

I gamle fotefar

Redaksjonen:
Oddvar Stensrud
Gunvor Fjelstad
Kari Jahr Sandvik
Hanne Grimstad Hansen

ØYER OG TRETTEHISTORIELAG
2008

Innhold

Kjære leser	Redaksjonen	5
Minneord	Redaksjonen	7
Om det frivillige framhaldskuleåret, 1944-45	Johan Kråbøl	9
Ei frierferd		16
Vinterlige minner fra Grunna	Knut Steigård	17
Ingridskogen		21
Fjellet talar	Karen Botterud	22
Fiske i Øyerfjellet		26
AT-tjeneste i 1944, Johannes Brubakken	Oddvar Stensrud	27
Sang		29
Skuronn og tresking	Per Rusten	30
Brev fra Anton Skjøsberg	Gunvor Skjøsberg	35
Elev ved Solvang skole 1938-1945	Sigurd Wedum	43
En lang eksamensdag i Øyer	Kristian Ourom	48
Høykjøring		50
Barndom i Nordlia	Haldis Hansen	51
Ordtøkje		56
Steinbruddet i Holoberget	Oddvar Stensrud	57
Bautastein		60
Korg-Jo	Gunnar Strøm	62
Lyngkampen		64
Vedgeneratoren	Johan Kråbøl	72
De harde tredveåra	Per Rusten	79
Samtale med Oskar Nordby	Reidar Johansen	83
Samlemani eller spekulasjon?	Hans Kristian Lien	87
Opptak av Trygve Holen	Oddvar Stensrud	90
Striden om Hovdefossen	Oddvar Stensrud	92
En tretling på Aspmyra	Jon Amrud	101
Små glimt fra en utvandrerfamilie	Sigurd Wedum	105
Påminnelse		111
Bøker til salgs		112

Kjære leser!

Årets utgave av "I gamle fotefar" er den 20. av sitt slag. Øyer og Tretten historielag`s årlige utgivelse har jubileum. Mange har uttalt at det etter hvert vil bli vanskelig å skaffe nok materiale til nye utgivelser. Redaksjonen deler ikke dette synspunktet. I all vår hverdag, små og store begivenheter, ja, i alt som skjer, så settes det spor, og det dannes historie. Så lenge noen vil skrive, fortelle, og ikke minst lese utgivelsene, vil "I gamle fotefar" fortsette å komme ut.

Vi oppfordrer igjen alle som har historier å fortelle: Ta kontakt med historielaget. Et lite tips i den forbindelse: Ta tidlig kontakt, og ikke vent til neste høst!

Årets utgave er ikke en jubileumsutgave, men tvert i mot en tradisjonell "I gamle fotefar" hvor stoffet er hentet fra hverdagsliv og hendelser fra hele bygda. Hverdagshistoriene viser hvordan samfunnet stadig er i utvikling. I artikkelen av Karen Botterud "Fjellet talar" settes det fokus på hvilken utvikling som har skjedd i seterliv og jordbruk fram til 1956. Nå skriver vi 2008, og vi vet hva som har skjedd siden 1956. Dette viser at utviklingen fortsetter, og at det stadig skapes historie. Ha gjerne med dere dette perspektivet når dere leser årets utgave. Mange vil kjenne seg igjen i personer, hendelser, arbeidsliv og verdier. Noen vil kunne kjenne et vemod, noe kjært og viktig er blitt borte på veien, og andre vil kanskje se at ny utvikling skaper nye muligheter og ny framgang. Les og bedøm selv.

Vi gratulerer Øyer og Tretten historielag med jubileet, og ønsker lykke til med videre utgivelser.

Øyer oktober 2008

Redaksjonen

MINNEORD

Brit-Ida Berg Hansen

17.april 1940 – 15.oktober 2008

**I innspurten av arbeidet med årets "I gamle fotefar"
ble det kjent at Brit-Ida Berg Hansen er gått bort.**

Brit-Ida har gjennom mange år vært en engasjert og entusiastisk deltaker
i Øyer og Tretten historielags arbeid.

Hun har vært en pådriver for å videreføre mange av lagets aktiviteter.

Gjennom sine år som leder for laget la hun ned et enestående arbeid.

Mange var timene, dagene og ukene hun brukte til nytte for historielaget.

Selv etter at synet ble dårlig jobbet hun videre med manuskript og registreringer.

Redaksjonen av "I gamle fotefar" vil hedre Brit-Ida for den innsats hun la ned

for å videreføre arbeidet med "I gamle fotefar". Hun brant for historielaget
og det årlige tidsskriftet. Brit-Ida var et stemningsmenneske, hun var gnistrende engasjert,
hun var av natur et positivt menneske og hun klarte og engasjere andre.

Brit-Ida tok aldri et nei for et nei, og ga seg ikke før målet var nådd.

Hun stilte store krav til seg selv.

Mange er vi som har nytt godt av hva mennesket Brit-Ida ga.

Hun var åpen, slagferdig, selvironisk, hun hadde en enorm arbeidskapasitet
og var et menneske med et stort hjerte. Hun ga av seg selv.

Redaksjonen takker, og minnes Brit-Ida
med takknemlighet, glede, vemod og respekt.

Redaksjonen

En verdifull og tøff vinter

Om det frivillige framhaldsskuleåret på Tretten 1944 - 45

Takket være et skolestyre som så behovet og et herredsstyre som bevilga penger, vart et frivillig skoleår satt i gang her på Tretten høsten 1944. Mest i aldrings år har tanker vendt attende til det særprega skoleåret, da ungdom midt i det 5. mørke okkupasjonsåret søkte lærdom der muligheta var. En lærerik vinter i et trivelig, realt klassemiljø, prega av dramatikk og uhygge utenfra, skapte varige slitesterke minner for oss som gikk der.

For å redusere faren, som kan lure under begrepet "erindrings forskyvinger", har artikkel-skriveren sammenligna egne minner med mange av medelevenes. Ellers er skoleprotokoller i kommunearkivet kilde til artikkelen.

Av ymse årsaker var det ikke alle som hadde mulighet til å fortsette skolegang utenfor bygda rett etter 7-årig folkeskole den tida. Noe som tydelig vart bekrefte da søkerfristen for dette skoleåret var ute. Hele 32 ungdommer hadde søkt, men bare 24 vart tatt opp. Det har ikke lyktes å finne vilkåret for opptak, men mye tyder på at de eldste gikk foran.

Her er elevlista i alfabetisk rekkefølge:

Anna Berg (Evensen)
Arve Linløkkejordet
Ambjørn Vikør
Erling Offigstad
Frødis Haug (Homb)
Hallvard Strangstadstuen
Halvor Strangstad
Ingrid Solberg (Johansson, Sverige)

Ingrid Simengård (Arnekleiv)
Johan Halstenstad
Johan Kraabøl
Jens Johnsgård
Johanne Simengård (Arnekleiv)
Johanne Gløkken (Forrestad)
Johannes Vangen
Kåre Lien Bjørnstad
Kjell Bjerkestuen
Martinus Stein
Olaus Brubakken
Olav Strangstadstuen
Ruth Skogheim (Solbakken)
Sigrid Rogndalsveen (Nordal)
Tordis Hjelmstad (Bråten)
Åsbild Vedum (Grymyr)
Åse Rybakken (Bjørnhaug)

Navna forteller at de fleste bygdelag var representert og elevene kom fra høgt i Musdal, langt sør i Skardsmoen, øverst på Nord-Tretten, Sør-Tretten og Nordmedlia. I all slags vær- og føreforhold var beina framkomstmiddelet, men likevel var fraværet minimalt.

Erling Arnekleiv (1918-1991)

Hovedlærer Erling Arnekleiv

Erling Arnekleiv vart konstituert som lærer for den nyoppretta klassa. Dette var den første lærergjeringa hans med unntak av et stutt vikariat i Engelund grendeskole på Nord-Tretten

Erling vart født på Dovre som nest yngst i en søskenflokk på 11. Til Tretten kom han med ferske eksamenspapirer fra Nesna lærerskole i Nordland, der en eldre bror av han var lærer. At nynorsk var skriveforma i Øyer da, synes å passe svært godt for en ekte dovring. Seinere vart han rektor ved Øyer Ungdomsskole.

Oppstart, flytting og pensum

Fonstadsalen på Stavsplassen var første klasserommet vårt, der vi tross uggen temperatur

både ute og inne, befant oss ganske bra.

Det første møte med den ukjente, unge læreren tegnet svært godt. Han var jordnær, aktiv og liketil og snart var vi alle på høvelig, kameratslig bølgelengde. Mange av oss hadde aldri før i skolesammenheng hatt befatning med andre enn overordna av eldre årgang. Skoledagen vart derfor mer interessant og spennende og av den grunn tok vi det krevende pensumet både sporty og alvorlig. Ikke bare til beste for oss sjølve, men óg av hensyn til læreren. Vi ville ikke skuffe i tillitsforholdet, men prøve å innfri de forventninger han måtte ha til oss.

Snart skulle det syne seg at også andre hadde fatta sterk interesse for Stavsplassen, både utearealet og bygningen der klassa holdt til. Deutsche Werhmacht hadde funnet stedet egna som fangeleir for russiske krigsfanger. For oss betydde det i reine ord at skoleklassa vår måtte pakke seg ut på raude rappen. Framhaldsskolen fløtte ut i løpet av en 2-3 dager. Etter dette oppbruddet vart det ordna husvære for oss på Aurvoll skole, der vi vart værende vinteren ut.

Som om ikke synet av den fremmede krigsmakta hadde forårsaka nok uhygge og mistrivsel i sentrum og etter skoleveger i alle disse åra, fikk vi også anna vondt innpå livet. Den frykta sjukdommen poliomyelitt sneik seg inn blant oss den høsten. Sverre Storsveen fra Musdal kom derfor ikke tilbake til pulten sin. Heldigvis gikk det bra og han vart seinere en dyktig elektriker.

Ei skoleuke bestod av seks dager á 6 timer og arbeidsmengda var stor. I ettertid vart pensum betegna som "i strieste laget" av fagfolk innen skoleverket. Faksimile av vitnemålet viser alle fag vi hadde dette året.

Frie foredrag var tøffe oppgaver. Av sjølvalgte emner minnes "Samleren Anders Sandvik" og "Oppfinneren Thomas Alva Edison".

(Namnet på eleven)

fødd den. 19. har skuleåret 19 44 / 19 45 gått på framhaldsskulen i Øyer og ved avgangsprøva fått desse karakterane:

Norsk skriftleg	4
Norsk munnleg	4
Soge	4
Geografi	4
Rekning (prakt. rekn., geometri, bokf.) ..	4
Naturkunne (helsel., fysikk, kjemi)	4
Jordbruksfag	4
Song	4
Teikning	4
Orden	4
Åtferd	4
Trott	4

Han/Ho har også fått opplæring i kristendoms-kunnskap og frie foredrag.

Framhaldsskulen i Øyer, den 5 mai 19 45

Erling Arnekleiv
(Lærer)

Faksimile av vitnemål fra framhaldsskulen 1944-1945.

Herredsagronom Tord Kvitrud (1910-1983)

Andre prøvelser var, om ikke talentjakt, så i hvert fall klasseunderholdning, en akt fra ikke mindre enn Holbergs "Jeppe på Bjerget". Til en dialog mellom Nille og Jeppe hadde læreren tatt ut Ingrid Simengård og Johan Kraabøl. At framføringa ikke førte til Oscar-nominasjon, men derimot til fiasko, skyldtes ikke Nille sine prestasjoner, men derimot Jeppe mange snublinger i replikkvekslinga. På det flaue, ildraude ansiktet hans så nok alle at Jeppe ønsket seg langt under jorda. Men snill og taktfull som læreren vår var, unnlot han å sette ord på det som for alle sto helt klart: "At ingen bør gå til oppgaver dårlig forberedt"

Også utenom pensum gjorde den positive læreren oss delaktig i interessante foretak. Som

den gang han skrapte litt materie fra grise-troa i Holmfjøset for så å presse det mellom to glassplater på skolen. Et kraftig mikroskop åpenbarte til vår store forundring en ufattelig aktivitet i bakterienes underlige verden.

Den store kjærligheta

Naturlig nok forekom skråblikk og dårlig skjult avstandsforelskelse også i klassa vår. Vi var i den alderen må vite. En av elevene, noe eldre enn oss andre, var hospitant i herredsagronom Kvitrud sine timer. Det var Johanne Simengård, som med sin interesse og praksis fra gartneryrket, ville tilegne seg ytterligere kunnskaper fra jordbruksfaget. På den tida var det drivhus og frilandsgartneri på Stav.

Neppe noen av oss ante den gang at med-elev Johanne og Erling læreren vår, seinere skulle gi hverandre sitt ja til livslangt ekteskap. Ble gnisten mellom dem tent alt i skolemiljøet den vinteren? Om det tier sagaen...

Lærer i jordbruksfag Tord Kvitrud

Rett fram på reindyrka Venabygdsdialekt, uten dilldall av noe slag fikk vi lærdom i ymse innafor jord- og husdyrbruk av Tord Kvitrud. Utfrå læreboka "Bondeyrket" gikk han med klår tale rett på sak. Alle måtte lage sin egen gjødslingsplan og foringsliste til en tenkt besetning. Og den som ikke hadde holdt fra hverandre de kjemiske formlene for nøre (oksygen) og kvæve (nitrogen) og det som vanskeligere var, kunne komme ut å kjøre. Til tider opplevde vi han som svært tankefull og lite følsom, men desto rikere på store kunnskaper. Når han dro inn flere lange munnsup av luft før han spurte: "Kå ha du gjort hær?" Da kunne eleven ligge tynt an. "Møkk æ likast, nå går oss viare," herma vi etter han. Fag og dyktighet syntes å være livet hans i ett og alt.

Kvitrud'n hadde humor, men ikke alltid så lett synlig utenpå. Kanskje mora han seg godt over en flertydig illustrasjon fra Strangstadguten. Ei blyanttegning som han ved et innfall hadde rissa og lagt ved heimeoppgava si om føring av husdyr. At eleven med dette bildet uttrykte at arbeidshesten har behov for kvile og rikelig inntak av næringsrik føde gikk rett inn hos herredsagronomen. "Proo" for å stanse hesten og proteiner tas inn via føret.

Timelærer i sang Sigurd Bjørnstad

I sangtimene var det skolemester og bygdas kirkesanger, som sammen med fela si, prøvde å trimme sangstrupene våre. Det må nok innrømmes at han lyktes best med jentene i så måte.

Midtvintersfest

Ved midtvinterleite var det duka for elevkveld på Aurvoll med foreldre som gjester. Alt under mottagelsen oppsto munterhet ved at Halvor Strangstad, som denne kvelden var beskikka

Tegning av Halvor Strangstad

Sigurd Bjørnstad (1890-1971)

som festleder, vart av noen foreldre forveksla med læreren.

For anledningen var det laget ei regle, en prolog om du vil og Olav Strangstadstuen mistenkes å være hovedmannen bak. I denne fikk elever og lærere blottstilt legeme og sjel. I presentasjonen som følger mangler ord om vår finstemte sanglærer og den støtt så kvikke Frøydis Haug. Erindringsforskyvninger hos flere av oss, gjør at gåta om bortkommen karakteristikk av disse to, ikke er løst. For øvrig går trua på klassens fortreffelighet tydelig fram.

Sidsel Berg, mor til Anna, avrundet kvelden med ord om at det hjertet er fullt av, flyter munnen over med. Hennes hjerte var fylt av takknemlighet over at elevene hadde laget til et så trivelig samvær.

Her kommer det som er funnet av presentasjonen: Framhaldsskulen 1945

*Da den ene ikke er bedre enn den andre
vil det falle litt vanskelig å klandre,*

*men litt vil jeg likevel si
og dermed så begynner vi.*

*Johannes Vangen første benk har
forsiktig og nøye, men er en real kar.*

*Hallvard holdt her på å bli litt for ung,
men han klarer seg nok for han er ikke dum.*

*Martinus ser vi aldri furten,
men så er han også som vi vet odelsgutten.*

*Halvor vet dagens priser,
ifra plugg og til smågriser.*

*Lille Olaus til skolen går,
for han mener det er kunnskapen som rår.*

*Jens blir førstemann ganske fort,
i arbeid og lek og i skolens port.*

*Erling vet mye om kongane i landet,
for han har hatt Bjodaskalle til granne*

*Kåre er medlem i Tretten sangkor,
men her vil han ikke synte det spor.*

*Arve har sikkert lengste vei,
men han er aldri sur eller lei.*

*Kjell er real, snill og flink,
men alle løper når han blir sint.*

*Johan tror jeg vi alle liker,
om han ofte på gjentene kiker.*

*Olav liker bøkene best,
han blir sikkert smed eller prest.*

*Johan er en snodig kult,
bakerst sitter, n på siste pult.*

*Så hopper vi over til jentenes benk
og der sitter Åse helt fortenkt.*

*Ambjørn er grei og elegant,
men kan nok være spøkefull iblant.*

*Anna er ikke noe særlig til å tegne,
men så tar hun det igjen når det gjelder å regne.*

*Ruth er flink i sine bøk
og der hun er blir det ofte spøk.*

*Ingrid er både kjekk og staut,
en dag med hatt, neste med skaut.*

*Sigrid kan nok leksene sine,
hun blir sikkert lærerinne.*

*Johanne er beskjeden og still,
men fast bestemt og vet kva ho vil.*

*Ingrid ligger flat etter pulten og skriver,
glemmer alt i sin bare iver*

*Åshild er flink og flittig som få,
det er heller ikke mange som har så langt å gå.*

*Så kommer det en Johanne til,
storartet flink og liketil.*

*Tordis kan vi ikke klandre,
hun kan jo mer enn mange andre.*

*Hr. Arnekleiv blir aldri trett
av å banke i oss vett.*

*Han forteller og forklarer
skjønner ikke hvorfor ingen svarer.*

*Kvitrud underviser i "Bondeyrket"
der lærer vi vår jord å dyrke.*

*Det er jo ikke alle som en gård kan få,
men lærdommen er ikke tung å bære på.*

*Har jeg sagt noe som ikke er bra,
så mente jeg det ikke, nei langt ifra.*

*Men har du ikke sett kjekk ungdom før,
så kom til framhaldsskulen i nitten fem og før.*

• • •

Tyske soldater sperra skolevegen

Vi var alt kommet utpå ettervinteren, datoen var den 24. februar. Som vanlig også denne dagen gikk flere av oss Nord-Trettingan sammen på skolevegen. Ansiktshuda var ennå øm etter morgenvasken med sandsåpa, da vi i frisk spurt nådde fram til Brattbakken. Der vart det bråstopp. "HALT!" ropte væpna tyske soldater og sperra vegen. Uten noen forklaring tok to av soldatene identitetspassene våre og forsvant nedover mot sentrum. De andre holdt oss i ro mens skolesekkene vart undersøkt. Ikke engang matpakka med mørke kakuskiver, bakt av kleint mjøl og med ei klebrig rånd inni, unngikk kontroll. Etter nærmere to timer fikk vi passene våre tilbake og kunne gå videre.

På skolen ryktes fort årsaken til dramatiken i og rundt sentrum. En bygdakar hadde etter hvert synt stor interesse og sympati med nazi-ideologien. Derfor hadde motstandsmakta funnet det nødvendig å ta livet av ham kvelden før.

Passene til alle som vart stoppa i Stavsområdet ble nøye sjekka opp mot ei navneliste hos den tyske etterretning. Vi framhaldsskuleungdommene var ikke blant de mistenkte og slapp med skrekken.

Avslutningsfest med fred i sikte

Liksom Arnekleiv hadde tilhold på Holmen gard, vart også festen holdt der, lørdag den 5. mai. Flere rom på garden var behefta med førsterett til bruk for tyske myndigheter etter behov. Den romslige bakstugua var klausulert likedan, så arrangementet vårt kunne blitt avbrutt når som helst.

Tross strenge forbud mot visse former for bruk av flagget vårt, hadde Ragnhild gardkjer-ring ikke fulgt reglene. I den siste forordringen av 5.12 1941 var forbudet mot bruken av det norske flagget som dekorasjon spesielt nevnt. Likevel hadde Ragnhild, etter sigende for å skjule malingsbehov på ei dør i rommet vårt, dekorert med det norske flagget. For oss fantes ikke finere festsymbol på denne jord!

En offiser på inspeksjon, trolig uvitende om hva som foregikk, snudde i døra og forsvant. Festen gikk sin gang. Representanter fra kommune- og skolestyre holdt tale for oss, likeså læreren.

Elevenes bidrag til underholdning var orgelmusikk av Ingrid Solberg og undertegnede leste eksamensstilen sin "Ei furu fortel". Av knappe rasjoner var mye godt spart i hop til festen og utgjorde ei utrolig smakfull traktering. Samværet var trivelig og ingen ville heim att. Snart egget rytmer fra orgel og mandolin, sistnevnte traktert av en tjenestekar på garden. Glade tenåringer dansa seg varme, herlig rusa av våren!

Noen svært unge, østerrikske soldater gikk som vanlig taktfast kveldsrunde i sine korrekte, tyske Hitler-uniformer. Ved hagestakittet, der vi gutan stod og avkjølte oss, stanset de og lydde mot bygningen der musikken kom fra. Hvor godt informert de var om utviklinga i krigen eller hva de oppfatta festen vår som, vites ikke. Kanskje var det av savn og hjemlengsel at de om att og om att sa de samme håpefulle orda til oss: "Freiheit – tanzen – tanzen".

Ei frierferd

Ei frierferd

En unggutt i bygda hadde blitt kjent med ei jente som hette Marie. Dette hadde blitt såpass "gromt" at da jenta skulle være budeie inne på ei seter om sommeren bestemte unggutten seg, en lørdagskveld, for å besøke ho Marie inne på setra. Unggutten var nok ikke noe videre kjent i setergrenda der ho Marie var budeie, så da han så en kar som stod ute ved ei av setrene, og hogg ved, gikk han

bort til karen å spurte om det var ei som hette Marie som var budeie der.

- "Ja, det er nok det", svarte mannen.

- "Kjenne du ho Marie da?"

- "Ja, ho er nå syster mi, så e mente å besøke ho", svarte gutten.

- "Jasså, er du broren hennes Marie, da er det nesten rart e itte ha sett de før, for e er nå far hennes e da", svarte mannen.

Knut Steigård

Vinterlige minner fra Grunna

De fleste har nok opplevet det som nu kommer sterkere og sterkere til meg, minner fra tidligere tider hopper opp på netthinnen i sterkere tempo. Antagelig er det alderen som er i ferd med å innhente stakkaren for å fortelle at hans tid begynner å bli avmålt.

Nok om det, jeg er tilbake på Grunna i vinterskrud, påsker og vinterferier. Etter siste krig var det ikke like vanlig å reise på påskeferie som det er i dag. Slik var vi heldige vi, mor, far, lillebror Erik og jeg. Vi kunne reise til Grunna, til hytta morfar Jens Brobakken hadde bygget der i 1931/32.

De første årene gikk turen med tog til Tretten og overnatting i bygda før turen gikk innover. Bare å stige om bord i toget på Østbanestasjonen var en opplevelse i seg selv. Finne kupéen og plassene våre og plassere bagasjen i hyllene over setene. Komforten var det heller så som så med. For oss var det som det skulle være.

Togene i begge retninger gjorde lange stopp på Hamar stasjon. Mange benyttet anledningen til å strekke benene og andre fant frem til restaurasjonen – der kunne det lades opp med lapskaus og pils.

Grunna har alltid vært veiløs på vinterstid og det vil sætergrenda være i all fremtid. Selv frem til Brennlien var det ikke brøytet, det var ikke så mange som hadde bil de årene. Derfor ble det å traske på benene oppover dal-siden etter Harald Brobakken, mors onkel, og Blakken med sleden. Var ikke snedybden for stor kunne vi følge Østfjellveien helt til Lortbakken ved Våsjøen på denne måten. Ellers

ble det å spenne på seg skiene på Brennlien. Uansett hvor stoppen ble, måtte resten av veien gå med all oppakning på skikjelke.

Skikjelken er et kapittel for seg, den hadde far laget med et par gamle ski som meier og lerretsklede spent sammen mellom bambusstokker. Mange år senere skulle den komme til å bli en god hjelper da mor ødela seg i fjellet og måtte trekkes ned til dalen av Erik. Ennu lever kjelken i god stand og brukes gjerne til å frakte vann i kanner fra storstein-sollen nord for sætergrenden.

Var føret lett kunne turen innover være hyggelig. Føret var bare ikke alltid som ønsket og i hukommelsen sitter nok best de turene som var mest strabasiøse. Det var ikke lite som ble plassert på kjelken, mat for hele uken og masse klær. En gang husker jeg spesielt, da skulle vi ha med et stort spann melk og en sekk poteter – ikke en hel sekk naturligvis – men den fortonet seg slik, og løssneen gjorde det ikke lettere å trekke kjelken. Antagelig var det det året jeg sank sammen på en kjøkkenstol da vi endelig kom frem og uttalte "aldri mer!" Så veldig alvorlig var det ikke ment, et par timer senere hadde jeg hentet meg igjen.

Ved ankomst var det, og er fortsatt, noen obligatoriske oppgaver som måtte gjøres før

lek og moro kunne settes i gang. Fyring og lufting av sengeklær i en hytte som alltid fortonet seg kaldere enn været utenfor. Grave frem gammeldassen sto så for tur, av en eller annen grunn samler det seg alltid masse sne foran den, er vi heldige er det bare et par meter ned for å kunne åpne døren. Likeså er det mye graving som skal til for å finne ollen. Uten faste holdepunkter var det ganske vanskelig å peile seg inn på den, senere er det kommet noen granbusker som har hjulpet noe, bildet er jo så forskjellig fra det vi ser om sommeren og det om vinteren.

Turen innover og gjøremålene første dagen gjorde sitt til at sengen ble forlokkende meget, meget tidlig på kvelden. Luften i 950 meters høyde hadde sikkert også litt å si for små bygutter.

I påsken var det ikke mange mennesker på Grunna samtidig med oss så Erik og jeg var

overlatt til oss selv å finne på noe å gjøre hele tiden. Selv om det ble turer med mor og far var det også mye tid til annet.

Også vinterstid ga Gopolåen oss mye glede. Vann har i alle tider hatt en besnærende virkning på folk, det har så mange muligheter foruten det mest nærliggende. Uanede krefter lokket oss til å grave frem sommerens badeplass og forsøke å lage vinterdemning av sne og is. Selvfølgelig hadde vannet overtaket og dro med seg demningene etter hvert som vi laget dem. Noen ganger ble det ganske store "flodbølger" når de brast. I ettertid må vi være meget takknemlige over at vi ikke noen gang mistet fotfestet og tumlet uti. I verste fall kunne vi lett blitt trukket med under sneen for vannføringen var ganske stor før demningen på Gopolen ble gjort i stand.

Bakken øst for oss ga opphav til skihopp og "utfor" – det gjaldt naturlig nok å hoppe

Grunna

lengst uten fall, og fall ble det mange av med nesen dypt begravet i sneen. På toppen av bakken hadde far bygget en meget stor varde i forelskelsens rus da han og mor giftet seg. Den som gikk dit opp og satte utfor hadde størst sjanser til å havne lengst nede på jorden, spesielt om det var et oppkjørt spor fra dagen i forveien. Oppturene var ikke like artig i motbakke.

Senere kom miniskiene i plast og med god tråkking et par dager fikk vi til hva vi kalte en slalombakke. Under ingen omstendighet hadde den noen internasjonale mål eller heis, det viktige var at vi hadde det moro.

En annen utfoldelse var å lage flaskebaner, en meget forenklet utgave av en bobsleighbane. Da betød det meget å ha den flasken som hadde best form slik at den ikke kjørte seg fast i sporet. Med god arkitektonisk utforming kunne det også legges inn hopp for flaskene.

Noen år senere oppdaget vi at det lot seg gjøre å fare av gårde på ski med seil. Tar jeg ikke meget feil endte broder Erik og hans kamerat Jon Habel langt ute på Grunnesvannet etter en slik tur. Den hjemturen ble nok i det lengste laget uten staver.

I ungdomstiden ble det nok lengre turer i fjellet i stedet for mye av lekingen. En slik tur har brent seg fast i hukommelsen. Solen skinte fra skyfri himmel og det var et gnistrende føre uten at det var for kaldt. Erik og jeg bestemte oss for å gå opp Oksbåsen til Heratind. Kommet dit opp fant vi at det var så stille at vi kunne tenne en fyrstikk uten å måtte skjerme den. Da mente vi at vi like gjerne kunne ta turen over til Høgtind når vi først var så nær. Som sagt så gjort. Været var like flott der. Av en eller annen grunn var det noe som trakk oss mot Bjørge sæter, lange slake utforkjøringar tok ikke lange tiden.

Det må sies at etter noen dager på hytte uten de store fasilitetene og ingen motemessig riktig bekledning stakk vi oss nok litt ut fra dem som satt i solveggen på Bjørge. Slikt stoppet ikke broder og meg, vi hadde matpakker med og ville gjerne ha noe å svelge dem ned med. Selv var jeg såpass gammel at det lot seg gjøre å kjøpe øl så vi fant ut at det var påske, det var flott vær og føret var godt. Dermed ble det pils til begge. Ikke unaturlig tok vi ikke samme veien tilbake til Grunna men gikk til Slæen og langs myrene hjem. Likevel ble det en av de lengste turene vi har gått, vi hadde undervurdert virkningen av tørstedrikken etter å ha forbrukt noen krefter frem til "matstasjonen". Så fikk vi da en lærepenge der.

For oss ble det en revolusjon da snescooteren kom slik at vi kunne få fraktet inn bagasjen uten å bruke skikjelken, først med Ole Glomstad som scooterfører og senere Karstein Klævahaugen, og ikke å forglemme Øyer Tretten Røde Kors hjelpekorps. Ennu var det langt frem til mobiltelefonenes tid så vi satte stor pris på hjelpekorpsets daglige runder i fjellet for å passe på at alt var som det skulle. Hvert år satte de en staur med postkasse rett utenfor vår hytte. I postkassen lå det papir og blyant så man kunne legge igjen beskjeder til dem.

Da jeg fikk egne barn som var med til Grunna i påskene var vi jo nødt til å ha med noe "turproviant" og som ansatt i et firma som laget den slags, Bergene (senere Nidar Bergene), ble det som regel mer enn strengt tatt

Bilde Fra Påsketur på Grunna ca 1930. Fra venstre: Solveig Brobakken, Ingrid Brobakken og Harald Brobakken. Lionskalender 2000

nødvendig. Derfor kunne vi legge det i postkassen til de iherdige sjelene i hjelpekorpsset.

Ikke kan det understrekes nok at skal man ferdes i fjellet må man ta alle riktige forholdsregler. Viktigheten av det skulle jeg bittært erfare. Bakgrunnen var at min kjære kone, Åse, barna og jeg hadde dratt inn på Grunna i vinterferien det året. Mens vi skulle være der måtte jeg på et styremøte i Trondheim. Jeg gikk ned til Brennlien om morgenen og kjørte til Trondheim og lå der den natten. Etter møtet neste dag kjørte jeg tilbake til Brennlien og startet returen innover, en tur jeg hadde gått utallige ganger, både i dagslys og nattemørke.

Været var ikke det beste denne gangen, mildt, overskyet og midt i skumringen startet det å yre, nesten som fint regn. Bakglatt ble det nesten med en gang og smørningen lå på Grunna. Etter passeringen av Digeråsen mistet jeg sporet mellom to merkestaver i mørket. Dermed famlet jeg i blinde, antagelig klarte

jeg likevel å holde retningen så noenlunde, men tanken på å grave meg ned kom fordi kreftene ble svakere.

Imens syntes Åse at tilbakekomsten nok ble sen, barna var lagt og sov, det ble kveld. Da tok hun parafinlampen og satte den i vinduet. Lyset nådde meg så vidt i det tette været, men hvilket lys det var for meg! Det ga nye krefter og riktig retning. Gjennomvåt av svette og nedbør ankom jeg i god behold. Flasken med rødvin vi hadde tatt med denne vinterferien kom godt med da vi ble sittende og prate den kvelden.

Når jeg i dag ser tilbake på mine ungdommelige vintre på Grunna kan jeg ikke for mitt bare liv forstå at ungdommene nu har det så meget bedre med alle mulige aktiviteter lagt opp i hendene. Det beste for oss var at vi lærte å aktivere oss selv.

I dag har jeg mange lykkelige minner jeg kan hente frem før glemselen legger sitt slør over dem.

Ingridskogen

Inntil grensa mellom Gausdal og Øyer, på sørsiden av vegen mellom Musdal og Svingvoll, ligger det en åpen plass, som i dag er bebyggt med noen hytter. Fra eldre tider var dette en husmannsplass under garden Nordigard Hong øverst i Musdal. Her var det da to husmenn under Hong som hadde tilhold. Hvordan de kunne klare å livberge seg her er det nok mange som har stilt spørsmål ved.

En av husmennene var her en tid; Amund Brennum, fra baklia på Tretten.

Husmennene på Ingridskogen hadde noen husdyr, men en vår kom de i "vårknipe" med lite fôr til dyrene. Amund hadde hørt at det skulle være igjen noe høy i en låve på en av setrene inne på Roåker. En natt i april måned tok han med seg en skikjelke og tok turen over Musdalsetra, Langmyra, og inn til setra på Roåker. I låven på setra var det igjen en del høy, og Amund lesset da på et lass på skikjelken og tok da turen framover Langmyra igjen med lasset. Men da han kom framover mot Musdalsetra begynte skaren å bryte, og det ble for tungt å dra lasset. Han sette da igjen skikjelken, med høyet på, og mente å hente dette når det ble hardere skare igjen.

Eieren av høyet, på setra på Roåker, kom under med at det hadde vært noen og tatt høy fra låven. Han fulgte da sporene etter skikjelken, og fant igjen kjelken med høyet på. Han fikk da fraktet høyet tilbake til Roåker, men lot skikjelken som høyet var på stå igjen. Da Amund senere kom for å hente skikjelken, var høyet borte.

Amund tok ikke med seg skikjelken ned igjen, men sette den opp inntil en gran i myr-

kanten. Skikjelken ble nok ikke hentet igjen derfra.

Johannes Galtrud, født: i 1885, død: i 1969, og som bodde øverst i Musdal, kunne fortelle at han hadde sett rester av skikjelken ved grana der.

Nordtorp, som var lærer på Dulven skole, kjøpte Ingridskogen (omkring 1890). Det gamle skulehuset på Dulven ble flyttet opp på Ingridskogen da kretsen i 1897 fikk nytt skolehus. Nordtorp brukte Ingridskogen som seter i flere år.

Hvorfor det heter Ingridskogen er det ikke gitt noen forklaring på.

Karen Botterud

Fjellet talar

Årbok for Gudbrandsdalen 1956

Brennliia heiter ein seter som ligg synst i Øyerfjellet, og er grenseseter til Hedmark med utsyn sørover til Nyskaulla og Gammelskaulla, og granneseter til Augsetra og Grava. Den fjelltunga som hører Fåberg til, er så lita at ein mest ikkje blir var henne, og ein må undre seg over korleis dei hadde skifta fjellet seg i mellom på desse traktene i gamle dagar.

Det ser ut til at Øyer og Hedmark har hatt litt vanskar med å halde eigedomsgrensene strengt i orden au i fjellet her, for Hundskjold frå Brøttum og Kruke og Solheim frå Øyer har levt som setergranner, så og seie i samme gutua på Brennliia. Og gudbrandsdøl og flatbygding må ha sett venleg til kvarandre, omkring beitene og fisketjørna og slåttene, ellers kunne aldri det ha gått bra. Men nå har Hundskjold for godt fløtt med raudkollene sine attende til Hedmark og kulturbeita der, så heretter råder øyværingene fjellet åleine.

Det er august 1956, og slåttonn på Brennliia. Traktoren blæs overende fjellgraset på få timar der slåttekarane gjekk i skårgang på rad i vekevis før. Unge gjenter i raudrutete hedmarkskaut med små, blåmåla nette kvinnfolkriver, er heller ikkje lenger å sjå, men jutularmane til høysvansen kan vi sjå høgt over skigardsstaurane sume stader. Han er sakte god å ha mellom skurene i år. Fiskepolitiet og eg som er utanfor det heile, sit og ser utover setra på all denne arbeidslysta. På ei av kveene går ein spenstig kar og slær haskeslått med ljaen. Er han omkring 60 år?

Å nei da, han er 84 år! Det er gammel-Tostrupen frå Øyer. Vi trudde ikkje det kunne vera ofte å råke på såpass gamle menn i så fin form nå lenger, om det også var inne i den reine helsesame fjellheimen.

Meieribilen hentar mjølka kl. ½7, og borte er ho. Kjæm den einslege fjellvandaren over setra ved høgst dag, møter han ikkje lenger govet frå "surmøssmør"-pannene på Hedmarkssetra, og feitostpannene på Øyersetra, om han snertar seg inn porten til budeiene, som i bestefars tid, for å høyre og spørre kor den eller den bølinga kan ha teke vegen. Og over skyene jagar jetjagaren som Asa-Tor med hamaren. Men roleg som Fjell-Noreg alltid syner si åsyn, let Huldrehaugen og Hemhaugen og vidda den nye tid løyse den gamle av, utan å sende galder mot menneskja for det. Likevel er røysta åt fjellet den same, i midtsommarsusen og hauststormen, i regn og skodde og i den stille emaljebåla soldisen. Og Brennlibudeiene sjølve er stemt saman med dette som **var, er og blir...**

Eg helser Krukubudeia. Det er ho Mari Sparbu som er 71 år. Geitene hennes er som

Mari Sparbu Bygdekok.

Mange historier er fortalt om Mari Sparbu og fortsatt er det mange som husker henne.

geiter flest, dei kjem attende på stulen og snakar etter salt fleire gonger om dagen, men for kvar gong hullar ho Mari dei innatt over, alltid med samme tolmodet, ser det ut til. Når ho lokkar på kyrne, ljomer det som frå målet til ei 18 års gjente. Men så er ho fødd på Dovre au, der fjell-ljomen er kjent for å vera særleg sterk. Far hennes var han Svein Jøndal, og ingen kan skulde henne for å ha gløymt heimbygds målet sitt. Her fortel ho sjølv:

"Ein vinterdag ha'n far fare over Jettalds-fjeille og kom heim seint om kveilln, og da sa'n dæ veo mor: "No kjøm dæ nok snart te å hende noko stutle innpå Jettun" sa'n. "Å for tull!" svårå ho mor. "Oss fær vente så fær oss sjå" meinte'n far, og så tålå'n ikkje meir på detta. Nogle dågå ette, e kjøm ikkje ehog kå mange det vært, da spordes dæ ei stor olyk-

ke over Dovrebygde. Fem meinn ha fare e fylje over Jettalds-fjeille, men berre to tå døm kom levanest heim att åt folk, di tri andre vart attliggjand onde' sjoskriun innpå Jettun." Hørd'n og såg'n meir enn anna folk, far din da?" spør eg. "På dæ kaimn e inte svårå de, dæ æ dæ berre Gud som veit, men'n sa nå sålest. Og'n tåla eilder om kå'n hadde råkt på dein dagen. Nordpå Dovre heldt folk'n far for å vera nogo ta ein original dein tie."sa ho Mari.

Ho Johanne Gilberg steller på Solheimsetra og har vel vore seterbudeie litt av ein mannsalder i hop at i fleire setergreider. Eg spør henne: "Du ha føll vori ute før lite tå hårt på eille desse sāmårom, teinkj'e?" - "Å.., je tru nå itte på huldre og slikt, je ma." -- Mein du ha føll hørt om odyr?" - "Itte je, men'n far vart skremd ein gong. Dagen før døm skulle

fløtta hemmat med krøtterom, rekte'n bjønnferder etter væga i nysnøa der døm skulle gå." "Huff det måtte ha vore kjøle! Stakkars budeie som skulle lokke!" "Ja, men døm fekk itte sjå'n" Om hulder og hulderku nytta det ikkje å spørja henne. "Men je kinte e budeie som hadde med sei dotter si på setern ein såmår. Det va på Vetlsetern uti Fåber'detta.

'Na jinta skulle gå sta leite etter nå krøtter som va borte før døm, og da a kom bort i ein haug som heiter Knippphaugen, vart a så ørin og rar, tå sei, så a måtte setta sei ne på litt. Da a kom hematt om kvæilln, fortalde a mor sine at ho hadde sett nå bort i hauga, - men itte hå det va'. Itte mora, og ingen an'heill fekk utur'n det, mor hennes trudde helst at a hadde vørti sultin og trøtt og somna og drømt

heile greia, ho, da. - Men je, veit itte, je, det går nå itte an å skjønnne slikt. - Ein gong je kom bortpå såmår steille på såmår hauga, da vart je au slik svimmel og trøtt. Da kom je e haug hå mor åt jinten hadde sagt, og skunna mei hematt og et og kvilte før je dro e vægen att etter dyrom mine."

Per Jakobsen, også fra Fåberg, steller kyrne på Hundkjølsetra i år. Han er berre ungguten og ler lystig til alle segner og gamle eventyr. Men han er ein god dyreven og er rette mann på rette plass. "Je kain nå alltis fortelja om ein gamal fåberging som trudde så på alt overnaturlig at'n meinte hulder og haugfolk gjekk og tusla rundt omkring'n", lo han Per. "Han livi og er i 80 årsailera og heiter Jonas Vauldsve'n. Det er på Moste-setern

Søre Brennlia

utpå Ringsaker'n Jonas for det meste har hauled tel om såmåra, men nå ha'n visst slutta med budeisteilli og bor heme. Hår vår var det først'n gjorde da'n kom telfjells, og gå bortpå e bru like ved setra og "sope di underjordiske tå stula" - med ein soplime. Men om hausten, såmår dagen'n fløtte hematt, bles'n ti ei flaske som'n gjømte på. "Da blæs je døm innatt", sa'n. Han hadde med sei ein gjætergutt ein gong som hadde moro tå å haille gøy. Da'n kom unner vær med flasken has Jonas, vill'n ha litt moro da au, og så lurt'n a med sig utpå stuln å bles ei lang tone ti a. - Det var i otin midt på sommåra. Men da vart'n Jonas så reidd og sint og spådde på at detta kom guttkvalpen tel å få betale! Og meine dekk itte at guten vart sjuk da, etter døm kom hematt om hausten, hås det nå kunne henge ihop med flasken has Jonas.

Så var det ein gong det hadde kømi skjor inn i skuten åt a. Da sa'n at det kom nok snart tel å heinne nå gali med krøtterom der, og trast etter la uksen has sei neri eit myrhøl og omkomst."

Ein tung lastebil med Åstdalstømmer kjem ramland'over setervangen. Solheim er ferdig med rågraset for den dagen. Han har

øks på armen å tenkjer seg innover ein tur. "Kuråka veks att med kjerringris og einkjørr, så dæ æ snart inte framkommeleg før dyrom. Døm går berre å riv sund jura sine og fær inte tak ti di likaste grase. Dæ ha inte skadd om vi setereigeran ha haft'n liten domning så vi ha fått renska opp att råkan, nå snart." Så ruslar han innover åleine, og han har nok ikkje tanke for å leggje ned den vakre nymåla setra si dei fyrste mannsaldrane. Han Per finn friske einkvister som han skal pynte den gamle murkalken med. Dei turre kastar han inn på varmen. Dæ fræser i litt, og røyken angar. Små klunk frå fjøset varslar kveldsfred.

*Reint, som når himlen
ein jonsokkveld smiler,
eller som vatnet der svanene kviler,
ligg dette blikkstilte, flortunne fjellbrynet.
Åndelett blådimt, og roleg er utsynet.
Jamn som ei slette blir rander og dalar.
Og slik er det einaste fjellet som talar.*

Karen Botterud

Fiske i Øyerfjellet

Dette skal være en sannferdig historie om utsetting av fiskegarn i Øyerfjellet.

Under slåttene på en av setrene inne på Øyerfjellet bestemte gardbrukeren og tjenestekaren seg for å sette ut fiskegarn i et tjønn like ved setra en kveld.

Gardbrukeren, som var stor og tjukk, skulle sette ut garna, mens tjenestekaren som var liten og mager skulle ro.

Gardbrukeren brukte vanligvis å legge over ei fjøl, mellom båtripene bak i båten, og stod der på kne når han sette ut garna.

Dette brukte vanligvis å gå bra, men den dagen hadde det regnet litt, så båtripene var nok litt glatte. Så da gardbrukeren var kommet vel i gang med garnsettinga glei fjøla ned fra båtripa.

Gardbrukeren var ikke forberedt på dette, og datt da på hode ut i tjønnet.

Utsikt over Hornsjøen.

Han dukka da oppatt, og fikk hugget seg tak i båtripa, men å få den digre tunge karen opp i båten ute på tjønnet gikk nok ikke, så tjenestekaren måtte ro inn til land, med gardbrukeren på slep etter, hengende i båtripa.

Kommet inn til land vasset gardbrukeren i land, mens vatnet rann av han.

Dette synes nok tjenestekaren var et morosamt syn, så han bar seg nok ikke å "drog litt på fliren".

Dette så gardbrukeren, og ble sint og let som så: "Detta e itte någå å sitte å flire åt, e kunne da ha drukna".

Tjenestekaren så ut til å bli litt lei seg for dette, men svarte så: "E bynte itte å flire før e såg ti huggue på deg att".

Johannes Brubakken forteller om

AT (arbeidstjenesten) i 1944

Johannes Brubakken, på Tretten, født den 2. desember 1924 ble i mai måned 1944, sammen med 15 andre fra samme årskullet fra Øyer og Tretten, innkalt til AT tjeneste. Johannes husker godt mange episoder fra denne tiden, og ser tilbake på denne tiden som en opplevelse selv om det var streng eksis, dårlig og lite mat.

Fra Øyer og Tretten møtte: Johannes Fossum, Georg Langvik, Ola P. Sletten, Ole Rognstad, Kåre Ødegård, Trygve Fossum, Nils Blomberg, Magne Mathisen, Hans Strangstad, Oswald Frydenlund, Ola Johnsgård, Kåre Bergmo, Gunnar Grønlund, Håkon Nerli og Einar Olsen.

De tok toget fra Øyer og Tretten til Ringebu, der de ble samlet på Fylkeskolen. Der var det mannskaper fra Øyer i sør, og videre hele Gudbranddalen nordover. Der var det opprop og hver enkelt ble innkalt til ledelsen.

Johannes Fossum kunne reise hjem, for det skulle ikke innkalles mer enn en person fra hver familie, han fikk utsettelse. Trygve ble med videre.

De ble inn delt i 4 tropper med ca. 40 mannskaper i hver tropp. Johannes ble plassert i tropp 4.

Av de som var innkalt fra samme årskullet, og som Johannes ble kjent med der var: Eilev Stenumgård, fra Fåvang, og Normann Heitkøtter, fra Otta.

Det ble utdelt arbeidstøy og spade til hver enkelt. I tillegg til spaden ble det utdelt stålull til pussing av spaden.

Arbeidstøyet var av et grått simpel sort

Johannes Brubakken.

for bruk til arbeid og eksis. Til helgebruk og permisjon var det litt "finere" klær. Det var strengt forbudt å bruke sivile klær under tjenesten.

Tresko ble utdelt og skulle brukes. Tre-skoene førte til store problemer for mange som fikk gnagsår og sår på føttene etter utmarsjer og eksis.

Kostholdet var dårlig, det var for det meste klippfisk, dårlige poteter og grynsuppe.

Grynsuppa var tynn, og mest vatn, men det var enkelte som kunne se det humoristiske i den og. En dag de satt og forsynte seg av

suppa ropte en av karene: "Nå må døkk kammå å hjelpe me karer, e ser ei gryn nedi supa her, den lyt e prøve å få fatt ti".

De var anledning til å ta med seg mat fra hjemme, og det vart da mest flatbrød og spekeflesk, mat som kunne holde seg over lengre tid.

Det var nordmenn som var ledere og som stod for eksisen, og andre oppdrag som skulle utføres. Det var litt eldre karer som trolig var nazister, eller nazi tilhengere. De hadde nok lett for å vise at de hadde kommandoen og makta. Johannes minnes den 6. juni, da engelske og amerikanske styrker gikk i land i Normandie i Frankrike. Da holdt en nazileder en tale for alle troppene, i talen hevdet han at de troppene som var kommet i land der ville bli kastet på sjøen igjen nokså fort.

Mannskapet måtte opp kl. 6 hver morgen. De som kom for sent til oppstillingen ble ilagt straff. De måtte opp og ut kl. 4 neste morgen.

Under en utmars passerte troppen av AT karene ei ungjente. En av karene i troppen viste nok litt for stor interesse for jenta. Som straff for dette måtte han løpe 20 runder rundt troppen. På de siste rundene ble nok farten for liten, så han ble ilagt 5 runder til, da troppen stod oppstilt.

Etter 4-5 uker med streng infanteri eksis, med spade, ble troppene fordelt.

En del av mannskapene ble sendt inn i Øksendalen, til veiarbeid på Frisvegen. Tropp 4, der Johannes var med, ble sendt til Hjerleid skole på Dovre for å bygge ett skolebygg der. Til å begynne med var Johannes med som hjelpegutt til byggearbeidet, men når slåttonna tok til ble de som var vant til gardsarbeid utplasserte til gardsarbeid på Dovre og Dombås. Johannes var på flere gardar på Dovre. Hos Trond Vigerust var han en måned i slåttonna, og var med der også senere på høsten.

Han var også med i slåttonna på Fokkstua.

Der var det med krigsfanger fra Russland, så der var det med tyske vaktmannskaper.

AT mannskapet ble godt mottatt på Dovre, og de som kom ut på gardsarbeid var heldige. På gardene var nok kostholdet bedre enn i leiren.

De som arbeide på gardene på Dovre måtte gå fra leiren og til arbeidstedet hver dag, og tilbake om kvelden. De som arbeide på Dombås ble kjørt.

På slutten av oppholdet var Johannes med på vedhogst i Dovreskogen allmenning. Hver 10. dag fikk mannskapet utbetalt lønn, kr. 4,00 - en dagslønn på 40 øre!

På oppholdsrommene var de mye plaget av lus. Mannskapet sendte en klage til Helserådet om luseplagen. De ble ingen reaksjon på klagen. Karene fikk da samlet en del lus i en fyrstikkask, som de fikk plassert i luene til lederne i leiren. Det hjalp. Det ble da utlevert en salve. Mannskapet måtte kle seg nakne og smøre seg inn med salven.

I slutten av oktober måned var det slutt. Trolig på grunn av at det kom så mange flyktinger sørover fra Finmark, som hadde behov for husrom og ulltepper.

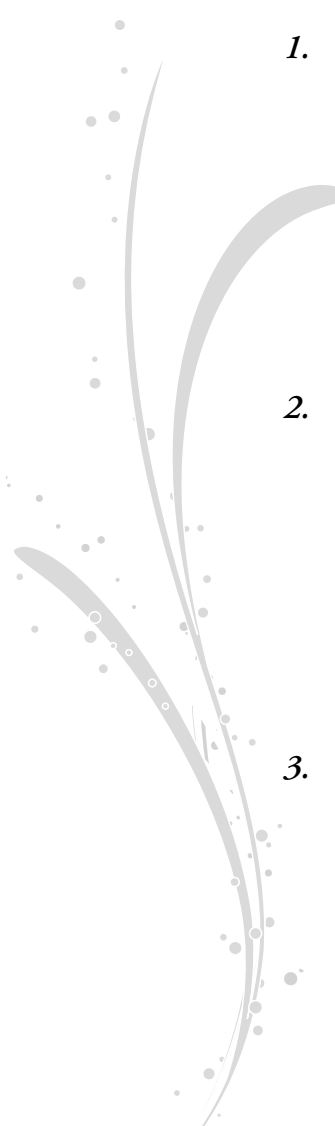
Etter krigen var slutt var det fest på Oftestadhaugen i Musdal. Mange av de karene som hadde vært sammen ute i AT tjenesten var der.

Der fikk de se en av de som de hadde hatt som leder i leiren I Ringeby. Georg Langvik fikk da samlet en del av karene, og mente at nå fikk de ta et oppgjør med denne karen. Det viste seg at karen ble svært "spak" da han så mannskapet, og beklaget oppførselen han hadde vist under AT tjenesten.

Noen år etter krigen var slutt, i en alder av 25 år, var Johannes ute i det militære. Militærtjenesten opplevdes som rene "søndagsskolen" mot det han hadde opplevd i AT tjenesten...

Sang

Denne sangen sang vi som flyktinger i Sverige 1942 - 1945, da vi var i armeen, militæret.

-
1. *Kjære Norge vi må rømme
bort fra hjemmet og fra deg.
Men i tanker og i drømme,
følger du oss på vår vei.
Engang kommer vi tilbake,
når fredens time for oss slår.
Og når alt blir solskinnsdager
atter på din grunn vi står.*
 2. *Barndomshjemmet er lagt øde
borte er vår far og mor.
For sitt land de begge døde,
hviler nå i Norges jord.
De var alt for oss i verden,
hvor vi måtte stevne frem.
og hvorhen vi setter ferden
kan vi aldri glemme dem.*
 3. *Folket vårt i krig må stride,
blott for noens overmod.
Tusener som døden lider,
dekker landet med sitt blod.
Derfor krigen vi nå hater,
du store hjelp oss du som kan.
Bort med bomber og granater,
frels vårt kjære fedreland.*

*Oslo, 15. april 1969
Johan Ertsås*

Skuronn og tresking

Kornet var hellig. "En såmann gikk ut for å så." Såning, høsting og behandling av kornet var hellige handlinger. Kornet var grøden, gudslånet, som vi måtte ha for å overleve. Ble det for lite korn, tydde fedrene våre til innblanding av surrogater. Vi har hørt om uår og barkebrødsstider. Det er ikke lenge siden dette var realiteten også her. Det er det fortsatt mange steder. I vårt vellevnet og i vår evige jakt på statussymboler, har vi alle godt av å stanse opp, og å tenke over hvor godt vi har det her nå.

I min barndom trodde vi at den tekniske utvikling var langt kommet. Doktoren hadde bil. Dyrlegen brukte motorsykkel med sidevogn. Presten Basberg, brukte hest og trille. Harald Lie, Erling og Kristen Aronsveen hadde drosje og lastebil. Bestefar hadde radio og Tidens Tegn. Noen få hadde tråsykkel, det var ikke vanlig enda. En jul fikk bror min og jeg være med Bestefar med toget til Hedemarken, til tante Aslaug, onkel Arne og Lierungene. Etterpå var vi helter i kameratflokk. Vi hadde sett verden sør for Lillehammer. Den var stor og mektig. 17 år gammel kom jeg for første gang så langt som til Tretten. Jeg gikk på ski til tannlegen. Toget var for det meste, og for de fleste av oss noe vi gikk på stasjonen for å se på. Det var et pust fra det store ukjente. Vi trodde først og fremst at det kom fra en verden vi kjente fra ukeblader som vi av og til fikk kjøpt på butikken, og som etterpå gikk på omgang i kretsen. En vinter landet Ole Reistad på Jevnefjorden. Han kom helt fra flyplassen på Kjeller. Han hadde hverken hatt flystyrt eller nødlanding på turen. Du store mirakel. Han skulle besøke

sin gode venn og idrettskamerat, Ole Stenen.

Alt det nye til tross. Vår foreldregenerasjon tok det hele sindig og rolig. Det var de nære ting som opptok alle. Hele sommeren fulgte de voksne med i hvordan det gikk med åkeren. Var det solskinn noen dager ble det snart for tørt for åkeren. Var det regn for lenge ble det legd og vanskelig skuronn. Ble det klarvær og kjørlig om nettene før åkeren var skåret var de voksne redde for at kornet skulle fryse.

Når skuronna skulle begynne, måtte slåmaskina påmonteres meieapparat og et ekstra sete til å sitte på for den som skulle legge kornbanda av fra meieapparatet. Slåmaskina var enten en eller tohesters. Når en skar med maskin var det en som kjørte hesten eller hestene, og en som la av kornbanda i passende størrelse. Det var far som "la av". Kjøringa var det arbeidet som lå nærmest i rang. Vi andre laget bendiler og batt banda sammen. Det faste omkvedet eller instruksjonen om du vil, var at alle kornaks og strå skulle bli med i bandet. Intet skulle gå til spille. Der det var legd ble sjyrua eller ljaen påmontert meieapparat brukt.

Johan Oppigard Lie

Fra Amerika hørte vi om selvbinderen. Det var ingen som trodde at den ville komme til noen anvendelse her. Det hørte heime under større forhold. Den hørte heime på prærien. Jeg har hørt at den som fant opp knyteapparatet til selvbinderen skulle være fra Oppigard Lie. Gode folk reiste fra oss.

Redaksjonen tilføyer: Det var Johan Olsen Lie født Oppigard Lie 7. juni 1847 som var mannen bak oppfinnelsen av selvbinderknuten (maskinen). Han reiste til Amerika ca 20 år gammel.

Etter at åkeren var skåret "dro vi opp". Kornet ble tørket på staur, i rå. Bygda vår er alltid vakker. Den var kanskje særlig vakker når kornråene sto over alle jorder. Senere ble tørkingen av kornet rasjonalisert. Kornbanda ble hesjet ubundet. "Dette vil ikke gå", sa de mest konservative. "Dette vil gi bedre tørk", sa foregangsmennene. Skuronna kunne da gjøres raskere, og med mindre folk. Når loa

var tørr ble den kjørt på låven, og sirlig stakket til treskinga kunne begynne.

Treskinga foregikk etter at en var ferdige med utearbeidene om høsten. Den ble også gjort på forskjellige måter. De første skoleår jeg gikk på Vestlund hørte vi hele vinteren taktfaste slag fra Slettjordslåven. Det var Per Slettjordet som tresket med stuss. Mange brukte piggmaskin og hestevandring. De fleste i baklia var med i treskelaget. Treskelaget var samvirketiltak. Nå ville det hett nabosamvirke. Det ordet var ikke oppfunnet enda. Treskelaget hadde moderne treskeverk med elektrisk motor. Treskeverket gikk på 4 jernhjul og ble kjørt til gards med beite (to hester) Jan Rybakken hadde teknisk innsikt, og var den sjølskrevne maskinist.

Han fulgte fast med verket på alle steder og sto for montering og prøvekjøring. I innkjøringsfasen røk de elektriske sikringer ofte. Disse ble behørig reparert, og tålte da de helt store påkjenninger.

Etter at montering og vatring var gjort, begynte arbeidet. Maskinisten la i verket. Far skar opp banda, og ordnet opp for ileggeren. To mann arbeidet i logulvet med å kaste kornbanda opp på låvegulvet. En skjøv banda bort til treskeverket, der nok en mann løftet kornbanda opp på brettet for oppskjæring og bendiler i passende fart for ileggeren. Halmen og sørpematen var det Mathias Dokken som tok seg av og fikk på plass. Kornet ble fraktet i sekker til kornbingene som lå i 2. etasje på stabburene. Stabbustrappene var bratte og tunge. Kornbæreren hadde nok treskingens hardeste jobb. Den yngre og mindre ansvarlige del av mannskapet hadde halm og sørpemat-trækkingen som hovedoppgave. Å avansere i treskelaget var vanskelig og forekom sjelden. Kvinnfolka hadde en hard jobb under treskingen. Maten skulle være av det beste som

Kornet ble tørket på staur i rå. Bildet tatt ved Søre Skansen i Lisgrenda.

Skuronn på Rybakken. Jan Rybakken (1891 – 1975)

var. God mat, fortelling av gode historier og drøftelse av det som foregikk av de voksne oppveide at sjølve arbeidet foregikk i støvete omgivelser. Vi så fram til treskinga som en av årets opplevelser.

Noen år er gått siden min barndoms og ungdoms skuronn og tresking. Selvbinderfasen er forlengst passert, og skurtreskeren går på alle jorder. Tro hva som vil komme etter denne? La oss håpe og tro at det vil bli korn, og dermed mat til alle, både til folk og til dyr. Kornet var hellig. Det vil det fortsatt være. for at vi skal leve er det først og sist kornet vi egentlig trenger.

*Gi oss idag
vårt daglige brød*

Brødrene Skjønberg.

Gunvor Skjønberg

Brev fra Anton Skjønberg

Anton Skjønberg var født 5. august 1854, og vokste opp på Skjønberg i Øyer. Han var nr. 8 i søskenflokket. Det var ei jente Ane, født 30.03.1837, gift med Iver Roverud, og 8 gutter. Vi har et foto av brødrene. Da de skulle til fotograf Charlotte Barth på Lillehammer, fortelles det at de ikke hadde frimodighet til å gå i samlet tropp. De gikk to og to, og når en pulje hadde rundet et gatehjørne, startet neste, og slik kom brødrene Skjønberg fram til fotografen. Alle hadde mørke dressar, og alle hadde helskjegg, kinnskjegg eller barter.

På den tida var det ikke mange som tok høyere utdanning. For de fleste bondesønner var det trolig naturlig å satse på jord- eller skogbruk. Det gjorde da også disse karene. Simen, født 01.03.1835, var odelsgutt på Skjønberg. Erik, født 05.03.1840, kjøpte Solheim. Elias, født 28.02.1846, hadde en tid en Lunke gård. Gunerius, født 07.05.1860, kjøpte Øverli i 1833. John, født 31.12.1848, drev en tid som kveghandler. Han var med da steinhytta nedfor Lyngkampen ble satt opp i 1875. Senere ble han kjøpmann i Sande i Vestfold. Laurits, født 18.12.1842, ble garver. Marthinus, født 09.10.1851, var en tid i Amerika. Da han kom tilbake derfra, hadde han spart opp nok penger til å kjøpe opp bygårder i Oslo. Anton, født 05.08.1854, hadde lyst til å bli lege. Det hadde nok ikke far Gudbrand sans for. Sønnen måtte lure seg til å lese. Faren prøvde visstnok å hindre det, og når Anton hørte at faren kom opp

trappa, puttet han boka ned i et par høyskafta støvler han hadde ved siden av seg!

Anton ble til slutt lege. I brevet han skrev til svigerinne Gunda på Øverli i 1887 ser vi at han var i arbeid på Rikshospitalet. Senere vet vi at han var en tid i Amerika, en tid var han på et sted i Romsdalen som hette Veblungnes. De siste årene var han i Narvik, eller Victoriahavn som byen het da. Det var på den tid Ofofbanen ble bygget, og anleggsarbeiderne der var utsatt for mange uhell og skader. Dette skriver Anton om i et brev fra 1898. Han døde i 1901. Telegrafist Olav Jensen, som sikkert mange husker fra Øyer stasjon, fortalte at i følge "Narvik bys historie" var begravelsefølge større enn for noen annen deromkring på den tid. Det var mange båter, og han nevnte også et firesifret tall på menneskene som deltok.

Antons enke, Hilda, og døtrene Johanne 8 år og Sigrid 5 år bosatte seg i Oslo. De leide en stor leilighet i Welhavensgate. Der leide de ut rom med full pensjon til studenter. Johanne døde forholdsvis ung, mens Sigrid levde til 1980. Da var hun 84 år gammel. Hun var veldig familiekjær, og de av familien som bodde i Oslo, satte stor pris på henne. Etterkommere av Simen, John, Laurits og Gunerius hørte til hennes omgangskrets. Om ikke den aller nærmeste. Johanne var statsautorisert revisor, trolig landets første kvinnelige. Hun ble den siste på Antongrenen.

Kristiania d. 19. desemb.

Kjære Gunda!

Alle bliver vel rent bange nu, naar jeg tror, over at have den der som så få bliver bledet, at have her fra mig, og jeg skal strax fortælle sammenhængen. Jeg var isammen doven nok til ikke at aflegge dig besøg, og som jeg havde været i det Sted, så vidste jeg have været fornuftig. Du jeg tror nu ikke, at du blev fornuftig på mig, for Gunda du mig, og efter det alle det pudske at du har til mig, så Gunda jeg ikke med forsat. Jeg skal nok komme en anden gang. Størst lyst skulle jeg imidlertid have haft at atter at besøge dig, men nu

har du vel fået istand noget af hvert til jul, foruden julemandshælsene, og det ved Kalle, at jeg vilde få på god mat og hjemmelavet øl. Jeg bliver imidlertid i byen i julen. Jeg har ikke gavn for at komme fra forretningen. Fra Helmer Leeman har naturligtvis også du hørt forlovelseskortet. Fra mig har du vel endnu ikke modtaget forlovelseskort, men vi får leve i håbet, endnu skriver vi 1887. Et for Styggedom jeg så herborte i Storgaden en aften. En sint kjærring banket op sin fulde mand. Politiet kom til, og forbarmet sig over manden ved at tage ham med på politistasjonen. Kjærringen fik gå hjem alene. Det har jo enkelte gode sider ved sig ikke at være gift også, tænkte jeg.

Julen er igjen i anmars. Det er travelhed overalt, og der gives meget for at give julen. Vi herinde i St. Hanske ~~St. Hanske~~ St. Hanske sammen efter fattig leilighed for at få istand julebæver på sygestuerne; hver eneste sygestue skal have juletræ. Nu tænker jeg ikke såvidt hvor, som det er med juletræ opover hos os, men tænker jeg ved Gunda, vi på Skjønberg ikke til det. Rimeligvis skjendes du til det fra temmelig tid, og jeg vil da helst end på dig til at tage med dig den gamle skilt op til det nye hjem, og indføre den der. Vi har aldrig læst så gamle, at vi betragter juletræet som barneværk. Jeg er en gammel mand allene, men finder juletræet rent uundværligt, og således

som jeg har det med juletræet, så skal alle andre have det også. Alle jeg - hvad hedder han - jo, Gunerius, hørt i granskogen og lad han hugge ned en liden granbusk til juletræ. Nu har jeg skrevet samment interessant, at du skal være på mat og lekke til. Nu lag Gunerius hilse. Alle hilsen også dine forældre med leilighed fra

Anton.

Brev fra Anton Skjønberg til svigerinne Gunda på Øverli:

Kristiania, 19 desember 1887

Kjære Gunda!

Du bliver vel rent bange nu, kan jeg tro over at ha den ære som få bliver tildel, at have brev fra meg, og jeg skal strax fortælle sammenhængen. Jeg var i sommer doven nok til ikke at avlægge deg besøg, og om jeg havde været i dit sted vilde jeg have været fornermet. Nu tror jeg ikke at du ble fornermet på mig, lidt kjender du mig, og efter den lille bekjendtskab du har til mig, så synder jeg ikke med forsæt. Jeg skal nok komme en anden gang. Størst lyst skulde jeg imidlertid have haft til at have været deroppe nu, thi nu har du vel fået istand noget af hvert til jul, og du ved kanskje, at jeg sætter pris på god mat og hjemmelavet øl. Jeg bliver imidlertid i byen i julen. Jeg har ikke godt for at komme fra forretningen. Fra Helmer Leeman har du naturligvis havt forlovelseskort. I fra mig har du vel endnu ikke mottaget forlovelseskort, men vi får leve i håbet, endnu skriver vi 1887. (Gunerius og Gunda Anette Eriksdatter Jevne ble viet 21. april 1887).

Fy for styggedom jeg så herborte i Storgaden en aften. En sint kjærring banket op sin fulde mand. Politiet kom til, og forbarmet sig over manden ved at tage ham med på politistasjonen. Kjærringen fik gå hjem alene. Det har jo enkelte gode sider ved sig ikke at være gift også, tænkte jeg!

Julen er igjen i anmarsj. Det er travelhed overalt, og der gjøres meget for at give julen høitidspreg. Vi her inde på hospitalet skillinger isammen efter fattig leilighed for at få istand juletrær på sygestuerne; hver eneste sy-

gestue skal have juletræ.

Nu husker jeg ikke så nøye hvorledes det er med juletræ opover hos os, men såvidt jeg ved, kjendte vi på Skjønberg ikke til det. Rimeligvis kjender du til det fra Jevne, og jeg vil da bestemt råde dig til at tage med dig den pene skik op til dit nye hjem og indføre den der. Vi bør aldri blive så gamle, at vi betrakter juletræet som barneværk. Jeg er en gammel mand allerede, men finder juletræet helt uundværligt. (Anton var da 33 år) Og således som jeg har det med juletræet skal andre have det også! Altså, jag - hva hedder han - jo, Gunerius bort i granskogen og lad han hugge ned en liten granbusk til juletræ.

Nu har jeg skrevet så meget interessant, at du får være fornøyet og takke til. Du og Gunerius hilses. Du hilser også dine forældre ved leilighed fra....

Anton

Brev av 28.10.1898

Victorihavn, 28/10-1898.

Kjære Gunda!

Da jeg tror at dine småpiger (Gundas småpiger på den tiden var, Sigrid født, 06.10.1889 og Gudrun født 24.12.1892), vil have en smule moro af at stifte bekjendtskab med et par nordlandsjenter, sender jeg herved deres billede. De er som du nok vil se, to kjække jenter. Johanne, der nu er 6 1/2 år og skolepliktig til våren, skryter af at hun kan tælle til 100. På kvænsk kan hun også tælle, om vel ikke til 100. Læse derimod kan hun ikke, men det er vel nærmest min skyld, da jeg tror det er tidnok til våren. Lille Sigrid er nu 2 1/2 år og

Brev fra Anton Skjønberg til svigerinne Gunda på Øverli, datert 19. desember 1887

Bilde av onnegjengen.

Fra venstre: En ingeniør som bodde hos familien, Johanne, Hilda, Sigrid og to tjenestejenter

er også en flink liden jente, som også kan tælle, og det både til "sesk" og "syv". Snille jenter er de nu begge to, og jeg kan ikke frigjøre mig fra, at det må være mig de ligner på, skjønt det er dem som er uforskammede nok til at påstå, at de netop i det stykke ikke ligner mig. Ja, hvis det nu skulde være så, at de ikke ligner mig, så må det da være min udmerkede opdragelsesmetode som er skyld i at disse jenter er nogle dydens mønstre. Hvor mange afleggere du har, ved jeg ikke, måske også to småjenter. Vore børn bliver nu ligevel det fornemste. Til dem knytter vi vort håb for fremtiden. med vore børn lever vi barn-

dommen op igjen, og det måske en lykkeligere barndom end vor virkelige barndom. Har du ofte erfaret det samme?

Det er nu adskillige år siden jeg gjæstede Øier. Tiden går med uestandselig fart, og glider såatsige bort under vore fødder. Jeg føler, at jeg mer å mer begunder at glæmme folk og forholde på det gamle sted, og snart vil jeg vel føle mig helt ukjent om jeg igjen skulde opleve den glæde at se mit kjære barndomssted igjen. Ingeniør Wiul, som bor heroppe nu og fungerer som overingeniør for baneanlægget Ofoten - Riksgrændsen, fortalte mig sist at han havde været med på byggingen

År 1890
Kjære Gunda!
Da jeg her, at dine småjenter, vil have en minde mer af et stykke barndomssted med et par nordlandjenter. Siden jeg har det dine bilde. Et er, som du nok vil se, to kjære jenter. Johanne, der nu er 6 1/2 år, og Sigrid, der er 4 1/2 år, og som jeg har tatt til 100. De to har som du også talt om, vil ikke bli 100. Lær skrivet, kan du ikke, men det er vel mest min skyld, da jeg har, at det er lidt mer til min. Siden Sigrid er nu 4 1/2 år, og jeg vil gjerne lide jenta, som du har tatt og det både til "sesk" og "syv". Snille jenter er de nu begge to, og jeg kan ikke frigjøre mig fra, at det må være mig de ligner på, skjønt det er dem som er uforskammede nok til at påstå, at de netop i det stykke ikke ligner mig. Ja, hvis det nu skulde være så, at de ikke ligner mig, så må det da være min udmerkede opdragelsesmetode som er skyld i at disse jenter er nogle dydens mønstre. Hvor mange afleggere du har, ved jeg ikke, kanskje også to småjenter. Vore børn bliver nu ligevel det fornemste. Til dem knytter vi vort håb for fremtiden. med vore børn lever vi barn-

at de mig i det stykke ikke ligner mig. Ja, hvis det nu skulde være så, at de ikke ligner mig, så må det da være min udmerkede opdragelsesmetode som er skyld i at disse jenter er nogle dydens mønstre. Hvor mange afleggere du har, ved jeg ikke, kanskje også to småjenter. Vore børn bliver nu ligevel det fornemste. Til dem knytter vi vort håb for fremtiden. med vore børn lever vi barn-

og jentene som overingeniør for baneanlægget Ofoten - Riksgrændsen, fortalte mig sist, at han hadde vært med på byggingen av baneanlægget Ofoten - Riksgrændsen. Han hadde da vært i Øier, og det var det som du har tatt og det både til "sesk" og "syv". Snille jenter er de nu begge to, og jeg kan ikke frigjøre mig fra, at det må være mig de ligner på, skjønt det er dem som er uforskammede nok til at påstå, at de netop i det stykke ikke ligner mig. Ja, hvis det nu skulde være så, at de ikke ligner mig, så må det da være min udmerkede opdragelsesmetode som er skyld i at disse jenter er nogle dydens mønstre. Hvor mange afleggere du har, ved jeg ikke, kanskje også to småjenter. Vore børn bliver nu ligevel det fornemste. Til dem knytter vi vort håb for fremtiden. med vore børn lever vi barn-

og jentene som overingeniør for baneanlægget Ofoten - Riksgrændsen, fortalte mig sist, at han hadde vært med på byggingen av baneanlægget Ofoten - Riksgrændsen. Han hadde da vært i Øier, og det var det som du har tatt og det både til "sesk" og "syv". Snille jenter er de nu begge to, og jeg kan ikke frigjøre mig fra, at det må være mig de ligner på, skjønt det er dem som er uforskammede nok til at påstå, at de netop i det stykke ikke ligner mig. Ja, hvis det nu skulde være så, at de ikke ligner mig, så må det da være min udmerkede opdragelsesmetode som er skyld i at disse jenter er nogle dydens mønstre. Hvor mange afleggere du har, ved jeg ikke, kanskje også to småjenter. Vore børn bliver nu ligevel det fornemste. Til dem knytter vi vort håb for fremtiden. med vore børn lever vi barn-

Brev 2 fra Anton Skjønberg til svigerinne Gunda på Overli, datert 19. desember 1898

Kjære broder!

Det for dit brev. Det glæder os at erfare, at du er i live, men det var jo også endel i dit brev, som ikke bragte os nogen glæde.

At Lars Lorentzen var død, vidste jeg af dødsannonserne i Morgenbladet. Jeg sendte også gamle Lorentzen et condolansetelegram. Egnetiden vidste jeg, at fru Georges Lorentzen var død. Hun stod os jo fjernere. Derimod vidste jeg ikke, at svigerinde Wilhelmine var død. Det var en trist skjæbne.

Jeg har vel, jeg angik ikke det, at hun var min, men ande ikke, at det skulde være begyndelsen til min lidelse. Det er vel muligt at frygte for, at tildstanden er uheldig. Stakkels hende og stakkels de børn - og for Jon vil det måske

foruden trykket og savnet også bringe økonomiske vanskeligheder.

Så man ikke er gift har man heller ingen eller glæde, hvis man under tiden. Glæder kan man vel have uden at være gift - sorgen også uden huse kone og barn, men min livsvisdom er den samme: Skal man opleve for meget af modgang i ægteskabet, så er det langt bedre aldrig at være gift. Jeg glemmer ikke, at de to børn, som fødte lille Sigrid måtte gå igennem for hun døde og hidselige barselseng og sidste barselseng. Særlig for Vilhelms, men efter første barselseng var det en tid, næsten afsindig. Og jeg glemmer aldrig, hvordan jeg dengang måtte opleve af ondt.

Men det havde vi ingen i overgang. Jeg har gennemgående levet lykkelig i mit ægteskab og har et glæde af vore to børn, og at er ikke det minste, som gjør vort ægteskab lykkelig.

Johanne, går du på skole og regner der for en af de flinkeste børn. Hun lærer ganske flydende. Hun har læst både Axtensens og Andersens romaner og er en klog og stærk og alsidig person. Hendes far, pappa, var du ved, hun var 8 år. Men så er også opdragelsesmetoden en anden her. Ikke den Jean Massoules, men min egen forbrudelse. For opdragelse har vi et rigt og rask indvirkningsmiddel, som trængte i vor tid. Sigrid var 4 år den 1. juni. Hun ligner hidsigens mere sin moder end sin far - er en klog og flink jente, tilhører minidatid og har anse for tegning, hvad også Johanne har. Antagelig som en forfatter - Sigrid har vi hørt 12. juni. Både Johanne og Sigrid har fulgt med i barnetaget. Hvis sønnen Sigrid, men Johanne holder et afbrudt, så det ikke kan være, som hun selv vil tænke på.

at gå til skole. Jeg har nu mere at gøre med i gamle dage - Loven også her, men det tar ofte 12. kronerne.

Jeg har det ganske levende med reiserne. Da jeg nu kommer altid kan jeg ikke dæmpe det. Men natten bliver også meget sildan forstyrret, men det er en ligetil overgang, vi har har prøvet på. Kartell. Valterigvis er du langt overvundet - om ikke adskillende - forarbeidende. Den samme forløsning mig jo også. Den 30. og 31. 5. for dag for mig + forjættelse med mig + endelvis til. Hidsig forklæde med mig. m. m. antagelig. De samme kommer til 1000. p. år. Det hus er med mig ikke forklæde, men vi vil måske kunne fjerne mig om en 3 ugers tid. For da kommer hidsig kommer og bringer os skal du nok på glæde, men spig mig ikke om, hvad huset koster, er det nok. Vilkomme du da gud. Vinterglæde til alle. Hilsen Johanne, Sigrid og Anton.

af banen gjennom Øier, og at han boede på gården Moshus. Han trivedes så godt i Øier, sagde han, at han aldrig havde befundet sig så godt noget sted. Vi var begge enige om at Øier var et fint sted.

Vi lever nu som vanlig. Jeg reiser en god del, da jernbanearbeidet så småt er begynt, og det allerede forefalt flere ulykkestilfælde inde ved den svenske grændse, hvor endel arbeidere arbeider under farlige forhold. Jernbanen må her bygges gjennom et terrain, som ikke ligger de værste partier af gamle Skjongsbergaksla meget efter. Og det vil sikkerlig komme til at gå mange menneskeliv før banen blir færdig. For 14 dager siden var jeg også over på svensk side og tilså en arbeider. Det var min første tur til Sverige. Det er letvint at komme til udlandet på den måde. Reiste en dag, lå i Sverige om natten, og reiste tilbake den følgende dag. Men om nogle år vil vi kunne reise ikke bare til Sverige pr. jernbane, men om vi så ønsker helt til China!

Jeg er også på et vis gårdbruger, idet jeg høster til en ko. I høst hadde jeg meget arbeide med mit hø, og måtte to gange have det ut igjen efterat have fået det i hus. Jeg hadde naturligvis god hjelp i Johanne og Sigrid. Begge måtte ha river. Jeg sender også et bilde av mine onnefolk. Jeg er jo også fotograf. Altså Sigrid med skyggen på mamma sit forklæde, Johanne med riven, en ingeniør som boede i vort hus, samt vore to tjenestepiger. Se her har du alle!

I fjor forsøgte jeg at slå høet selv, men opgav strax arbeidet. I år har jeg nøiet mig med at være med at føre tilsyn med mine arbeidere, og hjelpe lidt til når det knep om. Nei, forholdene blir nu anderledes her også nu. Jeg kan ikke som før gå i arbeidsklæder.

Kjærligste hilsener til deg Gunerius, Gunda og barna.

Anton

Kjære broder!

Takk for dit brev. Det glædede os at erfare at du er i live, men det var jo også endel i dit brev som ikke bragte os nogen glæde.

At Lars Lorentzen var død, vidste jeg af dødsannonserne i Morgenbladet. Jeg sendte også gamle Lorentzen et condolansetelegram. Likeledes vidste jeg at fru Georges Lorentzen var død. Hun stod os jo fjernere. Derimod vidste jeg ikke, at svigerinde Wilhelmine går en trist skjæbne i møte. Jeg har nok engang iblant hørt at hun var nervøs, men anede ikke at det skulde være begyndelsen til virkelig sindssygdом. Det er vel meget at frygte for at tildstanden er uheldig. (I ettertid viste det seg at sykdommen Wilhelmina led av var fødselsdepresjon. Dette gikk over, og var slett ikke så dramatisk som de fryktet). Stakkels hende, og stakkels de barn. Og for John vil det måske foruden trykket og savnet også bringe økonomiske vanskeligheter. Når man ikke er gift har man hverken sorger eller glæder, hører man undertiden. Glæder kan man vel have uten at være gift, sorger også uten både kone og barn, men min livsvisdom er nu denne: Skal en opleve for meget af modgang i æktenskapet, så var det langt bedre aldrig at være gift.

Jeg glemmer ikke de lidelser vor første lille Sigrid måtte gå igjennom før hun døde, og heller ikke Hildas første og sidste barselseng. Særlig på Veblungsnes efter første barselseng var Hilda næsten afsindig, og jeg glemmer aldrig hvad jeg den gang måtte oppleve af ondt. Men det hadde nu likevel en overgang. Jeg har gjennomgående levet lykkelig i mit ægteskab, og har al glæde af vore to barn, og det er ikke det mindre som gjør vort ægteskab lykkelig.

Johanne går nu på skole, og regnes der for en af de flinkeste barn. Hun lærer ganske

Brev til Gunerius fra Anton, datert 17. mai 1900.

flydende. Hun har læst både Asbjørnsens og H. C. Andersens eventyr på egen hånd, og står nok adskillig foran hendes hr. papa den tid han var 8 år. Men så er også opdragelsesmethoden en anden her. Ikke den Joans-Massoven-ske, men min egen fortrinlige frie opdragelse har vist sig bedre en inkvisisjonssytemet, som brugtes i vor tid.

Sigrid var 4 år den 1. mai. Hun ligner heldigvis mere sin moder end sin fader, er en kvik og flink jente, tidlig musikalsk, og har anlæg for tegning, hvad også Johanne har, antagelig som arv fra faderen.

I dag har vi havt 17.mai. Både Johanne og Sigrid har fulgt med i barnetoget. Nu sover Sigrid, men Johanne holder et spetakel så det ikke høres ud som hun snart tænker på at gå tilsengs.

Jeg har nu mere å gjøre end i gamle dage, tjener også bedre, men det tar ofte på kræfterne. Jeg har det ganske letvint med reiserne, da jeg nu omtrent altid kan benytte dampskib. Min nattero bliver også sjelden forstyrret, men det er nu ligevel anstrengende, når man har for meget på kontoret. Naturligvis er den

lang toverveiende del - om ikke udelukkende - jernbanearbeidere. Men denne praksis bringer mig jo også kr. 3000,00 + 5,00 pr. dag på reiser, + fortjeneste på medisin + erklæringer til Riksforsikringsavtalen m.m. antagelig tilsammen henimod kr. 4000,00 pr. år.

Mit hus er endnu ikke færdigt, men vi vil måske kunde flytte ind om en 3 ukers tid. Når du kommer hidop i sommer skal du nok få plads, men spørg mig ikke om hvad huset koster, er du snild. Velkommen da, gut!

Venligste hilsener fra
Hilda, Johanne, Sigrid og Anton

Dette brevet er skrevet 17. mai 1900. Anton døde ett år senere. Hilda og småjentene flyttet til Oslo, og leide en stor leilighet i Welhavensgate. De leide ut hybler med full pensjon til studenter. Hennes svigerfar på Skjøsberg hadde tilbudt Hilda og barna å komme til Skjøsberg å bo der, men det takket hun nei til.

Sigurd Wedum

Elev ved Solvang skole

1938 – 1945

Solvang skole ble ferdigstilt og tatt i bruk i 1915. Bildet er fra 1923 og viser skolen slik jeg husker den med tre klasserom: "Nordre", "Midtre" og "Søre". Sløysdal til høyere i kjelleren, 2 lærerleiligheter i 2. etasje og ikke innredet 3 etasje loft. Lærere var Lisbeth Kaldor, Johannes Musdalslien og Elias Gjørva.

Min første skoledag var i august 1938. Helsekortet oppgir at det var en traust gubbe som begynte på skolen. Legemstype: Ikke utpreget slank, men "Rummelig" hadde dr.

Hekneby avmerket. 125 cm. høy, vekt 29,5 kg. Tjukk ville jeg skrevet.

Syn, hørsel, lukt og smak var i orden, men under Tenner stod det: Dårlig, noe som har

Solvang anno 1923.

Skolebilde fra Solvang 1937 eller 1938.

slått ut i mye tannverk, så femte sans var absolutt på plass. La det være nevnt at det var innført skoletannpleie i Øyer før 1938, så de fulgte absolutt med tida. Jeg husker enda knasinga da tannlege Magne Hekneby og senere Falch-Pedersen trakk ut 6-års jekslene mine. Det var butikk hjemme, med svinn i sjokoladeskapet.

Småskolen

Lisbeth Kaldor var lærerinne de første tre årene i småskolen. Hun var venninne med mor, og jeg ble nok derfor satt under litt ekstra tukt. De holdt kulturbladet "Urd" sammen, et kjedelig blad som jeg ikke skjønte noe av, men som jeg ble kurert for, til og fra.

Lisbeth kom ofte litt seint, antagelig på grunn av morgenstell i fjøset. Hun hadde hus og hage. Toftebu, syd for Kaldor, to kuer på bås-en, og kanskje andre husdyr. Seterbol på Nysetra hvor hun var om sommeren.

Lisbeth var en utmerket lærerinne. Lærdommen ble effektivt banket inn. De sa hun brukte linjalen og "slo på fingra", men jeg så aldri den form for avstraffelse. Min straff var to fremmedord: Vokal og konsonant. AEIOUYÆØÅ var døpt vokaler, og alle de andre 20 bokstavene konsonanter. Men hvorfor? Dette skjønte jeg ikke, men da jeg under tårer klagde til mor sa hun: "Hvis a Lesbeth ha sagt det, så bærre pugg det". Pedagogisk eller ikke, men den enkle lærdom. Mer avan-

sert forståelse av bokstaver: at det er vokaler som lager lyd og at konsonanter, i følge André Bjercke, er stumme, som den mystiske H'en: "stum som i hav og puster på neste bokstav" ja det ble vi spart for.

Vi lærte både å lese og skrive i småskolen hos Lisbeth.

Storskolen

Musdalslien og Gjørva kom fra gard begge to, men bodde som lærere i hver sin fine leilighet på Solvang. Det var luksus på den tida hvor alle i Øyer bodde i kalde hus.

Respekten for lærere var stor. De ble både tiltalt og omtalt med etternavn. Ingen fant på å si Johs, og slett ikke Elias.

De hadde sine favoritt fag: Musdalslien norsk og geografi. Når vi kom inn til norsk-timen kunne han ha brukt friminuttet til å sette opp skjemaet med verbets tider på tavla slik at det var klart til å bøye løs når timen begynte. Avslutningen med 2. kondisjonalis nederst til høyere på den kjempestore tavla kan jeg se for meg enda.

Han lærte oss så mye grammatikk at vi slapp å kjøpe grammatikkbok i norsk på gymnaset. I tysk grammatikk var grunnskjemaet klart. Medelever fra Lillehammer forstod ikke hvor vi hadde lært så mye grammatikk.

Over tavla hang det mange kart, festet som rullgardiner i taket. Land, fjell elver og byer ble gjentatt så mange ganger at mye sitter i dag.

Jeg var stolt over å kunne si Herceegovina, Jangtsekiang og særlig Pepokatepottel som kunne forvanskes til Pepokatepottel som igjen kunne huskes-assosieres med Poteter. Musdalslien var dirigent i Øyer Mannskor og meget glad i å synge. "Nå tar vi en sang" kunne han si, og da stilte vi oss med ryggen mot veggen på begge sider i klasserommet

og sang "Vi vandrer med freidig mot". "Rett som ørnen stiger" - "Det hev ei rose sprunge" og mange andre fine norske sanger, noen innøvde med tre stemmer.

Det var innført gammeldags nynorsk i skolen i Øyer, med samnorsk som sidemål. Skarsmoen var dialekt skillet. Musdalslien var født på Tretten, men forsøkte aldri å spisse oss opp med: "einne, peinne kainne, kakk" som var den morosamme dialekt-skilleregla. Vi fikk fortsatt skrive og si: "Ainne. Painne kainne kakk". Jeg føyer til: Tusen takk.

Gjørva derimot var fra Geiranger, og var begeistret for sitt morsmål. Kanskje hadde han vært med på å få det inn, han satt i herredstyret. Han var ekspert i religion og regning. Bibelhistoria og troens lære ble alvorlig undervist, slik at vi var forberedt da vi senere møtte Basberg. Men regning var kanonfaget, der gikk det så pekestokken gnistret. De ble sagt at det måtte lages flere nye hvert år. Kilo: 1000 -, hekto: 100 - deka: 10-..... desi: 1/10 (tiandel) centi 1/100 (hundrandedel) Milli: 1/1000 (tusandedel) Stemmen gikk opp i fistel med en lite pause etter deka 10, og pekestokken mot hardt underlag markerte hver mål-enhet. Jeg har lovprist regla hele livet. Lærte den bort til egne barn, og fikk etter regneprøver flere ganger tilbakemelding "Det gikk fint, brukte bare Kilo-hekto regla". Gjørva spikret inn: brøk, prosent, lengde, flate, kubikk de fire regningsarter og mye mer.

Vi lærte at en kubikkdesimeter vann var lik en liter vann med egenvekt en, og veide en kilo. Da veier en milliliter vann ett gram og er en kubikkcentimeter. (1 g. vann = 1ml = 1 cm³). På en kjemisal mange år senere var denne definisjonen gull verdt. Selv i dag kommer den til nytte, om en i miljøvillfarelsen, med uklar bruksanvisning, skal blande ut et giftsprøytemiddel til hagebruk.

Elever ved storskolen på Solvang 1943.

Det var gymnastikk på timeplanen. Den bestod av samme aktivitet som i friminutene: "slå rotte", bare med den forskjell at det var læreren som "ga opp" dvs. kastet ballen til den som "var inne" og skulle slå. Aktivitet var det, men noe ensidig. Verken Mudalslien eller Gjørva var særlig sportslige. Men de arrangerte skirenn på Mosjordet i flere år. Det ble ringt ut og inn til timen med ei lita messingklokke ristet i lærerens hånd. Når ringeren hadde favorittimen ble ofte timen for lang, noe kollegaen i sitt klasserom kunne bemerke. "Nå har døm vel regning i Søre" kunne Mudalslien si.

Mobbing var det da som nå. Det hadde luktet nikotin. Synderen skulle finnes. Jeg sa ikke så mye, men kom i skade for å antyde at en medelev så ut som han hadde svidde "augbryna" sine. Det førte ikke til avstraffelse for gjerningsmannen, men til mobbing av varsler-

en. Jeg fikk følgende klare beskjed. "Du kain væra gla' du har så stutt veig på skul'n. Mein bli med borti gammelveige'n så ska du få så juling at du nesten itte kain gå hemmat. Og du tørr itte å fortelja det heme".

Vi hadde utmerket sløydundervisning flere uker om våren ved Mudalslien. Den startet genialt. Vi fikk en plankestubb og en høvel, med beskjed om å høvle.

Det var bare to krav: alle fire sider og begge kanter skulle være i vinkel, og det skulle være noe igjen av plankestubben til slutt. Vi høvlet i flere dager, og med litt hjelp og etter prinsippet "øvelse gjør mester" var mesterstykket perfekt godkjent. Da sa Mudalslien: "Nå kain døkk bårå eit 10 millimeter stort høl midt på – fem centimeter fra einna – og døkk ha gjort ei spekkfjøl". Vi gjorde mange ting i sløyd: skopussekasse, bokhylle, krydderhylle, lysestake formet JUL fra begge sider,

og mange "spekkfjøl" da. Jeg ble aldri noen snekker, men har hatt høvel i alle år, og har hatt nytte av den titt og ofte.

Det var et lærerværelse, men det ble brukt som lagerrom for skole materiell. Det stod ei stor glassflaske der. Den måtte være minst 20 cm i diameter og 35 cm høy, og var halvfull med 100-vis av brune sjokoladetabletter formet lik Globoidtabletter som smakte godt i ei tid hvor det var lite sjokolade å få. Det ble delt ut en tablett i uka, men døra var ikke låst, og den som vågde, kunne velge selvbetjening. At tablettene innhold jod mot struma visste vi knapt, og slett ikke at for store doser kunne føre til forgiftning.

Gjørva og Mudalslien hadde også sine rusmidler. Gjørva kjøpte "IFA" halspastiller på butikken hos broder Bjarne, Mudalslien kjøpte "Svitsen", en finere utgave av skræto-

bakk. Men han tok aldri en "buss" på butikken for på butikkdøra innvendig var det plakat:

SPYT IKKE PÅ GULVET. ØYER HELSERÅD.

Verre var det når gammel-læreren Laurits Skjelkvåle kom på besøk, da måtte ovnen være kald og spyttbakken, med vann i, satt fram.

Jeg vil i ettertid alltid med takk minnes de tre snille og flinke lærerne Lisbet Kaldor, Elias Gjørva og Johannes Mudalslien som vi hadde på Solvang skole. De lærte oss disiplin, flid, orden, og ga oss en plattform i skriving, norsk, regning og andre grunnfag som var meget verdifullt å ta med ut i livet. Kanskje har dagens skole i år 2008 noe å lære av de gamle pedagoger.

Kristian Ourom

Ein lang eksamensdag i Øyer

Et tidsbilete fra skulesoga etter O. A. Hovde

Det eg skal fortelje her, har eg etter lærearen O.A.Hovde, som heile si læretid hadde yrket sitt i heimbygda. Hovde var ein framifrå god forteljar, av dei beste eg har vori borti. Han var fødd i 1857 og døyde i 1951.

Så var det ein gong eg bad han fortelje lite om korleis det gjekk føre seg på ein eksamensdag den første tida han var lærer. Det var i 1935 eg spurde om dette, og eg noterte meg sumt av det han fortalde. – Da lyt det bli om den første eksamen eg hadde, meinte Hovde. Han var lærer i Sør-bygden i Øyer den gongen, og skulen vart halden på Ilhagen. Presten var sjølvskriven formann i skulekommisjonen og skulle sjølvsaft vera med. Presten i Øyer den gongen var Karl Martin Breien, prest i Øyer 1877-1883. Eksamen skulle ta til kl. halv ni, og borna var som vanleg tidleg ute. Mange av foreldra møtte og fram. Men det varde og rakk, og ingen prest kom, og ikkje kunne dei ta til før presten var der. Det gjekk både ein time og to, og det kan nok vera at alle tykte det dro ut i lengste laget. Jau, endeleg klokka halv tolv kom han. Kva som hadde hefta han bort, visste ikkje Hovde, og ikkje tok det seg bra ut og spørja "han far" etter slikt.

Breien var ein svært ihuga prestemann, som tok sitt kall som sjelesørgjar både alvorleg og omstendelig. Kanskje hadde han den gongen kome på at han skulle sjå innom ein eller annan på same turen. Folk var vane med det

og tok det ikkje ille opp om han ikkje støtt heldt seg så nøye etter klokkevisarane.

I band 3 av Bygdabok for Øyer seier Tor Ile i sin omtale av Breien m.a.: "Breien forhasta seg alder, han tok seg den tida han trong og heldt på til han vart ferdig. Sant og seia va han någå sein og seig tå seg, det døm den tida kalla "langtrukken". Han va slik tå natur, det gjorde sitt. Og dertil kom at han ville gjera alt så vel,- ein prest fekk alder gjort arbeidet sitt godt og grundig nok. Men det kan bli for mye tå di gode au, om det er alder så velmeint".

Men tilbake åt eksamen. Læraren ville høyre korleis prestens ville dei skulle ta det. Jau, prestens ville at læraren skulle ta frem ein og ein av elevane og eksaminere kvar einskild så og så mange minutt. Det hadde nå vorte bortimot høgstdagsleite, og læraren gjorde seg så fri å gjera merksam på at med dei rundt 50 elevane ville det dra langt på kveldsida før ein kunne bli ferdig. Så vart det til det da at to og to skulle fram om gongen. Overhøringa tok så til, og dei heldt fram til seint middagsleite. Da hadde borna og dei andre sete der sine seks timer eller så, og ennå var det att mange elevar som ikkje hadde vore framme. Etter ei mat-

kvile var det å ta til att på nytt. Men nå hadde dagen vorte lang nok for somme av borna, kanskje mest for dei som meinte at dei var ferdige. Nokre av dei minste sov der dei sat. Ein liten gut datt enda ned på golvet. Men overhøring gjekk sin gangi.

Endeleg var ein da ferdig da klokka var mellom sju og åtte, ferdig med eksamen, ja, men ikkje med dagen. Det som prestens hadde sett som dagsverk, skulle gjera. Hadde ein vorte for sein om morgonen, fekk ein ta det att om kvelden, og nå ville prestens halde oppbyggelse. Men da var det at han Ola Skalm-

stad, som au va med i skulekommisjonen, sa ifrå med desse orda, som han sikkert hadde mange med seg på:

"E synes dette går for vidt, e. Riktignok sie Paulus at ein ska preke ordet i ti og o-ti, mein ei grense lyt det vera, og nå går vi greitt hematt."

Og så vart det ingen oppbyggelse på Ilhagen den kvelden.

Ilhagen skole.

Høykjøring

På en gard begynte nok låvebrua inn på låven å bli gammel, delvis roten og skrøpelig.

Under høykjøringen, der tjenestegutten kom kjørende først med et høylæss, som skulle inn på låven, stoppet han hesten like fram for låvebrua.

Gardbrukeren som kom med et lass like bak, stoppet da også opp, og spurte tjenestegutten:

”Åffer stoppe du der”.

”Jau”, sa tjenestegutten, ”e tenkte at hesten skulle få sjansen teile å be Fadervår før en gjekk lengre”

Fortalt av Haldis Hansen

Minner fra barndom i Nordlia

På Vestsida ligger ei "repp" eller lita "grend" som fram til 1955-57 var uten vei, og fram til krigen uten strøm. Veien gikk den gang fram til Lågårud sørfra, og til Linløkken nordfra. Nordlia hadde ikke telefon før på slutten av 1960 tallet.

Reppen besto fra nord til sør av Kroken, Bård-seng, Nordlia, Sætern, Gurisvea (Lønberg nedre), Lønberg- øvre, Sørås, Svea, Øvre og Nedre Rognstad. På de fleste av disse brukene var det nære slektninger. I Gurisvea var det Leif og Anette Ødegård som dreiv. Anette var tanta mi, søster til far. Barna der på denne tida var Ingrid, Kåre, og Roar. I Sørås var det Ole, onkelen min, bror til far, som dreiv. I Svea bodde Karl og Inga, hun var tanta mi, og søster til far. Ungene der var Ivar og Paul Pedersen. Ivar kjøpte senere Nedre Rognstad. På denne tida var alle travelt opptatt med arbeid fra morgen til kveld, så det ble ikke mye sosialt samvær. Når vi flytta til seters, Persvea, ble det i sommer-ukene tettere kontakt. Bu-deiene treftes over kaffekoppen, og ungene kunne samles og leke.

Det var banevokteren, han inspiserte jernbanelinja to ganger om dagen, som tok med seg posten, ellers måtte vi hente den på Tretten stasjon. Etter at veien kom i 1956 ble Paul Nysveen ansatt som postmann.

Jeg voste opp i Nordlia i en familie på fem. Mor-Anne (1897-1984) fra Pighaug i Gausdal, far Kristoffer (1893-1967), Eldri (1924),

Johannes (1925-2005) og jeg (1927). Gården ble drevet på tradisjonelt vis, men mangel på veiforbindelse gjorde at vi ikke kunne levere melk på ysteriet, slik det var vanlig på andre gardar. Mjølka ble separert, det ble kinna smør og ysta ost. Mat og melkeprodukter hadde vi fra gården, ellers var inntektene henta fra salg av slakt og tømmer. Framkomstmidlene vi

Anne og Kristoffer Nordlien.

Familien i Nordlia. Fra venstre: Eldri, Anne, Haldis, Kristoffer og Johannes.

hadde var hest, båt, og ikke minst egne ben å gå på. Jeg husker en gang, jeg var ca 10 år, mor og jeg skulle besøke slekt på Pighaug i Østre Gausdal. Mor gjorde seg ferdig med fjøsstellet og vi la an å gå. Vi gikk over Halstenstad, var innom på Heimkollen, og gikk videre til Pighaug. Etter å ha besøkt Pighaug gikk veien den samme hjem. Der venta nytt fjøsstell for mor. Fjøsstellet var ikke lett denne tida. Vi hadde ikke møkk-kjeller, så møkka ble båret ut til møkk-koken ute.

Nord i baksida er det bokstavelig talt "skuggeside". I Nordlia blir sola borte i begynnelsen av oktober, og den kikker ikke fram igjen før 8.mars.

På denne tida var vi ikke på butikken hver dag, og ikke ble det handla som idag, men butikkturer måtte til en gang i blant. Det var far som sommertid rodde over til Trosvik'n, eller med hest og slede til Solheim'n vinterstid.

Da jeg vokste opp var strekningen mellom Lagerud og Linløkken veiløs. Når vi vet at fjellveiene ble bygd fra 1920 tallet og framover, var det forunderlig at en strekning som kunne åpne gjennomgangstrafikk på vestsida ble liggende i dvale så lenge. Dette var også Tor Ile opptatt av. Han skriver i bygdaboka for Øyer bind 2. "Veier og samferdsel" Side 269: "Solside og skuggeside".

"Vi kan gjenne sjå någå nemmere på di tu listen' bakafor her over offentlege bygdaveigjer i Øyer. Den fyrste lista (frå før 1942) har med 13 veiganlegg. Alle døm ligg på austsiden og hører med åt Øverbygdsveiga, anten som deler, "parseller", tå sjølve veiga ell som armer åt'om.

Den andre lista (frå ette 1942) har med i alt 17 anlegg. Tå døm au ligg 11 på austsiden og høre lignande vis med åt Øverbygdsveiga. Resten, 6 anlegg, ligg på vestsiden å høre med

åt de nye Vestsideveiga, den som med ti'n skal bli sammenhengjande gjennom nesten heile Gudbrandsdal'n.

Med tanke på offentlig veibyggjing i Øyer herad lyt ein full segja at austsida i så måte au ha vore "solsida" enn vestsida. Hossen ha det vore der? Bortsett frå Musdalsveiga er det inte stort å melde om. Med all si måråsol ha vestsida vore "bakli" og "Skuggeside" med veibyggjing au. Det vetle som i si ti vart gjort der, både sø-med og nord-me liom, med ell uta kommunalt tilskot, det skal vi håkkje love ell laste. Det vitne itte just om plan el framsyn. Men det va detta med utleggom, der som aen sta'n. Døm va redde for å slå for stort på."

Persvea

Setra vår lå på Persvea, ei trivelig setergrend som opprinnelig lå i Østre Gausdal. Det var kort vei over kjølen så det var mye samkvem med Gausdøler. Det var de samme gårdene som setret her, som i grenda uten veiforbindelse. Bårdseng, Nordlia, Sætra, Øver-

Rognstad, Ner-Rognstad, (Tollstad-) Svea, Lønberg (Gurisvea), Sørås. Til Persvea var det heller ikke vei, alt ble båret opp og ned.

Dagens gjøremål begynte tidlig på Persvea. Først var det fjøsstell, så ble melka separert, alt ble vaska opp og gjort istand. Etter fjøsstellet stekte mor vafler. Vafflene og melkespann ble båret med i sekken ned til gards. Når vi kom til gards var mor med ute på garden, hun kokka, og sørget for mat til alle. Kosten måtte være god for dem som drev kroppsarbeid. Etter at mor hadde vaska opp gikk veien oppatt til setra. Nå var lasten gjerne mel, og andre ting som trengtes på setra. Det var tung bør å bære i bratt terreng. Vel framme på setra skulle kyrne inn, fjøsstellet gjøres og smør kinnes. Kalvene fikk gjøre seg godt av skummamelken.

Selv om arbeidsdagene var lange, og mye slit, var det likevel mye hygge på Persvea. Budeiene treftes ofte, slo av en prat, og hygget seg i selskap med de andre. Persvea var ei lita setergrend. Den ligger idyllisk til, og på den tida var det folk i alle seterhus. Vi ungene lekte oss

Persvea 1950.

mellom pliktene. Nesten hver søndag samla vi oss på ei slette ovenfor Nordlisetra. Der kasta vi Kil. Et spill med treklosser. Denne sletta er nå borte. Samlingskaffen før vi flytta hjem om høsten var et høydepunkt, der var alle med. Somrene på Persvea har gitt mange fine minner å ta med videre. På tross av mye arbeid og slit, var alt rundt oss trygt, vår verden var ikke stor. Det var det nære som var viktig, og som betydde mest for oss. Det er mange år nå siden det var seterdrift på Persvea. Flere setrer er borte, mens andre seterhus er restaurert, påbygd og brukes som hytter. Persvea ligger like idyllisk og fint til idag, og er godt egnet turområde for små og store.

Skolevei

I 1934 begynte jeg på skolen. På grunn av manglende veiforbindelse gikk vi i Nordlia på Dulven. I grenda vår var det på denne tida, foruten meg og søsknene mine, unger i Gurisveen, og Svea. Ingrid, Kåre, Roar fra Gurisvea og Paul og Ivar fra Svea. Selv om avstanden mellom disse brukene og Nordlia ikke var stor, var det igjen mangel på veiforbindelse som var avgjørende for hvilken skole ungene måtte bruke. Ungene fra Gurisvea og Svea gikk småskolen på Bekken, og storskolen på Vidarheim. Elva var veien deres, i båt og på is. Så lenge elva var isfri rodde de over fra Gurisvelandet, og når isen hadde lagt seg gikk de over elva. I perioder før isen la seg, og før den smelta, ble det ingen skolegang.

I Nordlia gikk vi til Dulven. Søsknene mine Eldri og Johannes gikk i storskolen da jeg begynte på skolen. På den tida gikk vi på skolen tre dager pr. uke. Storskolen gikk mandag, onsdag og fredag, og småskolen gikk tirsdag, torsdag og lørdag. Jeg ble derfor alene på skoleveien som var lang, ubrøyt og delvis uten vei.

Da skolen begynte i begynnelsen av september, var vi fortsatt på Persvea. Jeg gikk derfra om Bårdseng til Dulven. Da vi flyttet hjem om høsten gikk jeg fra Nordlia til Dulven. Til Linlykkejordet var det bare en sti. Om vinteren måtte snøen tråkkes, og om våren måtte jeg gå rundt jordene, leet var satt i, gresset skulle ikke tråkkes ned. Fra Linløkkejordet og videre ble veien noe bedre. Jeg gikk om Halstenstad.

7 år gammel trasket jeg denne skoleveien alene tre dager i uka. Jeg gikk hjemmefra ca. halv åtte og skulle være på Dulven til skolestart kl. 09.00. Det var ikke hver dag jeg kom fram tidsnok. Jeg var kledd som andre på den tida, ”hemstrikka hoser”, liv med stropper og skjørt. Det måtte bli ei gleppe. Klærne var varme og gode, men ikke beregnet for å traske i løssnø på ubrøyt veier. Når jeg kom fram til Dulven var jeg ofte kald og våt, men sjuk, det var jeg aldri. Læreren Anna Enge var flink til å passe på at klær og sko ble tørka ved den store ovnen i skolestua. Det var bare en dag på alle skoleårene at mor holdt meg hjemme på grunn av kulde og vær. Da jeg gikk i tredje klasse fikk jeg nikkens. Husker godt hvordan den så ut. Nå ble hverdagen bedre, og ikke så kald.

Noen ganger fikk jeg følge med Ågot Halstenstad fra Halstenstad, hun var eldre enn meg, men skulle nok samme veien. Ågot hadde ski. Jeg var lita, og fikk stå foran på skiene hennes nedover Linnerudberget. Vi hadde ikke ski, men seinere fikk vi spark. Den parkerte vi ved Linnløkkejordet, og tok den med derfra neste dag. Vi kunne ikke bruke spark på stien fra Linnløkkejordet til Nordlia.

På Dulven var Anna Enge lærer i småskolen. De hadde klasserom i 2. etasje. Hylen var lærer for storskolen, og kona hans, Petra fungerte som hjelpelærer. De hadde leilighet på Dulven.

Persvea.

Nordlia.

Ordtøkje

- *Han kjem aldri til skogs som er skuggen redd*
- *Motet ber mannen over myra*
- *Det er betre med liten fisk enn tom disk*
- *Det er vent alt som er lite, så nær som lite mat*
- *Det er ikkje alltid beste bukken som bræker høgast*
- *Den som ikke får varme seg, han brenner seg ikkje heller*
- *Liten og låg kan vera både rik og fjåg*
- *Ordet er eit farleg frø*
- *Ein dram i mannen set mot i merra*
- *Han vil bryne sin lå, som vil ut å slå*
- *Det er inga jente så ven at ho ikkje vil pynte seg*
- *Snikkaren kan tilgjeve alle, men ikkje grankvisten*
- *Ein lyt ta god-dagane medan dei er*

Oddvar Stensrud

Steinbruddet i Holoberget

(Bergslibruddet)

På tross av at det en tid var en nokså stor virksomhet i forskjellige steinbrudd i bygda, særlig her på Tretten, har dette blitt vist liten oppmerksomhet. I bygdabøkene av Tor Ile kan jeg ikke se at dette er nevnt, utenom at det i kapitlet om kirkene i bygda blir vist til at det i 1881, under legging av nytt skifertak på Tretten kirke, ble tilkjørt 4500 takstein fra Holoberget.

Grunnen til at denne virksomheten var størst her på Tretten, mot ellers i bygda, er trolig at det er en grunnfjellrande med skifer som går over fra Musdalsbaksida og til Sør-Tretten ved Stalsberg. Videre over Nephølskampen nord vest for Rindal. Opp for Stalsberg er det også rester etter et nokså omfattende skiferbrudd, likeså på sørsiden av Nephølskampen.

Når uttaket av skifer i Holoberget startet opp er det ingen muligheter til å finne noe årstall på, men at det har vært virksomhet her fra 1800 årene er temmelig sikkert.

Takskiferen fra Holoberget var kjent for å være av svært god kvalitet. Hvor det blev all skiferen som ble uttatt i Holoberget er det lite opplysninger om, men at en god del av denne gikk ut av bygda er sikkert. Fra Musdalsbaksida og over til Østre Gausdal gikk det en veg som ble kalt; "Steinvegen" navnet kommer trolig av at det ble fraktet takstein fra Holoberget til Gausdal om vinteren. Hvem som startet opp skiferbruddet i Holoberget har jeg ikke kunne finne noen opplysninger om, men fra omkring år 1900 er det opplysninger om flere som har stått for drifta der.

En Knut Kolstad, født 04.11.1877, på Kolstadbakken i Østre Slidre, kom til Tretten og stod for drifta i skiferbruddet i flere år. Knut Kolstad var gift med Marthe Eliasdatter Hagen, fra Tretten, Kolstad fikk bygget en taubane fra skiferbruddet og fram til Musdalsvegen opp for Dulven skole. Einar Musdalslien, som en tid arbeidet i skiferbruddet, tok den nokså tvilsomme turen med taubana ned til Musdalsvegen. Taubanestrekket gikk nokså høgt over dalen der Musåa renn.

Knut Aamot kom til bygda i 1918 og drev med skiferdrift i Holoberget i flere år. I 1940 startet han opp med steinbrudd på Kilia i Østre Gausdal.

Sønnene, Olav og Erling, startet i 1942 opp med Gudbrandsdal Steinindustri A/S, på Tretten. Johannes Bergslien, som tok over garden Bergslia søre i 1933, eiendommen der steinbruddet ligger, var nok den siste driveren av bruddet.

Min far, Olaf Stensrud, arbeidet i steinbruddet noen vintrer først i 1930 årene. Det var nok en kald jobb å stå utendørs å klippe stein.

*En korg av metall, til bæring av takstein.
Ola Høybakken har tatt vare på dette etter driften av steinbruddet i Holoberget.*

Dårlig med fottøy var det nok også i de årene. Far forfrøs tærne på begge føttene, og hadde i lengre tid problemer med dette. I den tida da drifta var på det største i steinbruddet var det i alt 24 mann som hadde arbeid der. Det var nok en virksomhet som skapte arbeid og levebrød for mange i Musdal i de årene.

Dødsulykke i Holoberget

Den 9. januar 1988 skjedde det en dødsulykke i Holoberget.

Et minneskudd gikk ikke av etter den beregnede tiden. Andreas Karlsen, som arbeidet i steinbruddet denne tiden gikk frem for å se hva som var årsaken til dette. Minnskuddet gikk da av, og Karlsen døde av skadene han fikk.

Andreas Karlsen var født i Bjørnstadsvea

7. desember 1852. Moren var Mari Ingebrittsdatter Bjørnstad. Andreas Karlsen var gift med Sigrid Bergsdatter Langsveea. De hadde 4 barn, som alle tok navnet Langsveen, Berger, f. 1880, Elias, f. 1881, Ivar, f. 1885, og Agnetta f. 1888. Agnetta var så vidt født da faren omkom. Agnetta ble senere gift med Johan Storsveen.

Bautasteinen på Kjorkjehaugen i Musdal

På vårparten i 1926 ble den mye omdiskuterte bautasteinen til Kjorkjehaugen i Musdal tatt ut i Holoberget. Det var Edvard Nordjordet, Johannes og Thorvald Bergslien som stod for dette. Steinen ble kjørt med flere hester fra Holoberget til Musdalsvegen ved Nordjordet, og videre nedover Musdal til Kjorkjehaugen.

Det var nok en vanskelig og tung transport, særlig opp den bratte bakken ned for Nordjordet. Det vart fortalt at en eldre kvinne, som da bodde i en liten stue "Rosendal" ved Musåa ned for Nordjordet, var ute "å bruke kjeft" på karene, hun mente det vart for tungt for hestene.

Steinen kom da på plass, men det var i lengre tid sterke meninger og diskusjoner om det som stod på steinen;

*Til minne om Erik Bjodaskalle,
morfar til Olav Trygvason
Soga fortel at han bodde på Offrestad
(nå Offigstad)
Etter sagnet gravlagt her
Reist 1926*

Det var Ole E. Wasrud som ivret mest for å få reist bautasteinen, men det ble fra mange hold reist stor tvil om Erik Bjodaskalle i det hele tatt hadde bodd på Offigstad, og at han var gravlagt her. Det ble plantet en granhekk, mot Musdalsvegen, og Tretten Ungdomslag hadde i mange år tilsynet og vedlikeholdet av Kjorkjehaugen i Musdal. I dag er granhekken borte, og det er vel liten interesse, både i Musdal, og ellers, om Erik Bjodaskalle noen gang har bodd i Musdal, og eventuelt gravlagt her.

Ola Høybakken, som tok over Bergslia søre i 1959, har tatt vare på mye av den redskapen og utstyret som vart brukt i steinbruddet.

Opplysninger om steinbruddet i Holoberget er gitt av Kristian Bjørnstad og Ola Høybakken.

*"Saksa" som ble brukt til
klipping av takstein.*

*"Maler" som ble brukt til
å forme størrelsen på taksteinen.*

Bautastein

*Ja, bautastein er funden.
Og vi har kjørt den fram,
Det var på siste stunden,
fra Bergslin fikk vi ham.*

*Og Johannes han meisla
Den ut av fjellet sitt,
Og Hagebakken dusla,
Med slegge og med spett.*

*Og Bjørstan ringde Wasrun
Sum kom herop med et,
det gjaldt nå her på stunden,
da føret går så lett.*

*Han Ola la på målet,
Skulde skønne på,
Om slean detta tåle,
Og få det til at gå.*

*Og hærpil ble det sendt ut
Som løp fra mann til mann
Og førti mann kom da ut
Og sette det igang.*

*Han Sigurd kom med Svarten,
Og Bronen i forspend.
Men fik nå inte fløt den
For Svarta kom forand.*

*Med tjuge mann i baken,
Så kom han her da opp.
Men få den frem var saken,
Det var den verste job.*

*Vi klauv nå av til stolper,
Men enda vart'n drug.
Vi her nu lite stopper
Og Bergslin sender bud.*

*Til storlag vart det laga;
Med langbord duka på,
Det var som likferds laga
Før dom til kjørka*

*Vi drakk og spiste kaker
Som i eit anna lag
og for det blot vi takker
det er for en stor sak.*

*Og steinen vi nå kjørte
I bakker opp og ned,
Med sang og skrål man hørte,
de kom fra sted til sted.*

*Ved Holmsgrinda var kneiken
Som her var verst å ta,
og her ble største leiken
for her stod Augusta.*

*Å Augusta ho syntes
Det var nå reint for galt,
men sitte opp det trengtes
I denne kneik det gjaldt*

*Han Emil rei på Blakken
Og Sverre kom derpå,
Fem hester i den bakken
og tjuge mann skauv på.*

Bautasteinen.

*Her filmet Engebretsen
Det store gilde tog.
Som nu da sidst forresten
Til Kjorkjehaugen drog.*

*Nu lig den her og venter
På innskriptsformen sin,
Fra sagan vi den henter,
og høigg i steinen inn*

*På haugen har vi satt den,
til minne om den tid,
Som hedendom og kristen,
Lå her i kamp og strid.*

*Et minde vi skal reise
Om Eirik Bjodaskall
Om Astrids tapre reise
Vi her erindre skal.*

*Hans minde kan vi sette
Om ei han ligger her.
Til sagnet må man feste
Til andet bedre er.*

Gunnar Strøm, Mysen (utflyttet Hitterværing)

Korg-Jo

Gudbrandsdølen som ble Hitterværing

En av våre forfedre

Mange av de som levde på landet i det attende århundre hadde en tilværelse vi i dag ikke kan forestille oss. Det var en stadig kamp for å holde sulten fra døra både for store og små. Mange greide det ikke – tusenvis reiste til Amerika – det forjettede landet på andre sia av havet, andre prøvde å finne en ny tilværelse andre steder i sitt eget land. I sjøen sto fisken, den var gratis, derfor fikk vi en ikke ubetydelig tilflytting av folk fra dalene i innlandet til kystdistriktene.

Nå kom ikke innflytterne til dekket bord ute ved kysten heller. Det gjorde i hvert fall ikke John Sivertsen og kona Ingeborg Iversdatter Aaen da de rundt 1850 slo seg ned på Hitra etter å ha reist ut fra Øyer prestegjeld i Gudbrandsdalen med familien sin. Vi vet ikke om det var bare nøden som drev dem til å reise fra Prestgarden i Tretten for å søke lykken et annet sted, kanskje var det en smule eventyrlyst også, eller de syntes det ble for langt å gi seg i vei til Amerika.

Når de kom til å bosette seg i Straumsgrenda på Hitra, var det nok for at landskap og vegetasjon minte dem om stedet de kom fra, med lier og barskog. Husrom fikk de ikke, men oppe ved Storvatnet fant de ei berghole, der bodde de den første sommeren.

Vi kan godt forstå at det ikke var rarebequemmelighetene de hadde, mye å hjelpe

seg med var det nok heller ikke. Å være husmor med småunger under slike forhold måtte nok ligge på grensen av hva et menneske kunne greie. Vi vet ikke mye om hva slags husgeråd John og Ingeborg hadde med seg til Hitra, det eneste jeg vet om som er oppbevart og som var med på flyttelasset fra Øyer, er kaffekverna hennes Ingeborg, denne var faktisk i daglig bruk til langt ut på 1960-tallet.

Steinhuset ved Sageidet

John var på leiting etter en eiendom, og da Nedre Sageidet ble tilsalgs, kjøpte han det. Husvære var det dårlig med og John bygde et steinhus som vi vel så restene etter så seint som i 1960-årene. Utvendig var det dekt med et tykt jordlag, antakelig var det både godt og varmt vinterstid, men bekvemmelighetene var det nok ikke mye å skryte av.

Håndverkstradisjoner fra Gudbrandsdalen

John og familien kom fra et sted med hundreårige tradisjoner i håndverk og heimeyrke og hadde sjøl ferdigheter i mange teknikker. I Dolm sogn ble han best kjent som korgmaker, og i grenda gikk han ikke under andre navn enn Korg-Jo. Om det finnes korger i dag som stammer fra Korg-Jos hånd er vel ikke godt å vite, korger var jo forbruksartikler sjøl i de dager.

Livskraftig slekt

En av John og Ingeborgs døtre, Karen Johanna Johnsdatter, som var i 5-årsalderen da familien kom til Hitra, ble senere gift med Jørgen Magnus Nilsen i Neristua. De fikk fem barn og i dag er etterkommerne etter Gudbrandsdølene på Hitra spredd utover hele Norge og i utlandet. Likevel er det på Hitra de fleste etterkommerne finnes fremdeles.

På Prestgarden i Øyer lever ætlinger etter Johns søsken og på tross av at det er over 150

åttia John reiste ut, er likheten i ansiktsstrekk mellom ætlingene i Øyer og på Hitra fremdeles stor.

For mange år sia ble jeg på et møte sittende sammen med et eldre ektepar fra Øyer. Under samtalens gang fortalte jeg at jeg hadde forfedre som kom fra Prestgarden. Da sa kona at det var ikke vanskelig å se, for du likner på Prestgardsfolket, "ja, du hev ikkje slekta utom", sa hun.

Tilføyer av Tordis Trønnes.

Etter et tips fikk jeg høre om denne artikkelen som ble trykt i "Hitra Frøya" for flere år siden og jeg kontaktet Gunnar Strøm og fikk den tilsendt. Jeg fikk også tillatelse til å sette den i årsheftet "I gamle fotefar". Gunnar Strøm skriver at han i etterkant har funnet ut at John og Ingeborg faktisk flyttet til Hitra så tidlig som april 1841. Han kan også fortelle at Jørgen Magnus Nilsen (som ble gift med Karen) var etter den tids målestokk en holden mann og de tre sønnene fikk hver sin gård: Nils Magnus fikk Neristua, Jørgen Magnus (min far) fikk Sageidet og Antonius Magnus fikk Søraunet. Som dere ser fikk alle tre farens navn hengt på! Døtrene fikk vel ingen-

ting, men ble vel bra gift, ei med en lærer og ei med en fanejunker.

Litt fakta om slekta. Det var oldeforelderne til Gunnar Strøm som kom til Hitra i 1841. John Syversen var født 26. januar 1817 i Skredderstuen under Lunke i Øyer og Ingeborg/Ømbjør Iversdatter var født 31. juli 1802 v/Torstad (Aaen). De gifta seg 29. desember 1836. Så langt har jeg funnet 3 døtre: Beret født ca. 1839, Ingeborg 1841 og Karen 1845. Hvis noen er interessert i mer informasjon så ta kontakt med meg.

Lyngkampen

Knut Olaussen, fra Lillehammer, har fartet mye i Øyerfjellet. I 1940 årene skrev han et dikt om Lyngkampen, på i alt 24 vers. Diktet var tatt med i Lillehammer og Omland Turistforenings årbok i 1949.

Høgt over fly og blinkende vann
med steinur og måså plantet på ryggen
hever seg opp i fra Lyngsjøens strand
kjempen der inne i riket til myggen.

Ruvende, opp i fra skogbare flyen
Hever den ryggen som krøket nå er.
Skallet er hodet som kneiser mot skyen,
arret og flenget de velbrukte klær.

En gang var den krøkete gamling der inne
en kjempe, som preget av ungdom og kraft,
sprengte seg veg gjennom islagte hinne –
lot lungene fylles av solflommens saft.

Slik var det han fødtes den giktbrudne gamling:
fra isen og snøen han hevet seg opp.
Hans barndom var mett av isflommens ramling
som skaket og rystet hans nyfødde kropp.

Lenge stod han der ensom med hodet over isen
og myste mot solflommens dirrende brann,
kastet sitt blikk ut i tåkedisens -
merket seg noe i synsviddens rand,

Hva var det han så over alt det kvite?

Jo, en skare av slektninger samlet i flokk;
stolte og kneisende raket de opp:
Galdhøypigg, Glitretind, nuter og hø
store og små i den reneste kø.
Selv hadde han lyst til å ta seg en tripp,
hilse på slekten og more seg litt.
More seg litt med de yngste i lagert,
De yngste i "heimen" eller kanskje med Skaget.
Som barn var han leken og ville nok gjerne,
men slekten den var jo så langt i det fjerne;
derfor måtte han bli i sitt ensomme rike –
vente og vente at is skulle vike.

Dette var slekten i vesterheimen,
familiens villeste og kraftigste gren.
men også mot nord kunne han slektninger skue,
selveste Rondane med barn og med frue.
Ja – vakrere enn alle var de vel disse
fra isbreens fot og til høyeste isse.

Selv var han nok liten og uanselig
mot alle de ruvende kjemper i slekten,
og ingen ofret nok han en tanke
der han kjempet seg fram gjennom isbreens manke.

Årene gikk og solen den varmet,
isen ble mattet og ga tegn til å gi efter,
snart måtte den vike for solflommens krefter.-
Og en dag sprang med bulder og brak opp av isen
Lyngkampen fram som den reneste risen.

Men den dagen fødtes det også no`mer
og Lynkampen var ikke lengre alene.
For da isflommen stilnet, lå under skyen
blinkende vann og den vakreste flyen:
et land midt i soldagens skinnende prakt

iført en vever og sommerlett drakt.
Og over det prektige, kraftige landet
sto Lynkampen nå med sin høgreiste panne.
Som høvding han sto der så stolt og så mandig,
myndig og verdig, så stolt og forstandig.
Ja dette det måtte nok han også like,
Bli høvding i slikt et imponerende rike.

Foran hans føtter lå det skinnende saler
bak fjellviddas ruvende kjempeportaler,
lå der og vugget i sommerbrisen –
pustet befridd etter trykket av isen.
Ja, dette var Åsten og Lyngsjøen og ”tjønnet”
som nok var de største av de stålkledte saler
i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.

Og opp til de skinnende festens saler,
buktet og krøp det seg to stålskarpe veier.
buktet seg fram gjennom myrsig og heier,
hujet og sang utfor steinur og hufser,
bar med seg Lyngkampens vårskarpe gufser,
danset og spratt så det skrattet i fjellet,-
at dette gikk bra var det reneste hellet.

Hvem var vel disse ustyrlige katter
som fikk Lyngkampen selv til å vri seg i latter?
Nei den gang var nok ikke navnet i blåsten,
men siden de døptes for Lyngåen og Åsten.

Og midt mellom disse ustyrlige krabater
strakte seg hele den mektige flya
som Lyngkampen selvsagt var viktig og kry a`.
Med myrer og rabber den lå der og smilte
så stille og varsom når fjellvinden kvilte,
med vidkjørr og storrrgras i krans omkring nakken
og reinlav og kjerringris festet til stakken.

Men vakrest var nok når sommeren hellet-
da farvene lå som et virvar i fjellet.
Og høstballet midt i Lyngkampens rike
var nok flya i klædning helt uten sin like,
med regnbuens sterkeste farver på kjolen
som lynte og blinket i skjæret fra solen.
Var det da noe rart i at Lyngkampen var kry a`
denne hviskende, vidstrakte, drømmende flya.

Men til midtvintersballet i skjæret fra månen,
da dansen gikk vill i de issmykte saler
i Lyngkampens rike bak kjempeportaler,
da opptrådte flya i midtvinters drakten
sydd av den pureste hermelinsprakten.
Ei mindre skjønn var den slik å skue
Og Lyngkampen ønsket seg sikkert en frue
flya som svevde så lett ut i valsen
med rimfnokkers glittrende bånd omkring halsen
og på drakten de sølvmette måneskinnsfårer.
De kalde og gnistrende, smygende årer
som danset i takt med den flakkende skygge
og satte på flya en trollmettet hygge.
Ja, selv Lyngkampen følte seg kald over ryggen
Når han selv så på den bleke, men trollmette skygge.

Og over de gnistrende festens saler,
i Lyngkampens rike bak kjempeportaler,
der danset på himmelen som trollets unger
nordlysets sylkvasse spisse tunger;
denne polhimmelens flakkende iskalde flamme
som ga festen dens grønnfylte, kraftige ramme,-
Og dansen den gikk i de issmykte saler
i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.
Årene gikk og Lyngkampen trivdes
i sitt prektige rike blant nuter og høer,
flirtet og tusket med fjellheimens møer,

hersket og styrte med dyktige hender;
i fjellriket hadde han bare venner
som så opp til kjempen med beundring i blikket;
for noen smågutt det var han nå likevel ikke.

En dag da Lyngkampen spilte sin panne
så han forundret noen ringer i vannet.
Han kikket og skottet, så bedre etter:
Jo, så sandelig, her var det nok andre krefter
som levde og rørte seg nede i vannet,
sa Lyngkampen, der han spilte sin panne.

Og en dag han stjal seg til å dorme og blunde
skvatt han i været, var nær ved å vakle
for i einkjørret begynte det faktisk å kakle.
Han speidet: - og der så han på utstrakte vinger
en rypestegg skjene i sirkende svinger.
Forvirret ble han da det begynte å pipe
like foran hans klossete føtter
og en lodden skapning ble borte bak noen røtter.
Han lette og søkte og fant så et hus
Som rommet en pistrende, skremt liten mus.

Og nå ble det liv i de praktfulle saler
i Lyngkampens rike blant kjempeportaler.
Nå gresset på flya den hoppende hare
mens reven smøg fram som den lurende fare.
Og reinflokker duvet i mektige sleper
med ulvehyl bak som de piskende sleper.
Røyskatten skottet og krummet på ryggen,
frosken skydde sola og drog kvekkende mot skyggen.
Og i einkjørr og vier der buldret og kaklet
orre og rype; det var det reneste spektaklet.
Og høgt over Lyngkampens praktfulle saler
svevde det mange fra ørn og til svaler.-
Det lå som en eneste sang over landet

når våren jog inn og drev isen av vannet.
Ja, nå var det liv i de praktfulle saler
i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.

Årene gikk og Lyngkampen ble eldet,
hodet ble skallet og kroket ble kroppen,
måsegrodd ble han fra foten til toppen.
Gikten den begynte også å virke,
og leddene stivnet, tok så smått til å knirke.
Derfor holdt han seg rolig og så kun på leken
slapp den dog aldri for langt over streken.
Men en dag ble det uro i de praktfulle saler
i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.
Det gikk som et sus ifra rype til hare
at liv var gått tapt og de selv var i fare.
En tobent skapning med pil og bue
listet seg frem over myr og tue.
Og der hvor den satte sin fot var det farer,
dens vei den var dekket av graver og snarer.-
Og nå ble det uro i de praktfulle saler
i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.

Det var menneskedyret som var ute og veidet,
bante seg vei i de praktfulle saler
i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.
Det jaktet på viltet og fisken i vannet,
og øynene slukte det kraftige landet;
den hviskende flya, de stålblanke sjøer,
ja, dette var også et rike for han,
den skjeggete, skinnklædte veidemann.

Årene gikk og snart kom det flere
som trengte seg fram til de praktfulle saler
i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.
Det snodde seg snart over myrsig og heier
et buktende bånd av stier og veier.

Og flya ble mett av hunder som gjødde,
 av drønnende skudd og av ryper som blødde.
 Og de stålblanke sjøer ble pisket og harvet
 av drepande otere og blinkende sluker
 som ga ørretbestanden de djupeste luker.-
 Fra nå av ble det fråtsing i de praktfulle saler
 i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.

Lyngkampen stod der og så på det nye
 som trengte seg fram over myrsig og heier-
 og hytter ble bygd langs de slyngende veier.
 Han stod der og så hvordan vannet ble pisket
 av menneskekrypet som stod der og fisket.
 Og når høsten seg inn i det storslåtte riket,
 gikk jakten for fullt i de praktfulle saler
 i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.

Lyngkampen følte seg harm over dette,
 han følte seg truet av alle de veier
 som slynget seg fram over myrsig og heier
 Han følte seg truet av den skapningens herre
 som stammet fra kongen av navnet Sverre;
 denne norske, spenstige, fjellsterke karen
 som nå kom med riflen istedenfor snaren,
 som tasset langs Lyngå og Åsten og vannet
 når midtsommernatten seg ned over landet.

At Lyngkampen følte seg bitter og harmfull
 var kanskje ikke så rart når han selv måtte vike
 som hersker og styrer i sitt praktfulle rike.-
 I dag sitter Lyngkampen på tronen der inne
 og lar tankene spille i lek med et minne:
 om dansen som gikk i de praktfulle saler
 i Lyngkampens rike bak kjempeportaler.

*Lyngkampen
 Sommer & vinter*

Vedgassgeneratoren

Innretningen var både avholdt og fordømt. Svart var han som styggen og vondord fikk han som få. Men det var likevel generatoren, skogen og ansvarsbevisste sjåfører som redda samferdsla i krigsåra. Nå er knottgeneratoren historie etter snaue 70 år.

Like etter okkupasjonen i 1940, dukka drivstoffkrisa opp. Vi rådde ikke lenger over olje- og bensinimporten. Tildeling av drivstoff til bilparken i landet skrompa inn og vart etter hvert så knapp at sivil biltrafikk var i ferd med å stoppe opp. Samfunnet stod ved et valg. Ikke valg av oktan som nå, men valget mellom å kjøre med innenlands brensel eller ikke å kjøre! Derfor kom generatoren.

Har vi noe her i landet som kan erstatte bensinen? På dette brennaktuelle spørsmålet svarte ingeniørene ja. Til motorbrensel for biler hadde vi skogen å ty til. Trær kan vi omforme til gass og gassen til energi. Skog har vi nok av. Om vi så bare tar ut 10% av tilveksten som ved, vil varmeverdien av dette tilsvare den årlige importen av bensin. Sprit og andre surrogat i gassform var óg nevnt som alternativ, men framstilling av slike midler krevde ofte kull som råmateriale. Og kull trengte vi i like stor grad som bensin, dermed var vi like langt. Nei, generatoren og skogen måtte bli løsningen.

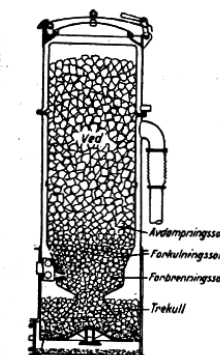
Gass fra generator er en gammel historie. I lange tider har den vært kjent og nytta, men helst ved store stasjonære anlegg. Det reint varmetekniske grunnlaget var derfor godt tilrettelagt fra før. Generator montert på mobile kjøretøyer var derimot svært lite prøvd. Men resultat fra en mengde forsøk gjort av framstående varmeteknikere, både her hjemme og i utlandet, stemte bra overens. Gass av ved og trekull, produsert i en hensiktsmessig beholder, er et bra drivstoff for biler. Dermed kom fabrikkproduksjon av slike generator ovner i gang og montering på biler vart gjort så fort kunnskapen nådde fram. Ivar Bræin på Tretten var mannen her i kommunen som foretok slik ombygging av driftsystemer på kjøretøyer. Læra om montering og vedlikehold av slike skaffa han seg igjennom skolegang ved Norsk Teknologisk institutt.

Alt høsten 1940 møtte vi de første kjøretøyene med generator. Det nye hadde lykket: *Teori og praksis var forent under våre barske klimaforhold. Bilene gikk med kraft fra eget*

Innen utgangen av 1940 hadde bilsakkyndig Winther Jacobsen på Lillehammer registrert de 4 første generatorordrevne rutebussene, 42 lastebiler og 3 kombinerte personvarebiler i Gudbrandsdal politidistrikt. Men ingen av de 371 private personbilene som da stod helt ute av drift, fikk montert generator det første året.

Den nye motordrifta var treg og arbeidsom, men ei brukbar redning i krise. Transportbehovet var stort i industrien, men også i skog- og jordbruket, ikke minst for å holde oppe det viktige seterbruket. Det ubehagelige var at drivkrafta alltid stod i forhold til kvaliteten på brenselet. Dårlig ved ga liten trekraft. Det hendte at passasjerer bak på mjølkebilen ikke bare måtte hoppe av, men attpåtil skyve oppover verste bratta i setermorka. Slitet ga tanker om den meningslause årsaken til drivstoffkrisa. I urolige netter kunne den svarte generatoren lett bli symbolet på sjølve ”styggjen”, den tyske ørna med klørne festet i bilskrotten. I halvsøvne hørtes eder og forbannelser over en viss Der Führer.

Hva var det som skjedde i en knottgenerator? I denne underlige pacemakeren som laget gass av bare skogsved og luft? Stutt fortalt var han en spesialbygd ovn, som var plassert utpå kjøretøyet og fyrt med småved. Den skilte seg fra en vanlig stueovn ved at forbrenninga foregikk omvendt.

En annen type generator, som helst vart montert på personbiler, var bygd bare for trekull. I den foregikk ikke forkullinga av ved til trekull i selve generatoren, men i såkalte retorter utenfor et sted. Og bare ferdigbrente trekull vart fylt i generatoren i stedet for knottved. I retorteren foregikk den samme forkullingsprosessen med veden som i generatoren. For motoren var framgangsmåten likeverdig.

Ingen kjente bedre generatoren enn sjåføren.
Grundig måtte han lære den nye teknikken.

Han måtte lære å kjenne det spesielle ved den fra innsida, bli dus med generatoren, ellers gikk det ikke.

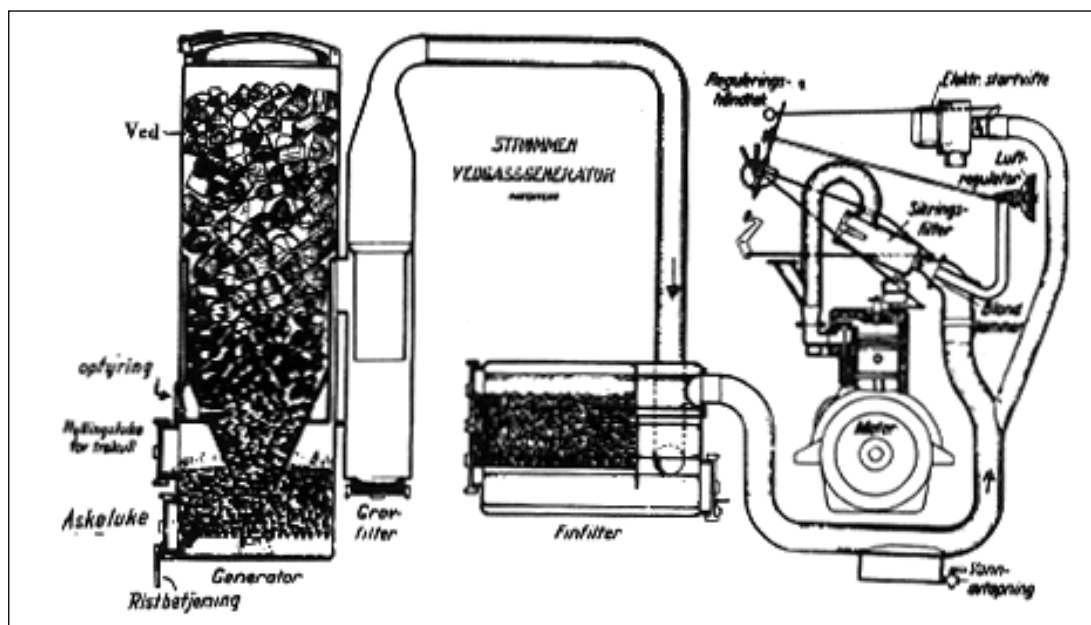
Vi husker sjåføren fra denne tida, han som med sot til skinnet og søvning av kullos, holdt det gående. Med ståkåstaur som redskap og arbeidsklær av papir, så blank av bekk og sot som skyggen på lua. Og kvinnfolk gret over vaskestampen når undertøyet fikk samme kulør som arbeidsklærne. Vi husker han med yrkesstolthet som strevde med starten i sprengkalde krigsvintre. Eller i gloheit midtsommersol ståkå knott i ildmørja med sårbrante armer og svidde augbryn. Og eneren – trollmannen – langs setervegen, som fikk brukbar gass av skigardved og kongler når det kneip på. Å starte i streng kulde satte store krav til rett blanding og gjerne treull eller høvelspon til opptenning. Ofte hørtes flere hosterier fra både sjåfør og motor før de kom til enighet. Det kunne synes som om mann og bil etter

hvert forstod hverandre, var underlagt samme skjebne og begge bar preg av å være offer for den vonde tida. Sannelig – det skulle vente mange tøffe jobber for en yrkessjåfør som fyrte opp i vedgeneratoren i 1940. Og som med ansvar og maskinelt handikap starta mot ei bratte i norsk samferdselshistorie, ingen kunne øyne enden på.

Oljeselskap slår rot i dalen

Uansett generatortyper blir det stort behov for trekull, tenkte Norsk Brendselolje A/S og så seg om etter høvelig produksjonssted.

Valget falt på Garmo der det i 1940-1941 vart starta kullbrenning i 3-4 murmil-er. Omtrent samtidig bygde de storanlegg på Lalm. Derfra vart ferdigknust kull sendt utover landet i sekker á 14 kg (1 hl.) Trekola fra Lalm hadde den rette metallklangen som kjennetegnet god kvalitet. Den var godt kjent i bilmiljøet også her i Øyer.

Skisse av en vedgassgenerator. Utlånt av Norsk Kjøretøyhistorisk Museum.

Den massive ovnskladden bakpå var egentlig i tyngste laget for personbiler.

”Knotten” – liten i navnet, stor i gagnet

Idealknotten for vedgeneratoren var orved som var godt tørka, mest mulig kvadratisk og 5-7 cm lang. (Noen med kappsagsskadde finger fra den tida, vil huske den enda kortere!) De fleste treslag kunne være brukbare i blanding, men helst ikke furu. Den ville tjære ned anlegg og motor. Det vart regna at en liter bensin svarte til 2,5 kg tørr knott eller 1,5 kg trekol. Produksjon av knottved ga snart helårsarbeid for folk i mange bygder. Trevirket skulle kappes, kløyves og tørkes før det vart fylt i papirsekker beregna som medbrakt fyrstoff. Naturlig tørking av veden gikk ofte

for seint for store forbrukere. Lagerhus med spaltehyller og elektriske tørkeovner måtte derfor snart til. Av knottprodusenter her i Øyer og Tretten nevnes: Martin Bjørli, Bruvoll Sag, Aksel Strangstad, disponent Dehs på Kaseinfabrikken, Øyer og Tretten Ysteri, Brødrene Stalsberg, Nordgård & Flatemo og trulig enda flere.

”Vil du være med så heng på”!

Magne Stalsberg kjørte i en årrekke mjølkeruta Tretten Ysteri- Djupslia. En generatordrevet Reo lastebil med de karakteristiske knottsekkene på taket, var en kjent og kjær doning etter Østfjellvegen i krigsåra. Ofte tungt lasta

og langsomt på "krabben" kom han fram, om ikke alltid presis.

Multeplukkere på matauk klamra seg fast oppå mjølkespann og anna som best de kunne og var glad til. Midt i bildet skimtes sjåføren med tobakkspipa i munnen, der han lempet av tomspann til budeia på Holmen.

Vi ser også flere runde multebutter laget av tre. De var surra til den tids bæremeiser med taug.

Når nøden er størst

Det var ikke alltid godt å beregne hvor mye knott som måtte tas med på et kjøreoppdrag. Kvaliteten på knotten kunne variere, og da som nå, hendte det at bilen gikk tom undervegs. Slik gikk det óg med karen fra sørdalen som kjørte tyttebærplukkere til Østerdalen. De satt på lasteplanet med presenning som tak over. På heimturen slapp han opp for

knott og gode råd var dyre. Passasjerene var mange, grankongler likeså, dermed vart redninga at de plukka generator og tomsekkene fulle av kongler og kjørte heim på det.

Enda mer "trevalig" og kritisk var det kan hende da tysk kjøreordre og norsk bonderomantikk i Øyerfjellet var på kollisjonskurs. En ordre om transport av 3 tonn poteter til den tyske leiren på Nordseter var stempla og undertegna av kommandanten på Lillehammer".... transportøren innfinner seg ved hovedporten i Hovemoen førstkommande torsdag kl.07.00". Slik lød befalinga."Det holder til et onsdagsfrieri", tenkte gutten, lånte lastebilen og til seters bar det. Men noen ville det slik at mens gutten lå på armen om natta, vart knottsekkene stjålet. Det vesle som var att i generatoren rakk bare til opptenning om morgenen. Situasjonen var nå slett ikke lys – og klokka den gikk! Det stod respekt av

Mjølkebilen ved Djupslia. Bildet er utlånt av Brede Stalsberg.

Generator montert på buss.

arbeidsgiveren til kjæresten, men ennå større redsel hadde gutten for å komme for seint til strengt pålagt, tysk kjøreoppdrag. Noe måtte gjøres og det straks! Han fylte resolutt generatoren opp med ved fra skigarden på setra og kjørte så fort som råd var nedover. Det gikk på et vis, men vedtypa var så udrøy, at flere enn ei innhegning måtte gi fra seg gjerdeved nedetter setervegen. Sjåføren nådde vedlageret i bygda og rakk oppdraget sitt. Varmeverdien av sjølve

frieriet vart aldri offentliggjort, men "Ford'n brukte 6 meter skigard på mila", skratta frieren etterpå.

Generatoren var av stor betydning både i og utenfor næring. Folk i alle aldre kjørte med rutebussen og fikk nytte av han slik.

For særst viktige kjøreoppdrag var det ørsmå bensinkvoter, men disse var utilstrekkelige. I bygda vår fann derfor personer innen helsetjenesten på det geniale å gå sammen om bruk av felles bil og med en og samme sjåfør. Denne ordningen lettet uttrykkningen og sjukepersonalet unngikk mye søl og plunder. Disse var dyrlege Paul Moen, doktor Ottar Hekneby og jordmor Anfrid Flagstad, alle bosatt på Tretten. Den faste sjåføren, med døgnvakt, var Magne Kraabøl. En god sjåfør kunne benyttes til så mangt. Dyrlege Moen, tidligere aktiv bokser, hadde kraftige armer og never. I sauelemminga og ved problematiske grisinger var det derfor ofte mest praktisk å benytte den mer spebygde sjåføren som fødselshjelper. Hendene ble grundig reingjort for sot og under dyrlegens kyndige veiledning, fikk mange lam og grisunger drahjelp ut i livet.

Kveldsbønn

Kanskje var det likevel den vesle jenta som uttrykte den største omsorgen for generatoren. Jentongen var godt kjent med motormiljøet, for bestefaren var yrkessjåfør. Det var stor stas å få sitte på fanget hans om kvelden, høre historier og småpludre. Av erfaring visste hun at etter tunge arbeidsdager med mye bilplunder ville denne kosestunda bli svært stutt eller i verste fall avlyst. Derfor syntes hun det var tryggest å nevne generatoren i kveldsbønna si. Verset starta som vanlig med: "Kjære Gud jeg har det godt, takk for alt som jeg har fått...", men vart avsluttet med orda ... "Gud bevare far og mor og gassen hass bestefar".

Demontering

Da krigen tok slutt, var óg generatoren ved veggens ende. Utover høsten i 45 glødet de siste kullene ut i de 455 bilovnene i Gudbrandsdalen. For hele landet var det i april dette året registrert 19300 biler og 1700 traktorer med kjøretillatelse for generatordrift. Etter hvert som tilgangen på olje og bensin økte, vart ovnene på de aller fleste fjernet så fort som råd var. Etter diverse ombygginger kom kjøretøyene atter tilbake til sin opprinnelige driftsform. Nå var både vi og generatoren endelig oppe den tunge bratta, – det flata ut. Generatoren hadde gjort arbeidet så godt han kunne

ut fra sine forutsetninger. Han, som ved sin primitive egenart holdt det gående når andre måtte stå, skreiv navnet sitt med kull i den historiske gjesteboka. Kanskje kan vi som opplevde den tida, bruke de samme orda om generatoren, som om håndverkeren når han har redda oss ut av rådløysa: "Vi var glad da han kom – og glad da han gikk – og i mellomtida gjorde det han kunne".

*Kilder: Norsk Kjøretøyhistorisk Museum.
Statens bilsakkyndige.
Eldre yrkessjåfører.*

*Kjøretøy med generator.
Bildet er utlånt av Norsk Kjøretøyhistorisk Museum.*

Per Rusten

De harde tredveåra

De harde tredveåra har vi hørt mye om. Vi som hadde vår barndom da, visste ikke av noe annet, og vi hadde det stort sett bra. Fra 25. september til 17. mai gikk vi på skolen annenhver dag i 7 år. Om høsten kunne ikke skolen begynne før alle var flyttet hjem fra setra. De voksne pratet ofte på hvor bra det var nå, når alle fikk så god utdannelse. Det hadde vært anderledes før.

Den dagen vi var heime fra skolen var det lekselesing, men mest arbeid, særlig i fjøset. Ku-, gris-, geit- og hønsemøkka skulle til møkkjelleren. Høy, halm og lauv skulle ned i fjøset fra låven, og gis dyra til faste tider. Om kvelden skulle stallen pyntes. Hestemøkka ble båret i bøtter til kukruobene og blandet med agn. Påstrødd noen mjølsår var dette kuas første måltid dagen etter. Ordet ressursutnyttelse var enda ikke funnet opp. Alle tilgjengelige midler ble likevel tatt i bruk for at dyr og folk skulle leve vinteren over. Torvstrø eller sagflis skulle bæres inn og brukes til strø i binger og båser.

Heime var det innlagt vatn. Mange steder var det ikke det enda. Det var årvisst at vassledningene frøs om vintrene. Vatnet måtte da kjøres fra Jevnefjorden, og bæres inn til både folk og dyr. Det var mye vedhogst og vedbæring. Når det var kaldt om vintrene frøs vatnet ofte i vassmugga på rommet der vi sov. Når vi lå to sammen under skinnfellen frøs vi aldri om natta.

Om våren og sommeren var mangt lettere. Dyra ble sluppet ut så snart det var redning for disse. Vassledningene tinte opp igjen, eller Andreas Bjørge ble budsendt til å tine dem

med vassstineren når en trodde at risikoen for at de skulle fryse igjen var borte.

Det var møkk, landkjøring og våronn. Pløyingen var som oftest gjort om høsten. Harvinga kunne gjøres av mindreårige. Gamle blakken i beite med Glasaugblakken "flaug itte ut" når de drog harva. Ble tida litt lang bak harva så løsnet vi på den litt med stillstanga, slik at den gikk lettere. Da kunne en kjøre hestene litt fortere. Slike ting måtte gjøres uten at de voksne visste om det. De andre våronnarbeider som såning og rulling var de voksnes jobb. Møkkspredning likeså. Steinplukking var det mye av. Var det ikke annet å gjøre kunne vi gå på åkeren å plukke stein. Det tok ingen ende, vi trodde at steinen var skapt av gamle Erik. Vi trodde også at det måtte ha skjedd etter den sjuende dagen, for ellers kunne ikke alt ha vært så såre vel da.

Når våronna var ferdig var det seterflytting, vehogst i Åstdalen og vedhogst heime. Det skulle mye ved til, skulle det bli nok til ostkoking på setra og til vinteren heime. Det var nok å gjøre i håvolla. Turnipstynning og potetrensning hørte også med. Kvekoa var trassig og lei.

Slåttonna var nok sommerens hardeste

jobb. På den dyrka marka ble både såmaskin og hesterive brukt. Graset her ble for det meste hesjet. Ljåslåtten var tøffere. På alle plasser det veks litt gras måtte det slås.

Rundt åkerkanter og mellom steinrøysene. Graset ble raket sammen til åpne plasser og tørket på bakken. Å trække høylasse var en ettertrakta jobb. Endelig vart vi ferdige heime. Seterløkka sto for tur. Da ble det liv og røre på setra. Tarrer og løer ble tatt i bruk til overnatting.

Syverine Smerud.

Bildet er hentet fra Bygdeboka for Øyer, bind 2.

Det gikk sport i seterslåtten. Jeg og bror min jagde hverandre i skårganger og storlykkjemyra. Jeg var størst og gikk først. Bror min la seg på hjul, og hang med. Slåtten gikk hardere og hardere. Vi hadde ikke lengre tid til bryning av ljåene. Bror min fikk tilslutt vondt i magen. For å spare tid fortsatte han slåtten i bare pluggaskoa og skjorte. Det var etterpå truet med streik av rakstejentene. Vi måtte etterpå roe oss slik at vi ikke slo hardere enn vi talte det. Sengeforet ble slått av størr på myrene. Etter krigen ble fjørmadrasser tatt i bruk også på setra. Gammeltida var på vei ut.

Under seterslåtten var det ofte om lørdagskveldene samling med bål og kaffekoking på Huldrehaugen. Tutgrammafonen spilte da "Det var svigermor og kjerring og Evensen og jeg" og "Se der danser bestefar". Vi nyttet ut augustnatta så godt vi kunne. Syverine Smerud klaga over at vi uroa dyra.

Det er blitt stille på Hulderhaugen nå. Huldra har trukket seg inn i haugen i ensomhet, mens bilene suser over setra og Sveakaran kjører forhøster på store nydyrka jorder. Jeg tror nok hulder og underjordiske troll og tass-er likte seg bedre i gamle dager. Motorsagdur og traktordur og sist leven fra prosessor (skogbrukets skurtresker) i Åstdalen har kanskje gjort det helt ulevelig for hulder og underjordiske. Vi har alle vårt ansvar.

Enkelte ganger var hundredagsværet tras-sigt å tørke for i. Det hendte at seterslåtten tok lang tid, og at det ble september før en ble ferdig. "Det var godt med ei slakke", sa mannen, han hadde vært seks uker på seterslåtten. "Det blir støtt lotørk til overs," sa en annen. Han kjørte inn loa en klar dag i november.

Mellom slåttonna og skuronna var det lauinga som måtte gjøres. Den var særlig viktig i dårlige høyår. Laukratt rundt jorder og åkerkanter ble holdt nede på denne måten. Mange

Vårønn i rusten.

lauet i almenningen. Etter at laukjervene da var tørket, ble de lagt sammen i store hauger og kjørt heim under lunnmorken.

Arbeidsdagene var lange. Dugurdsøkta varte fra kl. 6.30 til 9.30. Etter dugurden kvilte vi til 11.30. Middagsøkta varte til 14.30 og kveldsøkta var fra 16.30 til 19.30. Kvinn-folka kom etter med kaffe og traktering i alle økter både heime og på setra. Slåttgrauten var festmåltidet både heime og på setra. Den var like sikker som slåttonna var det. Det var et festmåltid til takk for avling og vinterfor.

Fra jordet heime såg vi at toget passerte. Når hurtigtoget kom om sommeren visste vi at det var en time igjen til middag, vi stanset

opp i arbeidet når toget passerte. Om sommeren var det mye folk med toget. Turister som skulle på landet Det hendte også at det gikk av folk på Øyer stasjon. Det spurtes om kveldene.

Sjøl om arbeidsdagene var lange hadde vi mye tid til leik og morro. Både dugurdskvila og middagskvila ble ofte sammen med Rybakkungene brukt til bading og svømmetrening i Rybakk tjernet eller Jevnefjorden. Om kveldene sparket vi ofte fotball på dokksletta eller sammen med Jørgen og Ola på Rybakken på Viksletta. De siste åra før krigen hadde vi ordentlig fotball. Det første jeg husker var at ballen var gjort ved sammensurring av en

striesekk. Den var tung og lite spretten. Den kunne ikke sparkes når vi var barbeinte. På skolen brukte vi friminuttene både vår og høst til å slå langball. Å vippe pinne og kaste på stikka var vårlige sysler. Til stikk - kasting var det ettøringer som ble brukt. Pengeverdien var stabil i alle år. Søndagsettermiddagene om

sommeren var vi ofte på idrettsplassen på fotballkamp. Både Rybakkbåten og Skriubåten gikk da i rutetrafikk over Jevnefjorden. Om vintrene var det skiene, og i snøfattige vintre skøyte, som opptok oss.

Reidar Johansen

Samtale med Oskar Nordby

Hvem er nå denne Oskar? Jo, det er Oskar Nordby, forrige bruker av Svarverud, i Lillehammer kommune, tidligere Fåberg.

Det er gården som danner grense mot Øyer på vestsida av Lågen. Oskar er født den 04.03.1921. Med seg i fødselen hadde han fått en meget god hukommelse som han i dag kan dokumentere med sine fortellinger bakover i tid. Jeg har notert en del av det han forteller. Det er bare i grove trekk, det han har på lager er altfor omfattende.

Jeg vi formidle noen av forskjellene fra datiden i forhold til nåtiden. Oskars fødested var Rusten i Sørbygda i Øyer, tidligere et husmannsbruk under Skalmstad. Foreldrene var Berta og Kristian Nordby. Oskar var 2 år da de flyttet fra Rusten og til Svarverud i 1923. Han sier han ble beskyldt for at han var grinete den første tiden, han likte kanskje ikke denne flyttinga.

Det er ikke mange i dag som kan forestille seg dagens gjøremål fra den gangen. Når vi i dag kjører over elva og bort til Vegmuseet og Hunderfossen, har vi asfaltert fin veg. Den gang Oskar vokste opp i Svarverud, var det ikke noen bilveg dit. Det var heller ingen som hadde bil eller traktor. De hestekreftene som fantes var gjennom en blakk fjording. Hest ble først kjøpt i 1927. Før dette var det Tobias Huuse som kom og gjorde våronna. De hadde 3 kyr på garden og de het Stjerne, Svartnok og Brongås.

Det var en stor fremgang da de fikk egen hest på garden, men vegen var ikke uten problemer. Skulle de sørover till Hunderstasjon, måtte de kjøre over jernbanebrua på Hunder. Den var smal, og all redskap og alle kjøredoninger måtte tilpasses deretter. Det viktigste i den forbindelse var at hesten ikke skulle bli skremt av toget. Det var ikke moro hvis toget kom, mens de var ute på brua. Klokka og togtider måtte huskes. Skulle de nordover fra gården mot Øyer, var det andre hindringer som kom i vegen. Det var grunder som måtte åpnes og lukkes langs hele vegen. Den siste grinda var ved Øyer stasjon, ved enden av Øyerbrua. I alt var det 15 grunder på strekningen Svarverud- Øyer. Det ble 15 grunder som skulle åpnes, og 15 grunder som skulle lukkes. Innen de var hjemme ble det 60 grunder! Vegen holdt ikke dagens standard. Det vart hesten som var overlegen i sitt arbeid. Han verken krevde noe eller klaget over sin daglige dont.

Mjølkeleveringa

Svarverud, Klopphaugen og Haugalykkja samordnet mjølkekjøring. Det var tidkrevende og mjølkekjøreren kom ikke hjem før kl. 13-14,. Spannene måtte de sjøl vaske. Det var varmt vann i første etasje på ysteriet hvor vaskinga

Oskar Norby.

foregikk. Så lenge den gamle vegtraseen med grunder var i bruk, hadde hesten en fordel. Den gikk gjennom og stanset på signal. Det gjorde ikke bilen da den ble tatt i bruk. Her måtte kjøreren ut og inn ved hvert stopp.

På tross av at vegen Huuse-Svarverud kom i 1949, ble det ikke ordinær mjølkerute på denne strekningen før 1953. Vegen måtte utbedres en god del fra Fåberg og nordover Baksida. Rustad gård leverte også mjølka til Øyer Ysteri. Om vinteren ble isen brukt for lettere og raskere å nå målet, lengden og tiden ble forkortet. Isen ble brukt fra Rybakken og inn ved "Jevnelandet" Det var isveg ved "Strøms-hugue" også.

Telefon og post

Telefon var det ikke så mange som hadde den første tida under Oskars oppvekst. Huuse og Rusten(i baksida) var de nærmeste. Skulle de f. eks. ha tak i dyrlege, måtte de gå dit og ringe. Det var langt gjennom skogen til Huuse, og det var ikke brøytet veg som i dag. Det var også mye elg i skogen. Oskar nevner året 1935 som et spesielt år da det lå elg helt inntil vegen. Vegen i denne forbindelse var sledeveg, eller nærmest ei glenne gjennom skogen.

Posten ble henta inne på Hunder st., og enkelte ganger ved banevokteren's bolig, litt lenger nord for stasjonen. Gardene bytta på å hente den. Ikke var det sikkert den ble henta

hver dag heller. Posten kom med toget, og det var ofte forsinket slik at det kunne bli sent på ettaen.

Som nevnt var isen ofte brukt som kjøreveg. I ettertid kan en være takknemlig for at dette gikk bra. Isen ble også brukt som beinveg. Oskar forteller om da han og søstera Else gikk over til "Saghølen", oset der Mosåa renner ut. Han gikk gjennom isen, og stod i vann til oppover armene. Han fikk lagt ut to stokker som Else skulle holde slik at hun kom seg på land. Hun gikk Hunderbrua da hun skulle hjem, Oskar gikk isen.

Sætra og sæterdrift

Svarverud og Haugaløkken var sammen om sæterdrifta på Sjosætra i Øyerfjellet. De hadde felles budeie som ble byttet på annethvert år. På setra lå de fra midten av juni til ca. 20. september. Å flytte til sæters var ikke som i dag. Nå blir dyra kjørt til fjells på en time. Nei, dengang måtte en gå med buskapen. De startet ved 4-5 tida om morgenen. De gikk nordover og over Øyerbrua, videre sørover til Granerud, oppover forbi Neremo og beinvegen opp forbi Haugen til Lisætra og inn til Sjosætra. Den som kjørte flyttelasset med hest og kjerre, måtte kjøre om Øverli. Dette var en lang tur både for folk og dyr, men det var slik det var den gangen. Dyra kjente nok at fjellet lokka med fjellbeite og frisk luft!

Nytt land under plogen

Hjemme på gården dyrket Oskar ca. 25 dekar jord i tillegg til det som var fra før. Svarverud hadde ingen form for vatning, og det ble fort tørt. Da var det at Oskar svingte seg rundt, reiste til Jørstad rørleggerforretning på Lillehammer en mandag, og onsdagskvelden gikk sprederen på Svarverudjordet!

Det er ei kjølle nederst på jordet, men den gikk tom. Da måtte han å gå ned til elva hvor han satte en traktor med pumpe.

Det ble lagt ut 450 m med slange opp til kjølla, og den ble fylt opp att når det ble for lite naturlig tilsig.

Oskar mener det var noe av det mest lønnsomme han hadde gjort, for det ble gode avlinger etter dette.

Oskar sier at hukommelsen ikke er som før. Men når han i dag forteller om da han som 16 åring var fjøsgutt hos Andreas Jørstad i Fåberg, og fremdeles husker navnene og plasseringene på 28 kuer av 36, har han dokumentert sin gode hukommelse!

Kristian Lisveen og Ellen Rosenberg

Hans Kristian Lien

Samlemani eller spekulasjon?

Har veldig lite tro på at min bestefar var spekulant. Stille, beskjeden og rolig anlagt som jeg kan huske han. Kristian Lisveen født på Haugen 6. januar 1873, død 19. januar 1950. Gift med Ellen Rosenberg opprinnelig fra Nordre Land født 1892, død 1958.

Bestfars far Johannes Knudsen Haugen bodde på Haugen i Lisgrenda, og kjøpte Ly-

usvea da bestefar var liten gutt, og de flyttet hit. Vekslingsbrevet viser at bestefar i 1922 gikk til innkjøp av en million rubler. Hvorfor han gikk til innkjøp av en million rubler på et slikt tidspunkt kan man bare lure på. Likeledes hvordan han kom over dette kjøpet? Vekslingsbrevet og sedlene har ligget i Lyusvea siden

Konvolutt.

A/S NORSK VEXELKONTOR

DEN NORSKE AMERIKALINJES GAARD
JERNBANETORVET

TELEFONER: 32320, 13303
TELEGRAFADEL: „PUNKTUM“

KRISTIANIA, DEN 21. juni 1921

Herr Kristian Lisveen,

Øier st.

I besiddelse av Deres arede av 3. d.m.d. har vi
vedlagt fornøielsen at oversende Dem:

1 million russiske Sovjetrubler
efter kurs kr. 7.50 pr. million + porto. 0.95 = kr. 8.45 pr. postopkrav.

Vi ber Dem i egen interesse altid benytte os
ved indkjøb, likesom vi ber Dem anbefale os til Deres venner og be-
kjendte.

Forøvrigt staar vi altid til tjeneste ogsaa med
salg av:

østerrigske, - ungarske- og tsjekoslov - kronenoter,
polske- tyske- og finske marknoter,

til de allerlaveste kurser, mens vi samtidig er kjøper av:

amerikanske dollarnoter til høieste kurser.

Med høiagtelse

A/S NORSK VEXELKONTOR.

Den norske Amerikalinjes gaard
Jernbanetorvet.

Vekslingsbrev.

Sedler(Rubler) inni konvolutt.

Opptak gjort av Trygve Holen

I flere år, fra slutten av 1960 årene til i 1980 årene, var Trygve Holen på farten med en bandopptaker og gjorde opptak av samtaler med folk, og av begivenheter som skjedde i bygda. Naturlig nok er de fleste av opptakene gjort i Musdal, men det er også opptak av folk, og begivenheter, på Tretten, Øyer og Gausdal.

Øyer-Tretten Historielag har fått overført, det som er tatt opp på band, til CD-er som Historielaget har i sine arkiver. Det er nok flere hundre timer med opptak, men dessverre er mye av opptakene av så dårlig lydqualität at det er vanskelig å få noe ut av det som er tatt opp. En del av de opptakene som Trygve gjorde vil bli tatt med i "I gamle fotefar". Her har vi tatt med et opptak Trygve gjorde med Emil Stein, på Hong øverst i Musdal, først i 1970 årene.

Dårlige tider for jordbruket i Musdal

Emil er født på Hong, Nordigard, i 1894, sønn av Martinus Chr. Stein og Anna, født Skyberg. Emil tok over garden i 1927, i en alder av 33 år.

Hong er en av de største gardene i Musdal, med et jordbruksareal på vel 200 da, og ca. 1400 da. produktiv skog. I 1927 giftet Emil seg med Ingeborg, født Vikar.

Da Emil tok over garden var det i begynnelsen av svært så dårlige tider for jordbruket, men også dårlige tider ellers i landet. Emil kunne fortelle at tidlig i 1930 årene var melkeprisen nede i 8 - 10 øre literen, en smågris, på

ca. 15 kg. fikk en 8 - 10 kr. for. Tømmeret fikk en 10 - 12 kr. kubikkmeteren for.

I de årene hadde de i alt 3 fjøllmerrer på Hong, og fjøllene ble i grunnen godt betalt når en solgte disse. I tillegg til merrene hadde de 3 - 4 brukshester.

I fjøset var det vel 20 melkekyr, og en del ungdyr, og 1 til 2 okser. På en såpass stor gard måtte det til en del hjelp i de årene. Vanligvis hadde en på garden 2 voksne gardskarer + en unggutt. En budeie og en "innejente". De voksne gardskarene hadde i disse årene 30,- kr. måneden i lønn. Unggutt, budeia og jenta inne noe mindre. I tillegg til utgiftene til tjenestefolket måtte Emil svare forråd til foreldrene, så lenge de levde, og til to eldre kvinner som bodde på garden.

Det var ofte vanskeligheter med å klare seg økonomisk, forteller Emil. Det kunne hende at noen av tjenestefolket skulle på fest, og kom å spurte meg om jeg hadde noen kroner til dem. Det var det ikke støtt jeg hadde, men de tok det ikke ille opp, og var like blide. Folk var ikke så kravstore i de årene, som de er nå for tida, synes Emil.

En sommer satte Emil bort slått på seterløkka, på Musdalsetra, til Arnold Brudal.

Tegning av Nordigard Hong i Musdal i slutten av 1940 årene.

Arnold skulle slå seterløkka, med ljå, tørke høyet, og ha det inn på låven på setra. For dette skulle Arnold ha 30,- kr. Arnold leide med seg en ungjente til å være med å rake. For dette fikk hun 15,- kr. av Arnold.

Etter at høyet var kommet i låven, spurte Emil Arnold om han var fornøyd med akkorden. Arnold var godt fornøyd, - det hadde vært ei trivelig tid på setra, svarte han. Men er det slikt nå? - lurte Emil på.

Oddvar Stensrud

Striden om utbygging

av Hovdefossen

På slutten av 1970 årene, og i begynnelse av 1980 årene, pågikk det i Øyer bygda sterke diskusjoner og stridigheter om utbyggingen av Hovdefossen. Dette førte til mange avisinnlegg, i form av brev til redaktøren i Lillehammeravisene, og til mange innlegg og sterke diskusjoner i kommunestyret i Øyer.

Ringeby kommune meldte seg også på i diskusjonen, og gikk sterkt i mot en utbygging av Hovdefossen da dette trolig ville få en innvirkning på vannstanden oppover i Lågen,

og da særlig på vannstanden på Losna. Erik S. Winther rettet sterk kritikk mot Oppland Fylke Elverk for en mangelfull utredning og konsekvenser av en eventuell utbygging, og

Hovdefossen.

mente at en utbygging ville virke uheldig inn både for fiske og jordbruket i Ringeby.

I Øyer bygda var det nok delte meninger om utbyggingen av Hovdefossen, men de fleste avisinnleggene i form av brev til redaktøren var fra dem som var motstandere av

en eventuell utbygging. Herredskogmester Arne Kjorstad var en av de som engasjerte seg sterkt mot en eventuell utbygging av fossen, og hadde med flere brev til redaktøren vist sin motstand mot planene.

Her skal jeg ta med noen av brevene:

HOVDEFOSSEN OG BYGDFOLKET

Hr. redaktør.

Nå har politikerne i fylket vedtatt å søke om konsesjon på utbygging av Hovdefossen i Øyer, og det falt ikke en eneste en av dem inn å spørre hva innbyggerne i Øyer har å si til saken.

Det ville etter mitt syn vært naturlig. Nå er jo saken den at den ble fremmet i fylkestinget så raskt at ingen uinnvidde visste om dette på forhånd, og til alt overmål kun med kommentarer fra Oppland Elverk, som står som søker på konsesjon, og enda ingen reaksjon fra våre folkevalgte. Dette er en skam. Fylkestinget burde ha utsatt saken til alle utredninger forelå.

Vi, bygdefolket, vil også ha et ord med i laget når så viktige ting skal avgjøres. En kan ikke bare skalte og valte med slike ting. Skal en gå til et så drastisk skritt som å bygge ut fossen i dag, vil vi først vite hva kraften skal brukes til. Etterpå får en da vurdere fordeler og ulemper før en tar beslutningen. Det er ikke bare, hr. elverksjef, å si at denne saken er for ubetydelig til at den må sendes ut forhåndsvarsel. Det godtar vi ikke. Vi ser det ikke slik, og Oppland Elverk som ansvarlig organ har ikke lov til å se det slik.

Tar vi for oss et oversiktskart over Øyer-bygda i dag, ser vi at strandlinjen på vestsiden av Lågen fra Hunderfossen til Losnavatnet stort sett ble tatt da jernbanen kom.

På østsiden har E6 tatt strandlinjen fra Hunderfossen forbi Gillebosgardene til Rustberg – en strekning på 8 km. – dette med unntak av noen få meter syd for Granrudmoen. Fra Rustberg gjennom Skarsmoen til Hovdefossen går Lågen stort sett i gjel i fjellet, og er ikke tilgjengelig. Det som vi har igjen av ”levende vann” og stryk i Lågen innen Øyers grenser, er fra Hovdefossen og ca. tre kilometer nordover til Losna, strekningen som skal demmes ned. Riktig nok har E6 også her jafset til seg en del av strandlinjen, men ikke verre enn at en del er i behold. Alt i alt har Øyers befolkning nå igjen 3,500 meter strandlinje tilgjengelig for allmennheten. Av disse blir det altså igjen ca. 500 meter i hele kommunen hvis Hovdefossen bygges ut.

Tretten er et tettsted som med omland har ca. 2000 mennesker. Og elvstrekningen her, som også er meget fiskerik, har vært flittig brukt i fritid, som avkobling, sammen med Hovdefossen.

Naturens eget renseanlegg er som de fleste vet, rennende vann, fosser og stryk, og det ligger nær å spørre seg hvor mye av dette renseanlegget på denne tre kilometer lange strekningen er verdt for Mjøsa, eller for å måle det i penger, hvor mange millioner må kostes på i Mjøsa for å veie opp dette ved en eventuell utbygging? Som nevnt er dette den siste levende vann eller stryk som vi har igjen i Lågen innen Øyer kommune, idet dammen ved Hunderfossen har gjort at vi, med unntak av noen få meter ved Øyer-brua, har stillestående vann med opp-stuking av vannmasser helt opp til Hovdefossen. Som kjent er sik og harr, og ikke bare ørreten, avhengig av levende vann, stryk på gyteplassen, og det vil bli en katastrofe for disse fiskeartene hvis denne elvstrekningen blir borte. Etter en eventuell utbygging vil det bli bare ”ugrasfisk” som mort og brasme som kan formere seg i det stillestående vannet mellom Hunderfossen og Losna.

Elvstrekningen som vil bli nedbygd er også den eneste virkelige vinterbiotopen på det indre Østlandet for vår nasjonalfugl, fossekallen, og at det kan bety liv eller død for den å ha denne elvstrekningen inntakt. Dette er ikke bare å avfeie, eller legge ut som en spøk, verken av direktør Langland eller tidligere ordfører Bjerke.

Til slutt vil jeg minne politikerne i fylket om at vi for noen år siden vedtok en lov- Lov om naturvern. I formålsparagrafen til denne heter det: - Naturen er en nasjonal verdi som må vernes. Naturvern er å disponere naturressursene ut fra hensyn til den nære samhörighet mellom mennesker og naturen, og til at naturens kvalitet skal bevares for framtiden. Enhver skal vise hensyn og varsomhet i omgang med naturen. Inngrep i naturen bør bare

foretas ut fra langsiktige og allsidig ressursdisponering som tar hensyn til naturen i framtiden bevares som grunnlag for menneskenes virksomhet, helse og trivsel. Vi bygdefolk tillater oss å spørre om fylkestingsmedlemmene har tatt hensyn til denne lov.

Øyer 8. desember, 1978.

Arne Kjørstad.

Noen dager senere hadde Kjørstad nok et brev til redaktøren

MED ADRESSE HOVDEFOSSEN

Hr. redaktør.

Først noen ord for å berømme den person som foreslo fossekallen som vår nasjonalfugl. Han var nok ikke så lite av en psykolog og kjenner av det norske lynne.

Denne vesle urolige herre i kjole og hvitt liker ikke å opptre i flokk og er individualist på sin hals. Faktisk en øyværing i minatur. Han er omgjengelig og opptrer gjerne i større selskap når det er nødvendig, og det kan hende i vår barske natur, men hit og dit og ikke lenger når en nærmer seg hans enemerker.

En morgen på Waldahl Høifjellshotell da våre fylkestingsmedlemmer var på vei til sin daglige trim i skiløypa, ble de møtt i døra av isende 17 kuldegrader. De vendte om, lot skien stå og inntok svømmebassenget i stedet før de gikk videre til et veldekket frokostbord. På denne tiden hadde våre ovennevnte venner i kjole og hvitt allerede tilbrakt lang tid i elvestryket mellom Losna og Hovdefossen. Her var det 20 minusgrader, men ikke noe valg, skulle en overleve vår barske norske vinter. De tok til takke med en iskald elv å dykke i. En elv som samtidig serverte sine urboere en solid frokost også med variasjoner. En meny komponert gjennom årtusener og slik sammensatt at den dekket alle behov hos gjestene. Og disse fortsatte ufortrødent videre utover formiddagen uvitende om at andre dykkende

gjester på Wadahl strøk seg over magen for derfor i plenum å avgi sin første dødsdom over den flittige dykkeren ved Trettenbrua.

Godtfolk. La oss i denne søte førejulestria stoppe opp litt og se oss om hvor vi står. La oss ta oss tid til å oppdage hva som foregår rundt oss det som skjer på denne elvstrekningen på Tretten er nemlig intet mindre en et eventyr. Et under bare naturen kan frambringe.

Og for å mildne litt på det jeg har sagt om våre fylkestingmedlemmer inviterer jeg følgende venner/kjente til uformell førjuls-kaffe: Ole Kristian Dahl, Kristian Lund, Magne Henriksen, Magne Ringen og Sven Bolton. Sist nevnte kjenner jeg ikke, men hermed er også du velkommen til kaffe på Tretten Samfunnshus lørdag 16, desember kl.11. Ta gjerne med kikkert. Velkommen.

Kjære Gro. Du skulle også vært invitert, men jeg får ikke lov av min kone. Men jeg lover helt sikkert at du blir bedt ved en senere anledning.

Øyer den 15/12 – 78.
Arne Kjørstad.

Som tidligere nevnt var det svært få brev til redaktøren der innsenderen var tilhenger av utbygging av Hovdefossen. Et av de brevene skal jeg ta med her.

HOVDEFOSSEN OG ARNE KJØRSTAD

Hr. redaktør.

Etter å ha lest Arne Kjørstads brev og hørt hans innlegg i lokalradioen fra Tretten, føler jeg trang til å komme med noen kommentarer.

Kjørstad gjør seg til talsmann for bygdefolket i Øyer. Jeg vet ikke hva han bygger dette på når han tar seg denne frihet, men jeg vet at han ikke har hele bygdefolket bak seg, fordi det er mange som gjerne ser Hovdefossen utbygget, ikke bare av samfunnsmessige årsaker, men også av mer lokale interesser.

En av disse lokale interessene er håpet om å bli av med frostrøyken som vi er plaget med på kalde vinterdager. Denne tåken kommer av at Lågen er isfri gjennom Tretten sentrum. Kjørstad har ikke hørt at denne tåken skal være noe problem. Da må jeg minne han om at han er innflytter til kommunen, og at han i den tiden har bodd i Øyer kommune har bodd i Øyer, og ikke på Tretten.

I disse førjulstider skal Kjørstad få en gratis fottur av meg. Den skal forgå over Trettenbrua i mer en 20 kuldgrader og med litt nordatrekk i vørtet. Han kan hjerne la lue og votter ligge igjen i bilen. GOD TUR.

Knut Mellemborg
Tretten

Kristian Ourom, mangeårig lærer ved Aurvoll skole, og bodde like ved Lågen på Tretten i mange år. Ourom hadde dette brevet til redaktøren.

HOVDEFOSSEN

Hr. redaktør.

Eg er ikkje av dei som plar blande meg borti debatt i avisene.

Nå er det Hovdefossen det har vorte så stor interesse for. Og meldingar både for og i mot utbygging er komne fram. Men Arne Kjørstad kan vera viss om at han har mange med seg i sitt syn. Eg har ei kjensla av at det ikkje så sjeldan blir gjort vedtak som er forhasta, utan at ein har rette kjennskap til kva følgjen vedtaket vil føre med seg. Slik er det sikkert og så med vedtaket om Hovdefossen.

Dette med fossekallen er vel for somme ikkje noko å feste seg ved, synes dei kanskje. Gyteplassen for fisken har vel heller ikkje så mye å seia for somme. Kanskje har dei aldri

tatt ein fisk. Det er ikkje alle som er fiskarar. Men slik tanke om at det ikkje er så nøye korkje med fossekallen og gyteplassane er ein stutt tenk tanke. Det er somme verdiar som ikkje kan målast i kroner eller kilowatt. Og her kan eg gjera meg til talsmann for dei som likar å gå nedmed elva å prøva fisken. Og akkurat mellom Hovdefossen og Losnavatnet er det mange fine fiskeplassar, noko som både Arne Kjørstad og Jan Johsngård har vore inne på. Og her kan eg tala av eiga røynsle. I over 70 år har eg fiska her. Her har eg hatt mange trivelege stunder, som eg ikkje vilja vore forutan. Nå er det vel så at ein hugsar best dei gongene ein fekk bra med fisk, men likevel var det avslappande og tyleg å gå og vente på bett, anten bettet kom eller ikkje. Og eg var ikkje åleine om å synast slik. Ein laurdag-skveld talde eg 40 stykker nettopp på denne strekningen. Om ikkje fisket i Lågen kan reknast som nokon næringsveg, skal ein ikkje sjå bort frå at det vart mangt eit matmål av desse fisketurane.

Ein truverdig musdøl kunne fortelja at han tre kveldar tok seks kilo med fisk med stong i Lågen ved århundre skiftet. Men om ein fekk finne seg med mindre, kom nok det som var henta frå Lågenvel med, sjølv om det for mange var slik at trivnaden ved elva som vog mest. I juli hadde eg ein artikkel om gamle elvefiskarar i Musdal her i bladet. Det var mange av dei. Der fortalde eg også om ein unggutt frå øverst i bygda på vestsida. Så forhippa var han på å komna ned til elva at han i hastverket hadde gløymt att fiskestonga og vart ikkje klar over det før han var heilt nedåtkomen.

Eg kjenner fleire utflytte tretlingar som nyttar kvart einaste høve til å ta ein tur til elva når dei er heime ein tur om sommaren. Ein av dei spurde meg i telefonen heilt fra Oslo om elva var lagleg. Var ho det hadde han tenkt å ta seg en tur å prøve fisken. Om ein ikkje blir korkje feit eller rik av elvfisket, høyrer nok fisketurane med til det som veg mykje for mange.

Slikt er det vel også med jakta. Spør du en jeger om nettoutbytte, kan han vel ikkje skryte av netto utbytte i kroner. Kanskje bar det galne vegen i så måte, så han kom på minussida. Men spør du han om han ville vore forutan, ville nok svaret helst bli nei.

Kristian Ourom

HOVDEFOSSEN – FOR SISTE GANG?

Hr. redaktør.

Øyerbygd, du er vår.
Fager tykkjest du for augom.
Bjørka trivs i li og haugom,
skogen tjukk i høgdom står.
Lågen krøkjer seg i dalen,
snart i stryk og snart så still.
Men i talen blandar fossen songen vill.

Dette er første verset av bygdesang for Øyer, skrevet av Kristian Ourom i 1936.

Håper at dette verset vil bli lest, og føre til en ettertanke for de personer som mener at de gjør bygda en stor tjeneste med å få bygget ut Hovdefossen

Vi er fremdeles i den tro at vi alle her i Øyer, fortsatt kan leve og ha det like bra, om Hovdefossen får renne som den har gjort i tusener av år, til glede for oss og andre.

Odd, Jon, Kari og Oddvar Stensrud.

Hovdefossutbyggingen i Øyer kommunestyre

Torsdag den 20. november i 1980 var utbyggingen av Hovdefossen tatt opp i Øyer kommunestyre. Da saken hadde vært oppe i formannskapet ble utbyggingen frarådt med fire mot tre stemmer. Den historiske debatten ble tatt opp på lydbånd av formannen i Historielaget, Trygve Holen. Talerne måtte derfor opp på talerstolen. Det var ikke alle som var like begeistret for dette.

Mari Kjæstad, fra (SP) mente at ulempene med en eventuell utbygging ville bli større en

gevinsten, og mente at tidspunktet for utbyggingen av fossen ikke var inne, da heller ikke energisituasjonen i landet er prekær, mente hun.

Magna Hølland Skogli (A) var den eneste i AP-gruppen som gikk i mot en utbygging av fossen. Det ble ikke brukt partipisk i saken, og medlemmene i kommunestyret fikk stemme etter sin egen overbevisning.

Trygve Fossum (H) gikk inn for utbygging. Høyre hadde vurdert saken nøye, påstod han, men forklarte at det også innen Høyre var delt syn i saken.

Arne Thorsrud (H) mente at en måtte ha lov til å bygge sitt eget standpunkt på følelser i denne saken. Som eneste representant for Høyre gikk han i mot utbygging.

Halvor Engen (V) mente at vår generasjon hadde drevet rovdrift på naturen i lengre tid for å øke den materielle levestandarden. Vi må huske på at vi har et ansvar utover vår egen tid, hevdet han.

Asbjørn Øvergård og Knut Skogheim fra arbeiderpartiet hadde stor sympati for vernetanken, men mente at en utbygging hadde et lite inngrep i naturen, mot eventuelle reguleringsplaner i fjellet.

Ordfører Einar Moe(SP) mente det var lite å hente for kommunen om Hovdefossen ble utbygd.

Flere faste representanter stilte med vararemenn på møtet. Mari Botterud og Jo Lagethon,

som var grunneiere til den berørte delen av Lågen, for M. Botterud møtte Ellrun Bakken (H).

For J. Lagethon møtte Geir Szacinski (SP), Kjell Nylund møtte for Kjell Madsen (AP)

Vedtaket om å tilrå utbygging av Hovdefossen ble vedtatt med 13 mot 12 stemmer.

Fossekalen, og de som var motstandere av utbyggingen av Hovdefossen, gikk tilslutt seirende ut av stridighetene.

Etter flere år med saksbehandlinger ble det i 1990 stadfestet at Lågen, med strandområder, fra syd for Hovdeøya til Losnavatnet ble fuglefredningsområde, med et strengt vern av elveløpet og strandområdene.

Jon Amrud

Ein tretling på Aspmyra

Ein treng ikkje vera interessert i fotball for å ha fått med seg at Aspmyra er heimebana til Bodø/Glimt. Tretlingen som var på Aspmyra var Tosten Johnsen Lysbakken (1822 – 1912) Han åtte i si tid i hvert fall ein del av grunnen der Aspmyra stadion er i dag.

Vi veit at det var ei auke i folketalet utover 1800-. Det var meir folk enn det som kunne finne levebrød i bygdene i Gudbrandsdalen, sjøl om kvar jordlapp og fjellet var godt nytta. Dei fleste som ikkje kunne skaffe seg jord på ein eller annan måte måtte reise ut. Mange drog til Kristiania og bygdene rundt, kyststrøka på Møre og i Trøndelag var og målet for mange, atter andre for til Nordland. Dette var før utvandringa til Amerika betydde noe særleg, det var vel først mot 1860 at det vart noe særleg omfang av den.

I Lysbakken på Nord-Tretten var det i tidsrommet 1816-1837 fødd ein syskenflokk på 7, 3 jenter og 4 gutar. Jentene vart alle verande i dalen, Tretten og Fåvang, men berre eldestemann Peder (1818 – 1912). Han tok over garden etter foreldra Jørån og John Lysbakken. Sjå "I gamle fotefar" årgang 1991 der ein seinare brukar i Lysbakken, Paul Granskogen, har ein liten omtale av Peder, vår felles oldefar.

I 1838, 20 år gamal, gjekk Peder til Kristiania, han hadde visstnok samme året vore i teneste på ein gard i Fåvang. Eg vil tru at han tok det som ein sjølsagt ting at han skulle ta over garden, men det var flere yngre sysken, ja småungar, som skulle vekse opp før det var klart for han til å ta over. I 1846 er han regis-

trert som innflytter i Øyer sammen med kona Karen Kristofferdotter Vaggesten frå Maridalen, dei hadde da fått ei jente som var eit år gamal. Sokenepresten i Øyer har skrivi: "Flytte frå Ager. Hensikt: For at tiltræde Gaarden Lysbakken". Desse vart brukarar i Lysbakken og har stor etterslekt på Tretten, i Fåvang og ikkje minst i Amerika.

Kva så med dei 3 andre gutane?

Jakob fødd 1820, Tosten 1822 og Johannes 1826 hadde sikkert i tur og orden vore heime og hjelpt til på garden. Dei 2 eldste av desse var konfirmert berre vel eit år før Peder drog til Kristiania. Det låg i korta at desse med tida måtte ut for å skaffe seg eit levebrød.

Bestemor mi, Randine Stenumgård, (1863 – 1954) født Lysbakken som yngste datter av Peder og Karen, fortalte at fleire ungdomar hadde reist nordover, mellom anna onklane hennes Jakob og Tosten. Eg hugsar derimot aldri at ho nemnde Johannes, men det kan vera minnet mitt som sviktar.

Tosten reiste i 1841 til Nordland, og slik eg har oppfatta det Jakob samman med han, men som vi skal sjå seinare så stemmer nok ikkje det. Johannes flytte til Bodø prestegjeld i 1856.

Litt om kvar enkelt av desse gutane.

Jakob f. aug. 1820 var 3. barnet til Jorån og John, og oppkalla etter morfaren sin Jakob Stenumgård. Han var konfirmert 16. april 1837, samtidig med Tosten som vel var 2 år yngre, det står at han hadde ”temmelig god Kunnskab, god Flid. Meget Døv”. Det står ikkje at han var døvstum, så eg vil tru at han av ein eller annan grunn var tunghørt, kanskje kunne det vera ettervirkning av sjukdom. Det kan vera derfor han venta med å gå for presten til broren vart med, og på det viset få hjelp av han.

Reitgjerde

Den same bestemor mi fortalde at Jakob vart spedalsk og kom på eit sjukehus i Trondheim. Eg har nå prøvd å finne ut noe om dette, bl.a. med god hjelp frå statsarkivet i Trondheim. I 1861 vart Reitgjerde stiftelse oppretta for å ta i mot spedalske. Det kan vera greitt å sjå på kva ein slik stiftelse var.

”Stiftelsen er en pleiestiftelse, ingen Helbredelsesanstalt, og det er deres Bestemmelse at mottage de spedalske til livsvarig Forpleining. Derfor bør enhver syg, der ønskes at innlemmes, paa Forhaand gjøres bekjendt med, at han ikke med Rimelighet kan vente Helbredelse”. En slik stiftelse ”Reitgjerde” var det Jakob havnet på. Statsarkivet i Trondheim har skaffa meg kopi av: ”Reitgjerdet Pleistiftelse for spedalske – Protokoll over Lemmene”. Der vi kan lese at Jakob Johsen Rørvik, (både jakob og dei to brørne sløyfa Lysbakken og kalla seg Johnsen) født 1820 i Øyer prestegjeld er kome inn 11. februar 1865. Heimstad er Nærøy Prestegjeld, Viktens sogn (Nærøy og Vikna heiter det i dag). Det var Nærøy fattigkomisjon som hadde forlangt han innlagt.

Vi gjer nå eit hopp 20 år attende i tid, og går til kyrkjebok for Nærøy. Der kan vi lesa under innflytta at Ungkarl Jakob Johnsen Lys-

bakken 24 år gamal er kome til Prestegarden 24. juli 1844 og førmålet er ”at forrette Dagarbeid”. Han har lagt fram attest frå sognepresten i Øyer datert 10.juli s.å. Så på 14 dager har han tatt seg nordover.

Vi går så attende til 1865 og Reitgjerdet, der vi går inn i journalen hans som beskriver tilstanden da han kom til sjukhuset: ”han er 44 og et halvt år. Ansiktet af taaleligt sundt Utseende og i samme intet abnormt at bemerke. På albuerene middels stor hvide Arr”. Så kjem ein beskrivelse av høgre hånd, der håndrotsbein og langfinger er sterkt angripne. Gjennom sårmaterie og rotne vev kan ein med sonde kjenna blotlagt bein. Det er ein ”høist ildelugtende Afsondring”. Så vidare sitat frå journalen ”Følelse i hender og fødder meget afstumpet andetsteds normal. Almenbefindetet ret godt”. ”Sygdommen---- sig for 1 og et halvt Aar siden med nummelse i den høire Lillefinger, og som etterhaand udbredte sig til de øvrige fingre paa samme haand og oppover denne. I sin tid ogsaa den midtre (langfinger) angrepen deraf. Betendelsen i Langfingeren begyndte mellem sidst Jul og Nyttår. Han er født i Øiers Prestegjeld i Gudbrandsdalen, hvorfra han flyttede til Nærøy for 20 aar siden og han har --- drevet Fiskeri, hvorunder han til dels har lidt Ondt. Kjenner ingen spedalske i sin Slekt. Han er gift har et Barn som endnu er frisk”.

Jakob vart på Reitgjerdet i 40 år til han døde 29. aug. 1905 av ”Mavesmerter”.

På desse 40 åra var han heime i Nærøy 6 gonger, han kunne vera heime frå 14 dagar til ein månad. Siste gongen han var heime var i 1893.

Kva som måtte finnast av etterslekt er heilt ukjend for meg, men her kan det vera noe å ta fatt i. Ein må trygt kunne seia at Jakob hadde ein tung lagnad, tunghørt, truleg mest heile

livet, så spedalsk med eit institusjonsopphald på 40 år, truleg på fattigkommisjonens reking. Og for ein overgang det må ha vore for ein døl og omstille seg til eit liv som fiskar på Namdalskysten.

Tosten var neste barnet i syskenflokket f. 3. des. 1822.

Han var konfirmert 14 og eit halvt år gamal, han hadde ”God Kundskab, god Flid”.

I 1841 før han fylte 19 år flytte han til Nordland. Om han drog direkte til Nordland skal være usagt, men han giftet seg i moden alder med Guneria Gilberg Olsdotter frå Rørvik i Ytterøy i Nord-Trøndelag f. 1840. I 1865 er både Tosten og Johannes busett på ein plass som heiter Kløften i Bodin. Tosten hadde i sin tid gardsbruket Aspaasen, dette dreiv han til etter 1900. Han tok til med farging av tøy, når det starta opp veit eg ikkje, men i følge Bodin bygdebok hadde han ”tatt borgerskap som fagmester i Bodø by 1881 og opparbeidet etter hvert en solid forretning”. Verksemda må utvikla seg til farger og renseri. Som Første barnet, Olaf Ludvig var født 13. oktober 1866. Ekteparet hadde 3 barn til. I 1895 er Olaf Ludvig omtala som farar Johnsen, han er da fadder til ein nevø.

Han må ha ført fargeriverksemda vidare, og han og kona hadde også 4 barn. Eldstemann Thoralf (1894 – 1940) er omtala som fargar og renserimester, og dreiv sikkert familieføretaket vidare, men det tok ein brå slutt. Thoralf var gift med Eldrid Jorun fødd i Trondheim 1904. Som vi veit vart Bodø hardt råka av tysk bombing i 1940. Eit bombeatak 27 mai la mye av byen i grus, og så vidt eg veit gjekk det med noen få sivile, deriblandt Eldri Jorun og Thoralf Johnsen, dei vart attfunne i kejlaren under huset sitt i Storgt. 56. Om desse hadde etterkomarar veit eg ikkje, men

det burde ikkje vera uoverkomeleg å finne ut av det, det kan vera folk som er i live. Etter Tosten er det stor etterslekt både i Bodø og spreidd utover landet og visstnok også i Danmark og Amerika.

Om Johannes f. 25. mars 1826

er å seia at han var 5. barnet i syskenflokket. Han var konfirmert 6. juni 1841. Karakterane hos presten var ”Innenadl. Temmlig god. Kr.k. god, Flid mg.g.”

Som vi ser så drog Tosten nordover det året han var konfirmert, og Jakob 3 år seinere. Nå hadde Johannes fått preste-hand på seg og var for vaksen kar og rekne. Han kunne gå inn i arbeid på garden og dei andre måtte etterkvart sjå seg om etter noko anna. Kor lenge han var heime på garden veit eg ikkje, men han var nok helst i bygda for i 1850 og 1853 var han fadder til 2 av døtrene til Karen og Peder. Kanskje tente han hos broren eller kanskje han dreiv med noko anna. Men den 7. april 1856, 30 år gamal, tok han utflytting til Bodø prestegjeld. Han hadde sikkert kontakt med brørene sine og skulle reise til Tosten. Av ein eller annan grunn har han stoppa ei tid i Nord-Trøndelag, der han gifta seg med ei frå Ytterøy som heitte Gustava. Som vi hugsar så var også kona til Tosten frå Ytterøy, kanskje var det hos hennes folk han stoppa opp, kanskje var desse kvinnene i slekt.

Første barnet til Gustava og Johannes, Aage, var fødd i Levanger i 1860, og det neste Johanne i Bodø 1864, ekteparet hadde og 3 barn til. Etter desse må det finnast ei stor etterslekt.

Ved folketellinga i 1875 er Johannes oppført som ”Gaardbruger og Fisker”. I det heile så var det nok fisken og ellers det som kunne haustast frå havet, som gjorde at det var lettare å skaffe seg eit levebrød ved kysten enn i innlandsdalana.

Fra venstre (stående): Henrik Tjøranden, Theodora født Lund og hennes mann Olaf Ludvig Johnsen og Tosten. Fra venstre, sittende foran: Guneria og Laura Jørgine (datteren), gift Tjøranden.

Kontakta er borte

Kor lenge det var kontakt med dei som drog nordover og eventuelt etterkomarane veit eg ikkje. Eg veit heller ikkje at bestemor mi, som hadde mange syskenbarn i Bodø, hadde kontakt, men det kunne ho sjølv sagt ha hatt før mine dagar. Ho prata i alla fall mye om slekta der oppe. Enkelte av oss har spora opp slektninger i Bodø, men vi er seint ute, og vi møtte folk som ikkje kjende til røtene fra Tretten.

Det kan også vera interessant å sjå på neste ungeflokk som voks opp i Lysbakken, Karen og Peders ungar, 4 jenter og 3 gutar. Jentene vart alle på Tretten og i Fåvang, men berre eldstemann av gutane vart i bygda. Dei to yngste måtte ut, og nå var Amerika reisemålet.

Det har heile tida vore kontakt dit, og dei seinare åra vil eg påstå at kontakta har vorte utvida. Betre økonomi på båe sider av havet, raske flyreiser og e-mail gjer sitt til det. I Amerika har dei slektstevne kvart 5. år, noen nordmenn har vore med på dei fleste. I 2007 var vi vel eit dusin norske som var med. Noen vidløftige nor-tretlinger har ymta frampå om at slektstreffet kunne arrangeres der.

Ser vi til slutt på dei 7 jentene som i 2 generasjon voks opp på Lysbakken så var 2 ugifte, 4 var gift til Fåvang og den siste på Tretten.

Når så mange kom til Fåvang, trur eg at den stutte avstanden mellom Veslesetra og dei næraste Fåvangsetrene har spela ei rolle, enkelte kunne sjå over til kvarandre.

Sigurd Wedum

Små glimt i ord og bilder

fra en Utvandrerfamilie

VÅRT LYKKELIGE, SUNNE, BESKJEDNE PRÆRIEHJEM v/Odny Soby

Våre foreldre kom til Amerika som norske emigranter i februar 1906. Etter et kort opphold i Kensington, Minnesota, dro far til Nord-Dakota hvor han stikket seg ut en tomt og bygde et ett-roms hus.

Kommunen ble den gangen kalt Williams, men senere ble den delt i to kommuner. Den nordligste delen hvor vårt "homestead" lå, ble kalt Divide County med kommunesenter Crosby. Den nærmeste byen var Steady. I oktober 1906 flyttet mor og bror Birger opp til far. Første vinteren på "Homestead" var den kaldeste i Nord-Dakotas historie – minus 60 grader Fahrenheit – nesten minus 50 grader Celsius. Mor, far og Birger bodde i kjelleren mange dager, og tok kua inn i huset slik at den ikke fraus i hjel.

Den 29. januar 1908 kom jeg til verden i ett-roms huset. Jeg bodde de første 14 år av mitt liv på gardsbruket og har mange kjære minner. Huset vårt var spartansk, men våre foreldre var morsomme og lekte med oss til tross for mye hardt arbeid for å gjøre 160 acres nybyggerjord om til produktiv jord. Vi levde på alle måter et rikt liv med mye frisk luft og solskinn, naturlig næringsrik mat, og

med mye kjærlighet og omsorg for hverandre. Vi hadde i sannhet en lykkelig barndom med den luksus det er å ha begge foreldrene til stede hele tiden.

Vi sju etterkommere kunne være stolte av våre foreldre, og vi hadde alle gleden av å spise mye nærende mat, for mor var ekspertkokk. Hun hadde vært mange år i Norge og hjulpet sin mor som vertinne og kokk for turister på et sommerhotell (Aasletten). Min bestemor og bestefar hadde bygd hotellet på slutten av 1800-tallet. Mor elsket å bake og koke så vi ble mottagere av godsaker som sandbakkels, lefse, fattigmann, smultringer og småkaker. Vi vokste opp og ble voksne uten å ha sykdommer av noe slag. Vi så aldri en doktor verken ved fødsler eller senere fordi det var ingen i området. Mor og far praktiserte en hel del former for forebyggende helsebehandling. Mange barn på prærien døde av lungebetennelse, men vi hadde det aldri.

Vi var lykkelige over å ha så voksne, modne, utdannede og kulturelle foreldre. Mor var 31 år gammel da det første barnet, Birger, ble født. Begge kunne lese og skrive engelsk – far snakket også tysk, og begge var sterkt opptatt av å bidra til barnas utdanning. Vi gikk på folkeskole i et ett-roms skolehus på prærien med dyktige lærere. Det var to "miles" (3,2 km)

å gå til skolen, så vi fikk mye sol, frisk luft og mosjon. Å delta og ta eksamen fra gymnas og høyere skoler var uvanlig i 1930-årene, men våre foreldre innså at vi hadde den muligheten istedenfor å arbeide på en gard alle våre dager. Vi hadde ingen problemer med å komme inn og ta eksamener fra høyere skoler. Bror Birger gikk på på gymnaset i Fergus Falls, Minnesota, og bodde hele livet der. Han er nå 95 og ”still going strong” Jeg er 93 og fremdeles med god helse og takknemlig til våre vidunderlige foreldre som ga oss en så god start i livet.

ODNY

(Skrevet år 2001)

Noen kommentarer i tillegg

Homestead kan vel enkelt oversettes med Hjemsted. I USA er det navn på små jordeiendommer knyttet til en forbundslov fra 1862 som ga bl.a. norske innvandrere 160 acres (647 mål, dekar) av Unionens jord gratis. Etter 5 år fikk nybyggeren full eiendomsrett til sitt ”Homestead”

Karen Wedum var eneste datter til Berthe og Anton Wedum på Aasletten i Øyer.

Karen hadde tre brødre i Amerika, og var over dammen en tur allerede som 17-åring. Hun trivdes ikke som hushjelp hos sin svigerinne, og reiste likegodt hjem igjen. Ungdommen var nok ikke lett å styre i gamle dager heller. Hun drev Kafé på Lillehammer noen år, før hun emigrerte for godt i 1906. Hun fikk syv barn, men døde i en bilulykke bare 63 år gammel.

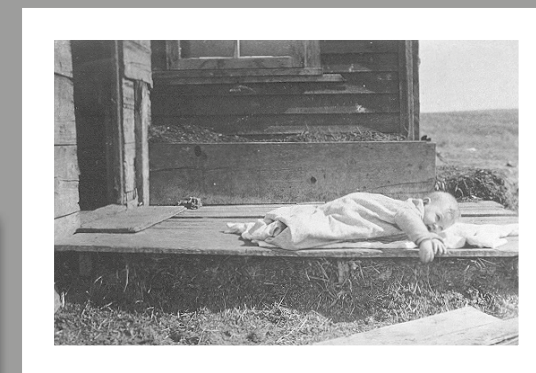
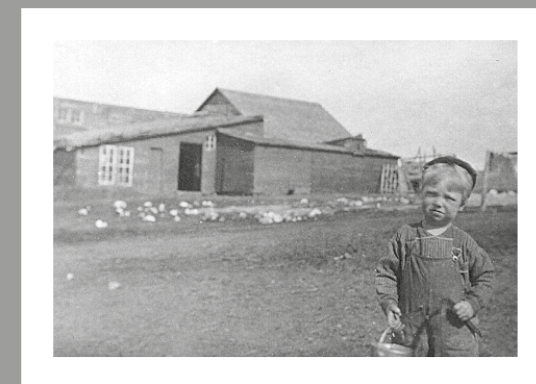
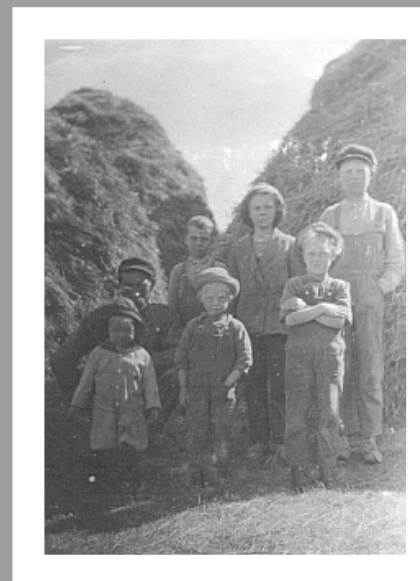
Det er hennes eldste datter Odny som har skrevet litt om sitt liv, gjengitt oversatt til norsk ovenfor. Odny døde i 2007, 99 år gammel.

En liten historie om broren Birger tilslutt: Han var døpt Birger Kristoffer. Det kunne ingen uttale skikkelig i Amerika. Første gang han var i Norge sa han: ”Everyone call me B.K: You can do so you too”: L’ene ble enda tjukkere på norsk:” Aille kaille’ me’ B.K. (BI-KEI) Du kainn gjerra det du au.” Prærieøyværingsnorsken satt. Født i ei jordgamme, ble en stor personlighet, levde aktivt og lenge – 96 år.

Små glimt

i ord og bilder om en Utvandrerfamilie

No. **33**

Kontrakt

mellem

HVIDE STJERNE LINIEN

og nedenanførte Passagerer angaaende Befordring

til *Chetack*, for Kr. **456,-**

Navn	Alder
<i>Olaf Løye</i>	33
<i>Karen</i>	31

Jeg, Ferdinand J. Elster, Generalagent for „Hvide Stjerne Linien“, forpligter mig herved til at befordre hosnævnte Personer herfra til Bestemmelsesstedet for ovennævnte Sum, som jeg erkjender at have modtaget som fuld Betaling.

Reisen skal ske saaledes:

1. Med Dampskib i Mellemræk fra *Christiania* til *Hull* den **23 FEB**
2. Med Jernbane derfra til Liverpool.
3. Med Dampskib i Mellemræk fra Liverpool til New-York eller Boston.
4. ~~Med Dampskib~~ fra New-York eller Boston til Bestemmelsesstedet.

Christiania den **20 FEB 1906** 190

Ferdinand J. Elster

Påminnelse

En dag vil det være for sent
med alt du har drømt
tenkt eller ment.

En dag vil det ord
du ikke fikk sagt
knuge deg under sin makt.

En dag vil den gjerning
du ikke fikk gjort
banke forgjeves på livets port.

Hver dag i ditt liv
er en dyrebar dag
men en blir den siste.
Bruk dagene godt
du har ingen å miste...

Historielaget har følgende bøker og hefter til salgs:

"I gamle fotefar:"

1988 og 1989	pr.stk.	kr. 100,-
1990 opptrykk		kr. 100,-
1991, 1992 og 1993	pr.stk.	kr. 100,-
1995		kr. 100,-
Alle fom. 1996	pr.stk.	kr. 100,-

Kr. 1200,- (2/3 pris) for hele serien samlet
minus boka for 2008

Kyrkjebøker frå Øyer og Tretten

Bøkene 1 - 4 er utselde.

Bok nr. 5 (1842-1857)	kr. 150,-
Bok nr. 6 (1858-1874)	kr. 120,-
Bok nr. 7 (1875-1877)	kr. 35,-
Bok nr. 8 (1878-1893)	kr. 60,-

Øyer sogn

Bok nr. 9 (1878.1893)	kr. 300,-
-----------------------	-----------

Tretten sogn. Opptrykt.

Odd Bjerke:

<i>"Tretten – afstigning på høire side. Om jernbaneåpningen i 1894"</i>	kr. 120,-
---	-----------

Tor Ile:

<i>Bygdasong for Øyer.</i>	
Ill. av Ola T. Rybakken	kr. 50,-

Ola T. Rybakken:

<i>"Ord frå bygdemålet i Øyer og på Tretten"</i>	kr. 240,-
Tillegg til <i>"Ord frå bygdemålet"</i>	kr. 30,-
<i>Tingboka for Øyer 1705-26</i> (hefta A4-format)	kr. 200,-

Lokale forfattere med lokalt stoff:

Kristian Pålrsrud, *"Et bygdesentrum blir til"*
Henvendelse Kjetil Pålrsrud Dale Gudbrands Trykkeri

Kristian Pålrsrud, *"Slekta frå Botterudmoen i Tretten"*,
Biblioteket

Ivar Pålrsrud, *"Bakenfor ligger en barndom"*.
Biblioteket

Bjørn Elling Solheim, *"Det var en gang - Etter Erik
Solheims notater"*, Biblioteket.,

"På råk og rekste, Josef Strands diktning" av Hans Hagen.
Biblioteket

Øyvind Fonstad, *"Slektsbok- Magnhild og Ingvald
Fonstads slekt"*, Biblioteket

Ivar Pålrsrud, *"Det siste rommet"*, Biblioteket.

**Det er mulig noen av bøkene er å få kjøpt, men
sikkert er det at Biblioteket i kommunen har dem
alle. Hilsen Redaksjonen**

Bøker og hefter fås kjøpt her:

Coop-marked, SGS-lag, avd. Øyer og avd. Tretten
Tretten Nærstasjon, Aktivitetssenteret
Kiwi, avd. Øyer og avd. Tretten
Siste nummer av "I gamle fotefar" og
"Ord frå bygdemålet" fås kjøpt
i bokhandelene på Lillehammer og i Ringeby.

Ta ellers kontakt med:

Lars Holmen, Prestegardsveien 7, 2636 Øyer
Tlf.: 612 78 329. Han sender gjerne ut.

VIL DU BLI MEDLEM I HISTORIELAGET OG STØTTE ARBEIDET VÅRT?

Kontingent for livsvarig medlemskap er kr. 500,-
mens årskontingenten er på kr. 100,-.

Ta kontakt med kasserer Hans K. Lien,
2636 Øyer • Tlf.: 414 58 365